KAKO JE SUSJED RAZUMOVIĆ GOJIO GOVEDO.

PO NJEMAČKOM IZVORNIKU PREVEO I PRIUDESIO

ED. ENGELMAN, KR. KOTAR. VETERINAR.

NA SVIJET IZDALO

DRUŠTVO SV. JERONIMA.

(SA 12 SLIKA).

U ZAGREBU.
NAKLADA DRUŠTVA SVETOJERONIMSKOGA.
1912.

25251

PUČKA KNJIŽNICA

IZDAVANA OD

DRUŠTVA SVETOJERONIMSKOGA.

KNJIGA CLXXVI.

KAKO JE SUSJED RAZUMOVIĆ GOJIO GOVEDO.

PO NJEMAČKOM IZVORNIKU PREVEO I PRIUDESIO

ED. ENGELMAN, KR. KOTAR. VETERINAR.

(SA 12 SLIKA.)

U ZAGREBU.
TISKARA HRV. KATOL. TISKOVNOG DRUŠTVA.
1912.

KAKO JE SUSJED RAZUMOVIĆ GOJIO GOVEDO.

PO NJEMAČKOM IZVORNIKU PREVEO I PRIUDESIO

ED. ENGELMAN, KR. KOTAR. VETERINAR.

NA SVIJET IZDALO

DRUŠTVO SV. JERONIMA.

(SA 12 SLIKA).

U ZAGREBU.
NAKLADA DRUŠTVA SVETOJERONIMSKOGA.
1912.

I. Sreća u marvogojstvu.

U nedjelju po podne stajalo je nekoliko seljaka pred Blaževom kućom. Razgovor im je bio neveseo. Mogao si im s lica čitati nevolju i zabrinutost.

„U „Gospodarskom listu“ sveudilj čitamo, da se seljaku samo marvogojstvo još isplaćuje, stoga smo se posljednih godina pobrinuli za dobru krmu i broj smo goveda povećali,“ reče jedan. „Uzdali smo se, da će nam bolji dohodak iz marvogojstva zaista pomoći u ovim lošim vremenima, ali smo se opet prevarili.“

„Dakako kad bismo imali u marvogojstvu sreće,“ dometne drugi, „onda bi se dalo nešto zaslužiti.“

„Pravo imaš“ doda treći, „seljak nema sreće. Ako imadem jednom valjana bika, od kojega dolazi lijepa telad, naskoro je predebeo i zločudan. Kupim li drugoga, koji je pitom, onda nije inače mnogo vrijedan.“

„Moj je na primjer jalov“, zatuži četvrti.

„Kod mene su pobacile gotovo sve krave,“ zakuka peti. „Ove godine nemam od goveda nikakova prihoda, već naprotiv mnogo štete, neprilike i žalosti.“

„Kod mene telad ne ide na ruku,“ zajauče šesti; „tele za teletom pogiba, ili inače ne uspijeva.“

Ukratko svako se tužio, i tužbe su im bile opravdane.

Svi su bili složni da nemaju sreće.

U tom razgovoru stupi megju seljake susjed Razumović, najimućniji seljak u mjestu.

„Upravo ste govorili o sreći,“ reče Razumović. „A što je sreća i kako razumijevate riječ sreća?“

„To ćeš ti najbolje znati,“ odgovori jedan izmegju seljaka „Ta s tobom je sreća svuda.“

„Ne obazirući se na Božji blagoslov,“ odvrati Razumović „do kojega sve stoji, ja inače do riječi sreća ništa ne držim. *Sreća je meni znati i umjeti. Bistro oko, koje od-*

mah opaža, što je štetno i nevaljalo, i hitra ruka vazda gotova štetu ukloniti, to je moja sreća. Toga, braćo, u vas s veće strane nema."

„Zaista kad bismo sve tako razumjeli kao što ti, onda bi nam bilo bolje," javi se jedan izmegju seljaka. „Nijesmo imali u mladosti zgode, da se školamo, kao ti."

„Ja vas vazda rado svjetujem," odgovori Razumović. „Zovite me, kud vam znanje ne dotječe."

„Tvoju ponudu s veseljem primamo," kliknu seljaci. „Budi nam odsele učitelj i savjetnik."

II. Nevaljao i zlopak bik.

Marasić stoji u štali, gdje ima 15 krava, nekoliko teladi i bika Dikonju. Već dulje vremena promatra tri krave. „Ove je sve oplodio Dikonja," mrmljao je za sebe „za par će se nedjelja prva oteliti. Susjedu se istina ovaj moj bik ne svigja i povjerenstvo za licenciranje nije htjelo da ga potvrdi. U ostalome meni se Dikonja svigja i tko ne će da vodi krave k njemu, neka ide k susjedovu Šaronji. Do skokovine mi nije."

Na to izagje u dvorište i opazi na cesti Razumovića. „Dogji der ovamo, ako imadeš vremena," dovikuje mu, „pa pogledaj moje blago i bika, koji ti se nije svidio. Vidjet ćeš, kako se popravio, a što je poglavito, svaku kravu s mjesta oplodi!".

Razumović odma krenu u dvorište.

„Baš sam radoznao, kako se razvio" reče smiješeći se i pruži susjedu ruku. „U izložbu jamačno ne ćeš moći s njim."

„Nije ni nužno," odgovori Marasić. „Glavno je da od njega dobijem mnogo i čvrstih telaca; za izložbu bika ne držim."

Obojica se približiše biku.

Razumovićev dolazak nije bio biku po volji.

Mrko je motrio stranca.

„Bik nije povjerljiv," reče Razumović. „Vidi ga, kako se namrgodio i kako mrmlja."

„Stranih ljudi ne trpi u staji", odvrati Marasić „Istina nije baš pouzdan. Onomadne je navalio na slugu. Jedva se spasio."

„Ovo je bez sumnje opasna stvar," reče Razumović. „Sa zloćudnim bikovima valja oprezno postupati, a često ne pomaže ni najveća opreznost. Kad se čovjek najmanje nada, može ovakova podmukla mrcina na nj udariti. Neka se sluga čuva, jer bi mogao zlo proći."

U tom razgovoru dogje u staju sluga. Muklim rikanjem pozdravi ga bik.

Sluga je imao u ruci kratku i debelu batinu. Pošto bik nije htio prestati rikati, odrapi ga sluga nekoliko puta štapinom preko bedara. Bik se trznuo pa se prividno smirio, ali je njegov goropadni pogled odavao unutarnji gnjev.

„Sluga je s njim brzo gotov", reče Marasić smiješeći se; „zna on što je toj mrcini od potrebe."

Razumović mahne glavom, a onda reče: „Ovaj mi se postupak nikako ne svigja. Bika valja kazniti, ako je zaista što skrivio. Najbolje je, da ga udariš po nozdrvama. Ali tući ga zato što je mukao nije pravo. Ove kazni bik nije zaslužio. Po mom mnijenju bila bolja lijepa riječ ili da živinče malo pogladi ili da mu se čovjek kojim boljim zalogajem umili.

„Zar da sluga pred bikom uzmiče?", odgovori Marasić.

„Marasiću, bojim se, da će se jednom Dikonja slugi gadno osvetiti," primetne ozbiljno Razumović. „Bikovi vrlo dobro pamte zlostavljanje, prvom prilikom navalit će sigurno na nj, pa će se dogoditi najveća nesreća. Svjetujem te, da tog gadnoga i prostoga a k tome i pogibeljnoga Dikonju što prije prodaš mesaru za kobasice!"

Ove se riječi Marasiću nijesu svidjele. Zato nešto ljutito odvrati:

„Na to ni najmanje ne mislim. Hvala ti za takve savjete. Bik ima $2^1/_2$ godine, tek sam ga lanjske godine kupio za 400 K, pa da ga sada opet prodajem! Svakako ću ga još godinu dana držati za svoje krave, a onda ću ga bez štete mesaru prodati."

„Tek sam sada opazio, da bik nema nosnog obruča" presiječe Razumović susjedu govor. „Kako možeš bika bez nosnog obruča pripuštati? Ne pojmim kako ti to činiš, Marasiću."

„Posve jednostavno," odgovori Marasić. „Krava se na polju sveže, sluga otvori vrata, bik se odriješi, juri na polje, a sluga s batinom za njim. Ako se bik ne će da vrati u staju na svoje mjesto, dobije batina pa je sve u redu."

Razumović je opet s glavom mahao i rekao: „Marasiću, takav je postupak silno opasan; doživjet ćeš jednom veliku nesreću."

„Zar da Dikonji metnem obručić?" pita Marasić. „Ako držiš da bi to bilo umjesno, pokušat ću."

„Sada je već prekasno, prije si ovo morao učiniti. Umetneš li starome biku obručić u nozdrve, onda je još goropadniji. Nosni obručić valja metati bikovima u nozdrve, kad im je godina dana. Onda se lako na nj priviknu i dadu se voditi, kuda te volja. Poslušaj me, najbolje bika prodaj."

„Bik nije nikako lijep. Gledaj samo ovu tešku široku i neprikladnu glavu! Bude li Dikonja svoju glavu ostavljao potomčadi u nasljedstvo, onda se veseli. Krave teško legu, ako telad ima debelu glavu. Debela glava, krupna, dugačka i kudrava dlaka na čelu čine bika neplemenitim."

„Bik ipak nije tako loš, i sve krave ostaju bregje," odvrati nešto uvrijegjen Marasić.

„Dobro je svojstvo, ako je bik plodan," tumačio mu Razumović, „ali treba tu još drugih svojstava, ako hoćeš da ti je bik za rasplod. Uhvati ga samo za kožu. Koža mu je krupna i tvrda, kakva mi kod goveda još nije došla pod ruku. Takva koža ne obećaje, da će mlad njegov imati mlijeka i da će se dati toviti."

„To ne će biti tako," odsiječe prkosno Marasić, „Iz kože same ne da se mnogo proricati."

„Toliko se ipak dade proricati," reče posve mirno Razumović, „da ne možeš mnogo čekati od bika, koji ima tešku glavu, debele rogove i krupnu kožu. Napokon te nitko ne goni da moje savjete slušaš. Bik je tvoj, možeš s njim raditi, što te volja. Toga sam bika već davno osudio."

S ovim riječima ostavi Razumović Marasićevu staju.

Koji dan poslije toga puštali su kod Marasića bika na skok. Skoči bik na slugu i baci ga na zemlju. Slugi pošlo je za rukom da se pridigne, ali ga bik i drugi put tresne o zid. Siromak zavikne u pomoć. Bio bi izgubljen, da mu nije došla na vrijeme pomoć. Ruka mu je bila na dva mjesta prekinuta i više rebara slomljenih. Dugo je ležao u bolnici, dok se nije pridigao, ali za posao nije bio više kao prije.

Kad se Marasić jednom zgodom sa slugom zavadio, otkaže mu ovaj službu. Marasiću je to bilo po volji, ali su Marasićevi neprijatelji slugu podgovorili, da ga tuži za štetu, što mu ju je bik nanio. Sud je Marasića osudio, jer po zakonu gospodar odgovara za štetu, koju načini njegovo živinče, napose kad mu je poznato, da mu je živinče zlopako. Svjedoci su potvrdili, da je svatko u kući znao, kako je bik opasan.

III. Teško teljenje.

Naskoro su se imale u Marasića oteliti dvije krave. Kako dosada kod teljenja krava nije imao nikada neprilika, držao je da će i ovaj put sve sretno proći.

Jedno prije podne Dikica postane nemirna. Legne i nastupe trudovi.

„Dogji u staju, Dikica se teli," dovikne mužu Marasićka. Marasić dogje. Nije dugo potrajalo i pojavi se kod krave vodeni mjehur, koji je kod daljih trudova pukao. Naskoro se pokažu i prednje noge.

„Eto odmah teleta," zadovoljno će Marasić. „Čini mi se, da će biti veliko." Pozove slugu. Obojica stanu vući za noge, što su više mogli. Pogje im za rukom prednje noge izvući do koljena, ali dalje ni makac. Teljenje zapelo. Sav trud bio je uzalud.

Kad se Marasić osvjedočio, da mu je sav trud bezuspješan, pošalje po Razumovića sa zamolbom, neka bi došao vidjeti, jer da se u teljenje ne razumije.

Eto naskoro Razumovića. Brzo svuče kaput, o p e r e r u k e, o d r e ž e i o č i s t i n o k t e, zasuče rukave, stade na lijevu stranu kravi, prste desne ruke skupi kao klin te turi ruku oprezno u spolnicu. Mučno protisne ruku na teleće noge. Konačno napipa gubicu i nagje, da je čelo teleće uprlo o zdjelicu.

Sad uhvati glavu za dolnju čeljust, sad za očni kut, ali sav trud zabadava. Konačno je morao ruku izvući te se odmoriti. Kad se odmorio, pogje opet na posao. Uzme uže, opere ga lizolom, namaže čistom svinjskom masti i načini na njemu zamku. Tu zamku pokuša da natakne teletu preko dolnje čeljusti. Pogje mu za rukom.

„Sad ću imati glavu u zdjelici," klikne radosno. „Kad se glava nalazi u dobrom položaju, mora napolje, ako lagano vučem." Razumović povuče, u početku manje, onda jače i jače.

Privukao je glavu samo do čela u zdjelicu. Dalje se nije makla. Povuče još jednom jače ali na žalost. Konop je ispao, zamka se sa čeljusti okliznula. Na zamki su visjela dva zuba i komadić kože.

„Ne smijemo se dati zavesti, za dolnju čeljust ne smijemo odviše vući", reće Razumović, malo srdit. „Jačim se natezanjem može čeljust prekinuti i ozlijediti. Bolje je da se konopom preveže glava, ako se dade."

Uzme opet konop, načini veću zamku, te je metne teletu tako preko glave, da je došao uzao u gubicu, a zamka iza šiju na zatiljak. Sada se mogao konop jače i pravilnije vući.

Ni taj put nije mu pošlo za rukom da glavu izvuče. Konop se prekinuo. Brzo nagje drugi konop, ali taj put nije uspjelo, da glavu sveže kao prvi put. Razumović se morao zadovoljiti, da zamku metne preko čela i jednoga uha, jer mu je počela ruka malaksati. S teškom mukom prevuče zamku preko desnoga uha, lijevo je ostalo izvan zamke. Ovo je bilo bolje, nego da je zamka došla iza obih ušiju i u gubicu. Na taj se način tele lako udavi.

Ali ni sada se nije glava naprijed pomakla. „Ne mogu glave u zdjelicu dovući," reče Razumović zlovoljno, tarući znoj sa čela. „Nema druge nego po veterinara, inače je krava izgubljena."

Mrmljajući Marasić zapovjedi sluzi da upregne i pogje po veterinara.

„Zašto se krava ne može oteliti?" zapita Marasić.

„Napipao sam široku i krupnu glavu," odgovori Razumović. „Čini mi se, da glava priječi teljenje. Rekao sam ti, da će tvoj Dikonja svoju glavurinu prenositi na mlad. Lijepe li škole. Tko zna, kako će ispasti. Tele je svakako izgubljeno."

Marasić nije ništa kazao, samo je oči oborio k zemlji.

Nakon dva sata dogje veterinar.

Razumović mu je točno tumačio, što je našao. Tele istina leži pravilno, ali ima po njegovu mišljenju preveliku glavu, koja ne može u zdjelicu.

Pomljivo je veterinar saslušao Razumovića, koga je kao iskusnog čovjeka poznavao, a megjutim je oprao i namazao ruke.

Pretraživši kravu, reče: „Istinu ste rekli, glava je vanredno debela. Osim toga krava ima tijesnu zdjelicu. Teleta ne mogu inače izvaditi, nego da ga razrežem. I onako nije više živo."

Marasić je pristao makar s teškim srcem.

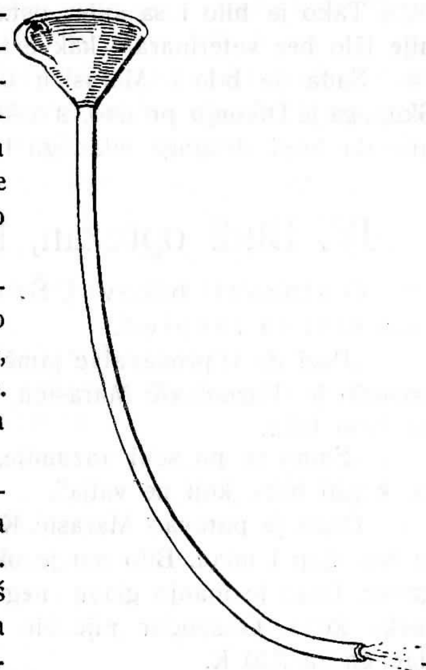
Kravu su povalili. Nakon pol sata veterinar je izrezao prvu nogu, s drugom je išlo lakše, jer je bilo više prostora.

„Zar će moći glava kroz zdjelicu, kad su prednje noge s lopaticom odstranjene?" upita Marasić. „Bojim se, da će biti glava sama još prevelika."

„Ne bojte se," na to će veterinar. „Vidite samo ove izrezane kosti i zglobove, kako su krupni. Oni su najviše mjesta zauzimali."

Veterinar je imao pravo.

Ovaj put nije bilo teško metnuti teletu konop oko vrata. Onda je veterinar zapovjedio da se lagano vuče. Budući da se spolnica za rezanje teleta dobrano osušila te nije bila skliska, išlo je teško, za to je veterinar nalio u nju kroz lijevak, na kom je bila kaučukova cijev *(Vidi sliku 1.)*, $^1/_2$ litre toploga lanenoga ulja. Na to su tele naskoro izvukli.

Slika 1. Cijev sa lijevkom za močenje suhih porogjajnih puteva.

Razumović je gledao izvučeno tele. „Glava mu je kao u Dikonje", reče malo poslije, „Imao sam dakle ipak pravo. Bit će najbolje, da toga bika što prije ukloniš."

Marasić još nije bio osvjedočen. „Ovo je tele junčić, pa nije čudo ako ima jaku glavu. Čekaj malo, naskoro će se još dvije krave teliti, pa će se onda vidjeti, imaš li pravo," odgovori Marasić.

Veterinar je megjutim kravu još jedanput savjesno pregledao. „Rana nema", reče „nadam se da je izvan svake pogibelji."

Nakon pol sata ispala je loža (posteljica).

Veterinar otide, a i Razumović se oprostio.

Krava je skoro stala preživati, a malo poslije i jesti. Kad ju je Marasićka pomuzla, obradovala se, jer je 6 litara namuzla Srećom je sve prošlo bez velike štete.

Nakon tjedan dana telila se Crljenka.

I s njom je bilo trista jada, dokle su tele iz nje izvukli. Tele je istina ostalo na životu, ali se stidnica kravi tako ozlijedila, da se dugo gnojila i gnjila. Marasić je mnogo potrošio i dosta se napatio, dok je kravu nekako s teškom mukom spasao.

Nedugo zatim telila se mlada junica. Iz nje su morali tele vući. Kako su ga silovito vukli, proderali su kožu izmegju stidnice i prohoda za blato. Lijepa junica nije bila za drugo nego da se proda.

Tako je bilo i sa svim ostalim kravama. Nijedno teljenje nije išlo bez veterinara i kakve takve štete.

Sada je bilo i Marasiću dosta; prošao je dobru školu. Skupoga je Dikonju prodao, s nešto gubitka, pa je za taj novac htio da kupi drugoga mladoga bika za rasplod.

IV. Budi oprezan, kad kupuješ bika.

O starosti bikovoj. Što ti je činiti s bikom, koji ima biti za rasplod.

„Pazi da ti prodavalac jamči da je bik sposoban za skok," govorio je Razumović Marasiću, kad se ovaj spremao na put da kupi bika.

„Samo se po sebi razumije," promrmlja Marasić, „da ne ću kupiti bika, koji ne valja".

Dugo je putovao Marasić. Konačno nagje, što je želio. Bik je bio lijep i mlad. Bilo mu je oko 16 mjeseci, a bio je pincgavac. Imao je manju glavu negoli Dikonja a uza to nježnu i meku kožu. Gospodar nije bio preskup, cijenio ga 400 K, a dao ga za 340 K.

„Za bika morate jamčiti," rekao je Marasić, prije nego su sklopili pogodbu.

„E, onda bik stoji 440 K," odvrati majstor od zanata, „mlade se životinje često pokvare, ne ću da dogjem u nepriliku. Prije dvije godine sam prodao krasnoga bika za 450 K, ali kad se vozio željeznicom, ozlijedio se na bedru, pa je postao nesposoban za skok. Ja ću vam dati bika najjeftinije, samo da poslije nemam neprilika. Ako svakako hoćete da imate jamstvo, onda morate to platiti."

Marasić se osupnuo. Bik mu je za 440 K bio ipak preskup. Počeo se pogagjati, ali mu nije uspjelo.

„Ako za bika jamčim, onda stoji 440 K i ne popuštam ni filira," govorio je sveudilj prodavač.

Marasić je konačno pristao na to, da kupi bika za 340 K. Još je iste večeri imao bika u svojoj štali. Odmah je pozvao Razumovića.

Eto naskoro njega. Dulje je vremena motrio bika sa svih strana, a onda reče: „Nije loša životinja i medju braćom vrijedi 340 K. Lijep i čist pincgavac. Samo mu je glava nešto odviše dugačka i uska. Krave će se po tom biku posve lako teliti. I koža je fina, meka i nježna. Na vratu mu je pače koža lijepo nabrana. Junice će od toga bika jamačno biti dobre muzare. Marasiću, mogu ti čestitati! Ako bude rado skakao i ako ostane dobroćudan, onda možeš biti s kupom zadovoljan. Jamstvo si valjda tražio, da je bik sposoban?"

„Jamstva, žalibože, nijesam dobio," odgovori Marasić potišteno. „Za jamstvo imao sam da platim još posebice 100 K, a ovo mi je bilo odviše. Bik mi se svigjao, i pošto je prodavač tvrdio, da je u njega već skakao, držao sam, da mogu tih 100 K uštedjeti."

„Marasiću, bojim se sada, da si loše kupio," odvrati Razumović. „Bolje bi bilo, da si me slušao. U ostalome vidjet ćemo." S tim se riječima Razumović oprosti.

Drugog jutra dovedu novome biku kravu. Bik nije razumio, što se od njega traži. Za kravu nije mario, nego je otišao da pase na ledini. Sa strahom je Marasić upro oči u svoga mladoga bika. Što da uradi? Opalio ga je istina u svojoj nevolji dva tri puta po legjima, ali to nije pomoglo.

Slomljen otide k susjedu, da mu se izjada.

Razumović ga mirno sasluša a onda reče:

„Donekle i pravo, što ti se dogodilo. To ti je kazan za tvoju ludost. Moralo ti se čudno činiti, što je prodavač tako tvrdokorno otklanjao jamstvo za bikovu valjanost."

„Što da sada počnem?" pita prevareni Marasić. „Zar nema sredstva, da bik postane sposoban? Zar mi ovaj put ne znaš ništa savjetovati?"

„Posve je lako moguće, da će se ta pogrješka dati ispraviti," reče Razumović. „Često su samo malenkosti, zbog kojih ne će mladi bikovi da skaču. Takovi razlozi, koji se dadu odstraniti, jesu bolesti u papcima, tetivama i vezovima stražnjih

nogu, onda osip na plodilima, preobilno hranjenje, pomanjkanje kretnje, itd."

Obojica, pregledavajući još jednom posve točno bika, koji je bio jako povjerljiv, te je počeo odmah lizati susjedu ruku, čim ga je po glavi pogladio.

„Taj je bik zaista dobroćudan," reći će Razumović. „Dobroćudni bikovi ne smiju da muču ili da su uzrujani, kad im se čovjek približi. Osobito je povoljan znak, kad počnu ruku lizati. Bila bi šteta, kad ga ne bi mogao zadržati, upravo mi se svigja."

Razumović na to otvori biku gubicu, da pogleda zube. Bik se tome nije ni najmanje protivio. „Tek mu je godina dana," klikne Razumović, pregledavši zube. „Mliječnjaci su još posve stisnuti. Kad bi bilo biku 18, ili bar 16 mjeseci, onda bi bili zubi više rastavljeni. Taj mi se bik čini još premlad za skok."

„Sa 14, 15 mjeseci mogu se već bikovi za rasplod upotrebiti," primetne Marasić. „Imao sam već više bikova, koji nijesu imali preko 15 mjeseci, pa su ipak bili sasvim dobri. Čini mi se, susjede, ovaj put nemaš pravo!"

„Taj bik još nema 15 mjeseci," odvrati mirno Razumović. „Osim toga valja imati na umu hranidbu i razvitak životinje. Općenito se drži, da su bikovi od 14, 15 mjeseci još premladi za rasplod. Ako i rado skaču, ipak naskoro gube volju i snagu, ako se stanu rano pripuštati. Kod ovog će bika biti po svoj prilici razlog nesposobnosti mladost i nepravilno gojenje. Marasiću, u tom će se slučaju pomoći! Daj, donesi biku malo zobi; držim, da se dosada hranio samo posijama."

Marasić donese smjesta u kablici litru zobi, te je saspe u jasle.

Biku je bila zob nepoznata, jer je po njoj njuškao i nije je htio jesti. Poslije duljeg oklijevanja, ipak uhvati nekoliko zrna te ih počne oprezno jesti.

„Taj bik zaista ne zna, šta je zob," reče smijući se Razumović. „Jede, kao da staklovinu grize. Nadam se, da će se naskoro priučiti; posije valjda više voli."

Marasić donese pregršt posija. Toga se dobro poznatoga jela bik lakomo latio.

„Zobi taj bičić nije jeo, to je gotova stvar, a osim toga je posve mlad," reče Razumović. „Držim, da će naskoro rado skakati. Sada ćemo malo pogledati papke, da li nije na njima štogod u redu."

Dvije sluge polože stražnju nogu na deblji kolac te je pokušaju dići. No to im nije pošlo za rukom. Životinja se uzrujala.

Sada načini Razumović štrk na bedra. Uzme naime konop te ga omota oko stražnje noge iznad skakućeg zgloba. Na to utisne u tu zamku komadić drveta te njim pritegne nogu tako, da je bik u nozi izgubio svaki osjećaj. Sada bik kod podizanja noge nije pravio nikakovih poteškoća.

„Zar ovo biku ništa ne škodi?" upita nešto plašljivo Marasić. „Zar se ne mogu time tetive i zglob oštetiti?"

„Ako se štrk pametno upotrebi, ne može se životinji ništa zlo dogoditi," odgovori Razumović. „Ako se pak sirovo i bezobzirno postupa, onda je štrk za životinju mučenje, koje može škoditi. Kako ja štrk mečem, ne prouzrokuje životinji ni boli ni štete."

Podignuvši nešto nogu u vis, pretraži susjed ponajprije raskol izmegju papaka. Ovdje ne nagje ništa, što bi bika boljelo. Papci su zdravi i pravilni.

„Na papcima dakle nema ništa," reče Razumović, te dade štrk snimiti. Onda pomno pregleda svu nogu od kičice do križa i legja, pa tako i drugu nogu, te nigdje ne nagje što bi bika boljelo. Hod je bika posve pravilan.

„U nogama nema pogrješke," protumači Razumović, „ide kao konj najplemenitije pasmine. Uzrok mora da bude negdje drugdje. I muda su zdrava, velika, tvrda i bez boli. Na puzdru takogjer ništa ne curi."

„Što bi moglo dakle biku biti," upita srdito Marasić, koga je taj kup posvema ozlovoljio.

„Pokazat će se," odgovori Razumović. „Pogrješke će skoro nestati. Eto proljeća i vremena, kad se mladim životinjama pobugjuje spolni nagon. Učini, što ću ti eto svjetovati:

1. Priuči bika na zob. U početku davaj ju zdrobljenu i pomiješanu sa solju i posijama. Malo po malo obustavi posije. Kladim se, da će se bik za tri dana priviknuti na zob. Osim toga podaj mu redovito i malo soli. Sol pospješuje probavu. Svaki drugi dan dovoljno je $1^1/_2$ žlice.

2. Ako je iole moguće, priveži bika u staji uz krave, koje se tjeraju.

3. Čim počne paša, neka ide bik s mladim govedima napolje, uvjeravam te, da će za 6 nedjelja rado skakati."

„Ako ne treba druge pomoći, onda lako," reče zadovoljno Marasić. „Evala ti od srca za savjet."

„Za nekoliko nedjelja posjetit ću te opet; ufam se, da se tada ne ćeš više tužiti na toga mladoga bika."

Marasić je slušao savjete Razumovićeve i nije mu bilo žao. Nakon 4 nedjelje opazio je, da bik traži kravu.

Nakon duljeg vremena eto opet Razumovića u Marasićevoj staji.

„Tvoj se bik divno razvio, i pošto je sada za rasplod dobar, mogu ti reći, da si sjajno kupio. Ja ti samo čestitam, Marasiću!" reče Razumović promotrivši bika sa sviju strana.

V. Kako da postupaš s rasplodnim bikom.

Marasiću je Razumovićeva pohvala bila vrlo mila. Smiješeći se odgovori za neko vrijeme:

„Nijesam loše kupio, istina je. Bik je dobar, ali — bojim se, da će s vremenom postati zao i opasan, kao i stari Dikonja, koji je slugi rebra slomio. Kad bi se dalo tome stati na put, susjede, bio bi ti jako zahvalan. I Dikonja je bio za mlada dobroćudan, ali kasnije je na jednom postao opak, te se s njim teško izlazilo na kraj. Svakako moram da naglasim, da je stari sluga s njim surovo postupao."

„Da je s njim ljepše postupao, ne bi jamačno postao tako podmukao i uporan," reče Razumović.

„Lijep postupak mnogo utječe na ćud bikova, koji ipak vazda više ili manje ostaju uporni i nepouzdani. Ponajprije ti svjetujem, da biku umetneš nosni obruč. Još istina nije prekasno, premda bi uputnije bilo, da se to učini, dok je bik posve mlad."

„Možemo to smjesta učiniti," odgovori Marasić. „Šteta, što nemam ni jednoga obručića pri ruci."

„Pomoći ću ti," ponudi se Razumović. „Imam vazda više takovih obručića na zalihi, kupim ih pô tuceta, pa me dogju jeftinije. Odmah ću jednog donijeti, da ga metnemo."

Otide brzo te se naskoro vrati sa svjetlim, novim obručem u ruci. Čim se šaraf istegao iz obručića, dao se zaokrenuti, da je imao oblik S. Kad su mladog bika za glavu dobro i tijesno svezali uza jasle te stražnji dio tijela konopcima pritisli uza stijenu, uhvatio je Razumović otvoreni obručić u sredini te ga brzo i sigurno turio kroz nosnu hrskavicu. Obručić je na to sklopio, zašarafio, dio šarafa, što je stršio napolje, otštipnuo klij eštima.

„Tako, obručić je valjano umetnut," reče Razumović. „Bik se nije mnogo protivio. Glavno je, da obručić stoji u hrskavici, a ne u koži ili staničevini, gdje nema dovoljnog uporišta. Ovdje sam baš dobro probo hrskavicu."

U večer nije htio bik pravo da jede, kao da mu obručić smeta. Odmah je Marasić slao po susjeda.

Motreći neko vrijeme bika reče Razumović:

„Bez sumnje obručić biku kod jela smeta, jer se svakiput, kadgodj uhvati zalogaj, zadijeva u obručić, koji mu preko gubice visi. Svakako je i ozljeda još osjetljiva te ga boli. Tome se dade pomoći, ako se obručić priveže remenom, podigne u vis te spoji s drugim remenom, koji je pričvršćen megju rogovima. Tako dodje obručić izmed nozdrva, te više ne smeta."

To je bilo Marasiću jasno, pa stoga odmah pošalje po remenara, koji mu je brzo sastavio remenje kako treba. I doista, bik je odmah bolje jeo.

„Ako hoćeš, da bik ostane posve pitom i domaći, onda ga upreži," tumačio je Razumović još iste večeri Marasiću. „Ako se bikovi redovito uprežu, priviknu se više ljudima, te su malo kad zloćudni. Imaš preko ljeta za to dosta prilike. Upreži ga s desne strane mirnu volu, da se nauči voziti. A kad bude znao voziti, upotrebi ga za dovažanje zelene krme ili za što slično. Šteta je, da se vozna sila tako jake životinje ne iscrpi. Uprezanje je još s jedne strane biku od koristi. Čuva ga, da se prerano ne udeblja. Na polak tovljeni bikovi imadu za rasplod posve malu ili nikakovu vrijednost, jer izgube plodnost. Redovito uprezanje zaštićuje ih od debljanja više nego išta drugo. Bikovi, koji su naučni da voze, sigurno plode. To uči staro iskustvo."

„Ovo ću upamtiti," reče veselo Marasić. „Treba svakako voznoga blaga."

I taj je Razumovićev savjet bio uspješan.

Bik se lijepo naučio voziti, te je bio poslušan i dobroćudan. Marasić je s bikom postupao oprezno i pametno. Više nije

od bika zahtijevao, nego što je pametno smio. Bik je ostao toga radi i kasnije vazda dobre ćudi.

Skoro tri godine izvrsno je plodio.

Sve, što je Razumović prorokovao, dogodilo se.

Sve su se krave, što ih je on oplodio, veoma lako telile, jer je svoju finu glavu sigurno prenašao na telad, a ženski je podmladak davao izvrsne krave muzare.

„Zašto bikove posvuda ne uprežu?“ upita Marasić jednog dana Razumovića. „Tá, korist je od toga jasna.“

„Ovo ima takogjer svoj razlog,“ odvrati Razumović. „Bikovi su blago, s kojim se teško upravlja, i ako se već u prvoj mladosti ne priuče na teglenje, kasnije ide teško. Glavni je pak razlog u tom, što nema prikladne služinčadi. Srčano, strpljivo i spretno osoblje, koje bi htjelo oko bikova raditi, rijetko se nagje. Najlakše i najbolje je ondje, gdje se gospodar sam može o tom baviti, kao što je n. pr. u tebe. S toga se mogu u maloposjednika bikovi lakše uprezati nego u veleposjednika.

Ako pak bikova ne možeš ili ne ćeš uprezati, onda ih bar tjeraj na pašu. Paša jednako koristi kao što vožnja, samo valja pripaziti, da na paši nitko bika ne draži, jer bi inače mogao postati zloćudan.“

Pirc u svom slovenskom prijevodu te knjige navodi još napose i to, da u Švicarskoj, gdje su seljaci divni stočari, koji znadu cijeniti vrijednost valjanoga bika, na bikovima i jašu, te ih tako čuvaju, da ne odebljaju, te da ostaju dobre ćudi.

VI. O kravama, koje se ne tjeraju i ne ubregjaju.

Stric Banić ima u svojoj staji lijepo govegje stado. Svi pretrgljije iz okolice vrlo rado u njega kupuju. Njegove su krave i junice krasno gojene i pomnjivo čišćene. Dlaka se sja te je glatka, da se ne bi na njoj ni kap vode održala. Usprkos tome nije stric Banić zadovoljan sa stokom.

„Što imam od toga, ako mi se goveda brzo debele, a ne valjaju mi za rasplod? Ove dvije krave, čini mi se, ne će više da se tjeraju. A one dvije, koje su se pred 6 i 8 nedjelja otelile, još do danas ne traže bika. Zato se pak ova Žutulja tjera svaka tri tjedna, a ne će da bude bregja. Jedna se tjera

odviše, druga opet ništa. Čovjek bi očajao. Ako bude tako dalje, morat ću čitavo stado mesaru prodati, te gojenje posve napustiti“.

Tako je Banić sam sobom razgovarao i dulje vremena stajao u staji razmišljajući o tim kobnim dogagjajima. Ujedanput se razbere. Tiho ode u kuću po šešir i po bolji kaput, te pogje k Razumoviću, koga je srećom našao kod kuće. Njemu se izjadao.

„Bit će u hranjenju krivnja,“ odgovori Razumović, saslušavši Banića. „Drukčije toga ne mogu tumačiti“.

„Kako ti to sudiš, Razumoviću?“ odvrati Banić. „U čitavoj okolici nema nikoga, tko bi bolje hranio blago od mene. Ne štedim ni na brašnu ni na mekinjama“.

„Baš je to, što ja mislim“, odgovori smiješeći se Razumović. „Ti goveda toviš, kako sam već sâm opazio. Tovljeno ili napola tovljeno govedo nije za rasplod. Kad ima u tijelu odviše masti, onda je rasplodna snaga slaba ili posve nikakova.“

„Ne mogu, da mi krave gladuju“, odgovori mrmljajući Banić. „Ja ne uživam u mršavom blagu“.

„Megju tovljenim i mršavim blagom velika je razlika, striče,“ odvrati iskusni susjed. „I ovdje opet vrijedi ona zlatna sredina. Preoskudno hranjenje dakako ne pomaže plodnosti. Omršavljele se životinje ne tjeraju. Ako hoćeš, da ti dam siguran savjet, moram vidjeti, kako blago u staji držiš. Moguće da nagjemo koji drugi uzrok. Čini mi se ipak, da sam na pravom putu“.

„Da, i ja sam za to“, pristaje Banić. „Ajdemo odmah u staju. Za pol sata počinje se hranjenje, pa ćeš se sam osvjedočiti, što se blagu daje“.

Obojica odoše. Čim su stigli u staju, donesu sluškinje hranu. Krave su dobile osim izvrsne sječke još dobrano mekinja posipanih po sječki. U napoj dao im se obrok krmivoga brašna ili tropa od lana. Povrh svega toga se konačno kravama bacilo u jasle sijena najbolje vrsti.

„Tako, ovo sve dobivaju tvoje krave i junice?“ upita Razumović s osobitim naglaskom. „Za blago, koje toviš, ima smisla ovako obilna i hraniva hrana, ali za rasplodno goveče je svakako prejaka, jer se od toga pravi odviše masti, koja smeta plodnosti. Osim toga je takovo hranjenje skupocjeno“.

*

Stric je Banić slušao susjeda, ali se o tom nije dao uvjeriti. Onda ga odvede još k dvjema drugim kravama.

Razumović ih opipao po čitavom tijelu, pak je mašući glavom kazao: „I ove dvije krave su predebele. Po zubima imade im najviše 4 do 5 godina. Dvaput su se telile, jer na rogovima opažam po dva kolutića".

„Tako je," potvrdi stric. „Kravama je zaista tek 4 i 5 godina, a sada se više ne će da ubregjaju. Upravo bi bila šteta, da ih moram mesaru dati. Telile su lijepu telad te su bile vrlo dobre muzare. Mnogo bi dao, kad bi se opet tjerale i ubregjile. Baš ove dvije krave su mi bile sva nada u marvogojstvu. Kad bih znao što da uradim".

„To će se vidjeti", odgovori kratko Razumović. „Za sad moram najprije znati, kako blago držiš i hraniš, onda ću ti dati savjete, koji te ne će varati". Razumović pozove k sebi sluškinje, te ih počne ispitivati: „Zar se ove krave nijesu više tjerale, otkad su se otelile? To valja prije svega da se znade".

„Ja nijesam ništa opazila", reče jedna sluškinja. „Već 4 nedjelje pazimo dan na dan, da li će se tjerati, ali do sada nijesmo ništa opazile."

„Je li tako?" upita Razumović drugu sluškinju. „Zar nije bilo ni najmanjega znaka?"

„Da, jednom mi se pričinilo, da je nešto bilo", odvrati druga sluškinja. „Bilo je 26. dan poslije teljenja, kad je jedna krava dala nešto manje mlijeka nego obično. Stidnica je malo nabrekla, te je iz nje curilo nešto sluzi. Tele od ove krave je dobilo mali proljev, koji se većinom pojavljuje, ako se mati tjera. Tada sam mislila, da će se ta krava sutra sigurno tjerati. Drugi pak dan dala je opet više mlijeka, prestala je sluziti, a proljev je u teleta sam od sebe nestao. Pravoga tjeranja nije bilo. Prije nekoliko dana opet sam držala, da će nešto biti, pa nije bilo ništa pravo, a danas se na kravi više ništa ne poznaje".

„Upravo je tako bilo i u druge krave", javi se sad i prva sluškinja.

„Prema tome su se obje krave tiho tjerale", rastumači Razumović. „Sad mi je mnogo toga jasno".

„Što je pak to?" upita radoznao Banić. „O tihom tjeranju krava još nijesam nikad ništa čuo".

Na to će Razumović: „Ako krave ne pokazuju očito i žestoko, da se tjeraju, kao što inače običavaju, nego slabo i površno, da se posve malo ili skoro ništa ne raspoznaje, onda kažemo, da se potajno ili tiho tjeraju. Ali ako se krave i potajno tjeraju, ipak su za pripust sposobne, jer se i u tihog tjeranja od jajnjaka otkida jajašce. Potajno tjeranje traje samo kratko vrijeme, i ako se pravi čas propusti, te se krava ne pripusti, onda je već prekasno. S toga valja krave, pa tjerale se makar i najmanje, odmah odvesti k biku. Propustimo li to, onda se tiho tjeranje nakon 3 ili 4 nedjelje istina opetuje, ali obično još slabije nego li prviput, i ako se takve krave i sada ne ubregjaju, utrne tjeranje posve i za uvijek. Krave tada za rasplod sasvim ništa ne vrijede. Bila je dakle pogrješka, što se nijesu obje krave pripustile, čim se opazilo, da se potajno tjeraju. Nije bilo dobro, kad se u tom slučaju čekalo na očito tjeranje, mjesto da su se krave odmah gonile k biku."

„Toga još nijesam znao," odgovori Banić. „Ovdje dakle treba čestite pažnje!"

Na to će Razumović: „Dakako, da valja pripaziti. Čudim se, da ti, dragi striče, nijesi toga znao. Tiho se tjeranje često pojavljuje u onih stočara, koji blago dobro hrane te ga ostave bez kretnje. Najljepši je primjer za to u tvojoj staji. Ti svoje blago preobilno hraniš, te ga skoro čitave godine ne puštaš s lanca."

Banić zašuti te stane razmišljavati: šta bi, da li bi uz susjedove nazore i savjete pristao ili ne. Najednom mu dogje druga misao u glavu, pa zapita: „A nema li dražila, koja bude na tjeranje? O takovim sam stvarima već često čitao."

Razumović: „Dakako da ima i takvih potpomoći, ali nijesu sigurne. Stvari, koje pobugjuju spolni nagon, jesu: sjeme ili trop od repice, sjeme od konoplje, itd. Ovim kravama davaj nedjelju dana prije nego se imadu tjerati na dan po dvije šačice stučenoga sjemena od konoplja u napoju ili u hrani."

„To ću zapamtiti," reče veselo Banić, koji je takve stvari više volio nego naravsko njegovanje i pravilno hranjenje stoke.

Razumović nastavi svoju pouku i reče: „Uopće je bolje da se spolni nagon pobugjuje prirodnim načinom, n. pr. pašom, pravilnim hranjenjem. Umjetna sredstva neka se samo onda upotrebljivaju, kad naravska ne pomažu."

„Drugo prirodno sredstvo, da se tjeranje pobudi, stoji u tom, da se krave svežu u staji uz bika ili da se zajedno s bikom gone na pašu ili u trkalište. To često najbrže pomaže".

„Moj je bik pretežak i prestar, stoga ne ću više da ga s kravama gonim na pašu", reče Banić.

„Goni ti samo krave s bikom na pašu. Osim toga ih hrani nešto slabije nego do sada. Brašno i mekinje sasma izostavi. Podaj više sječke i zelenu krmu miješaj sa sijenom. Davaj svakako u napoju sjemena od konoplja ili tropa od repice, pa sam uvjeren, da se ne će više potajno tjerati. Ali i tada, kad bi se na paši tiho tjerale, naći će ih bik pravodobno, te će ih u zgodan čas oploditi."

„Tako ću učiniti!" klikne Banić, koji sada nije više o istini sumnjao. „A što ću s kravom, koja se odviše tjera, pa se nikada ne ubregja?"

„Najprije moramo pogledati tvoga staroga bika", reče Razumović. „Ne čini mi se više sposoban za rasplod."

„Do sada se nijesam mogao potužiti," odvrati Banić. „Svakako će biti sada nešto težak i lijen."

Razumović se približi biku, otvori gubicu i reče: „Posve star još nije, najviše $3^1/_4$ godine. Na obim se stranama još nalaze mliječni skrajnjaci. Radi starosti još bi taj bik mogao čitavu godinu dana oplogjivati".

„Bit će toliko star", potvrdi Banić. „Odgojio ga jedan od mojih rogjaka. Otelio se u ožujku prije tri godine. Ima dakle sada nešto više od tri godine".

„Tvoj je bik, kao i sva tvoja goveda odviše debeo", nastavi Razumović. „Ne ide nikada napolje. Čitavu je zimu stajao u staji bez posla. Da si ga katkad uprezao, kao što sada Marasić čini, mogao bi ga još dugo za rasplod upotrebljavati. Tvog bi bika mogla paša još popraviti te mu povratiti prijašnju plodnost. Koliko zobi dobiva na dan?"

„Zobi ne dobiva, nego samo mekinja i brašna".

Razumović, mašući glavom reče: „Zobi mu dakle ne daješ, ali za to dobrano brašna i mekinja. Ako kaniš bika toviti i učiniti za rasplod brzo nesposobnim, hrani ga marljivo brašnom i mekinjama. Ako pak hoćeš, da ga i nadalje držiš u rasplodne svrhe, nemoj bika tako hraniti, nego ga tjeraj u pašu te mu davaj danomice $2^1/_2$ do 3 kg. zobi. Jesi li me razumio?"

Banić kimnu glavom. Nije mogao shvatiti, da valja bika zobiti, no ipak je odlučio, da će Razumovića poslušati.

„Ja ću nešto svjetovati," reče konačno Razumović. „Ako bude bik u buduće opet skakao bez uspjeha na kravu, koja se ne će ubregjati, vodi je k drugome. Odvedi je n. pr. dolje u Švicu k načelniku Franu Prpiću. Do ondje ima jedva sat hoda. Načelnikova bika dobro poznajem; još je mlad, pa skoro svaka krava ostaje pod njim stelna. Osim toga će joj šetnja biti od velike koristi; kako je iskustvom dokazano, tako će se sigurnije ubregjati."

Poslije tih riječi Razumović ode. Stric mu Banić zahvalno na rastanku stisne desnicu.

Sve je Razumovićeve upute i savjete naš stric pomnjivo izveo, te je došao do osvjedočenja, da ga je dobri susjed valjano svjetovao.

I zaista tako je i bilo. Kad je do godine u ožujku došao Razumović u Banićevu staju, da pogleda novo nabavljenoga bika, vidio je u odjelku za telad lijepi broj telaca, koji ne bi bez njegovih savjeta nikad bili na svijetu. U Banićevoj su staji manje upotrebljavali mekinje i brašno, ali su zato bolje hranili zoblju.

VII. Zarazno pobacivanje krava.

Blaž je sagradio lanjske godine novu staju. Kad su u ljetu s blagom selili u nju, bilo je to za svu obitelj tako reći blagdan.

„Bože dobri daj, da se s današnjim danom ovamo useli i sreća," uzdahne Blaževka, kad je pošljednja krava prešla preko praga. „U staroj je staji bilo mnogo sreće a i nesreće."

„S obzirom na zdravlje nema prigovora toj staji", reče Blaž svome starome prijatelju Razumoviću, koji je takogjer toj svečanoj zgodi pribivao. „Staja je svijetla, zračna, suha i prostrana. Za zračenje sam se dobro pobrinuo. Gnojnica će brzo i sigurno otjecati, pa će vladati najveća čistoća."

Razumović je mirno slušao, a na koncu je rekao: „U staji je zaista svim zdravstvenim zahtjevima udovoljeno. Nijesi ništa izostavio, niti si se bojao troškova. Bože daj, da se tvoje nade ispune. Ali kod novih je staja nešto posebno, što se, kako iskustvo potvrgjuje, dogagja više neprilika, nego li u starima.

Teško je tome naći razlog. Učena gospoda, koja knjige pišu, ne znadu na to pravo odgovoriti."

„To bi još trebalo," odvrati neprijatno iznenagjen Blaž, „da sam uz skupi novac, što sam ga za gradnju izdao, još i zdravlju svoga blaga naškodio. Ajde, ajde, susjede, ti sve crno vidiš!"

„Nadajmo se, da će biti najbolje," odgovori Razumović. „Što si mogao, to si učinio. Skrbio si, da je staja suha, prostrana, te da se dade dobro zračiti. Vidim, da pod nije pregladak, što je znamenito, jer se u novim stajama dogagja mnogo nesreća baš radi glatkoga poda. Životinje se pokliznu te se ozlijede. Ako je krava bregja, može lako pobaciti."

Prošlo je nekoliko mjeseci i nadošla je zima. Blaževa se marva već odavno privikla novim prostorija. Pričinjalo se, kao da taj put mudri susjed nema pravo. Nije se pojavila nikoja nepošasna ni pošasna bolest, niti se dogodila ikoja druga neprilika. Blago je divno uspijevalo. Ljepših goveda još nije imao Blaž u svojoj staji. U novoj je staji marva bila izglednija nego li u staroj, gdje je nisko stajala. U novoj su naime staji bila stajališta 10 cm uzvišena nad hodnikom.

„Svaka se životinja u novoj staji čini kao da je za 50, 60 K vrednija nego prije," uvjeravao je jednog dana Razumović Blaža došavši k njemu u pohode.

„Marva je lijepa," odvrati zadovoljno Blaž. „Nesreće takogjer, — Bože me očuvaj — do danas nijesam imao. Nije mi žao, što sam staru šatru srušio, te sagradio uzornu staju."

„To mi je milo, dragi Blažu," odgovori susjed. „Blago je zaista lijepo, a telad divno uspijeva i krave, čini se, da su sve stelne."

„Samo jedna jedina se nije ubregjala, ona stara perasta u kutu," reče Blaž. „Ako pogje sve za rukom, imat ću u veljači i ožujku skoro do dvanaest komada teladi."

„A što je s tom kravom ovdje?" zapita ujedanput prestravljeno Razumović, koji je pozorno motrio mladu kravu. „Sav je rep zamrljan sluzi."

Blaž pogleda kravu, pak će na to:

„I ta krava je stelna, ništa joj ne manjka. Rado jede, nije se do sada na njoj ništa opažalo. Pet je mjeseci stelna, pa još uvijek daje 7 litara mlijeka na dan. Koliko daje ta krava mlijeka?" upita Blaž kćerku.

„Do sada je davala po 6 litara, a od jučer daje dapače po 7 litara!" odgovori kćerka.

„Ne pojmim, da krava na jednom više muze," reče Blaž. „Hranjenje je vazda isto."

„Ja pak pojmim," odgovori Razumović. „Blažu, ova će krava pobaciti."

„Kako ti to znaš?" upita ga Blaž s nepouzdanjem. „Nije ni pogrješka ni nesreća, ako krava dade jednu litru više mlijeka."

„Po sebi dakako nije nesreća," odvrati Razumović. „U tom pak slučaju znači ipak nesreću. Ako naime već dulje vremena stelne krave bez razloga davaju više mlijeka, to sigurno znači, da je tele u kravi uginulo, te da je pritok krvi k teletu prestao. Zbog promjene u krvnom toku pritisne više krvi u vime te krava bar neko vrijeme daje više mlijeka. Ovo je često prvi znak, da je tele uginulo. Poslije uginuća pak obično progje još nekoliko vremena, dok krava pobaci. U tom je slučaju nesumnjivo, da će krava naskoro pobaciti, jer joj se cijedi blatna i mutna sluz, a to je takodjer dokaz, da je tele mrtvo, te da već gnjije. Krava je k tome oko repa uleknuta."

„No to bih upravo trebao," promrmlja zlovoljno Blaž. „Pometnuća silno se bojim. Moj šurjak u Prozoru nije cijele dvije godine mogao iz svoje staje iskorijeniti te bolesti. Nanijela mu silnu štetu, a svako je sredstvo protiv pometnuća bilo uzaludno. Od očajnosti je već htio napustiti gojenje goveda. Poslije duljega vremena ta je nezgoda ipak sama od sebe iz staje iščezla."

„Držim, da će krava odmah pobaciti," reče Razumović. „Već je legla te su je spopali trudovi."

Uplašen motrio Blaž kravu. Razumović se nije varao. Za nekoliko časaka ležalo je u nastoru mrtvo, već dobrano nagnjito tele, a bilo mu je oko pet mjeseci.

„Ostane li samo kod ovoga slučaja, bit ću zadovoljan," progovori Blaž. „Tako se nezgode često dogagjaju. Ipak bih rado znati, što je tome razlog. Možda bi se dalo tome u trag ući te štogod pomoći."

Razumović razmišljao, te na to pitao kćer i slušknju, da li su ikada opazile, da je krava s lanca utekla ili opala.

Kćer odgovori:

„Krava nije već odavno s lanca puštena; isto tako nijesam opazila, da ju je koja druga krava gurnula ili na nju skočila."

„Možda je bila hrana nevaljana?"

Kćerka se zamisli, pa reče:

„U noći se već dugo nije nikakovo goveče otkinulo s veza. I bik je išao odmah na svoje mjesto svakiput, kad se vraćao u staju. Nijesam opazila, da je krava ikad pala. Hranile smo kao uvijek. Dobivala je sječke, sijena, nešto repe i mekinja. Smrznute ili pokvarene hrane nijesmo joj davali."

„Ovo je onda svakako jako neugodno," prozbori Razumović ozbiljnoga lica. „Volio bih, kad bi bio uzrokom kakav nesretan slučaj."

„Zašto bi to bilo neugodno?" upita izvjedljivo Blaž. „Tele je mrtvo i više oživjeti ne će. Čovjek bi mogao istina biti u napredak oprezniji, kad bi znao, što je ovo pometnuće prouzročilo."

Razumović: „Stvar ima još drugo značenje. Kad bismo mogli naći pravi uzrok, mogli bismo se nadati, da će ostati kod ovoga jedinoga slučaja. Ovako pak nam je pravi razlog nepoznat, stoga ćemo imati posla sa zaraznim pobacivanjem, te će se desiti još više slučajeva te bolesti."

Blaž se silno uplašio.

„Eto gotove nesreće, ako bude išlo kao u mog šurjaka," vikne. „Bože daj, da si se bar taj put prevario."

„Tko bi to više želio nego ja," doda Razumović. „Ponajprije valja mrtvo i trulo tele zakopati. Bit će umjesno, da kod toga prvog slučaja kravu premjestimo u ovčiju staju, da se ostale krave ne okuže. Dosadašnje pak njeno stajalište moramo temeljito raskužiti. Nastor treba uništiti. Pozovi služinčad, da sve brzo i temeljito uredimo."

Blaž sazove služinčad. Jedan je odnio nastor, drugi je išao da pokopa pobačeno tele. Blaž je sam kravu vodio u ovčiju staju, gdje joj je za nuždu načinio jasle. Čisto pometeno stajalište Razumović je dao vapnenom mlječinom izbijeliti te rastopinom kreolinovom (50 g na 10 litarara vode) raskužiti. Osobito je pomno očistio i raskužio žlijeb, kojim teče gnojnica.

„Ufajmo se, da će ostati kod toga jedinoga slučaja," primetne Razumović, ostavljajući Blaževo dvorište. „Što se moglo učiniti, učinilo se, ali se ipak bojim, da će još toga biti."

Razumovićeva je bojazan bila, žalibože, opravdana.

Nije prošlo 5 dana, već je pobacila druga krava, koja je uza prvu stajala. I ovo je tele bilo mrtvo i trulo. Prije pometnuća isto je tako kod krave curila blatna sluz.

Razumović je pregledao točno sve krave te je i kod četvrte našao, kako su rep i stidnica sumnjivo zamrljani. Uplašio se veoma. Što da uradi?

Kod treće krave u istom redu nije bilo opaziti nikakvih sumnjivih znakova.

Blaž je dao mrtvo tele druge krave ukopati, kravu je metnuo k prvoj u ovčiju staju, te je njezino stajalište dobro raskužio i očistio, kao što je Razumović prviput uradio.

Nije dugo razmišljao, pa je i četvrtu kravu smjestio u ovčijoj staji, gdje su sada već bile tri zajedno.

„Neka još i dalje tako ide, bit će naskoro sve blago u ovčijoj staji, a moja lijepa i nova staja ostat će prazna", mrmljao je Blaž.

Motrio je kravu, koja je prva pobacila. Nije mu se ni najmanje svigjala, mršavila je, te je bila nakostrušene dlake.

Blaž je pipao kravu za rogove i uši. Činilo mu se, da su više vrući nego obično.

Gubica je bila suha i vruća.

„Kod krave nije sve u redu!" govorio je sam sobom. „Držim, da ima vrućicu. Loža još nije ispala, a ovo, što iz nje curi, ogavno je".

U tom času je krava hrbat ukrivila te je tiskala, što je više mogla. Procurilo je samo malo smrdljive tekućine.

Blaž je na to pogledao vime. Pričinilo mu se posve uvenulim i mlohavim. Uhvatio je za sise, te je istisnuo posve malo mlijeka.

Kad je kćerka došla u staju, doznao je, da je krava već jutros slabo žderala, te da nije skoro ništa muzla.

Blaž odmah poslao po susjeda.

Ozbiljna lica saslušao je Razumović izvještaj svoga prijatelja.

„Držim, da je uzrokom bolesti zaostala loža", reče Razumović. „Najbolje je, da odmah zoveš veterinara. Nema tu šale. Žuri se, dok nije prekasno".

Veterinar je došao. Pregledavši kravu bio je istoga mnijenja kao i Razumović. Pokušao je rukom ložu otkinuti, ali se je još uvijek tako čvrsto držala, da ne bi bilo išlo bez ozljeda.

„U tom se slučaju moramo ograničiti lih na ištrcavanje," reče. „Kidanje lože opasno je, te se sada ne da valjano provesti."

Uputio je Blaža, kako treba ištrcavati. Na 10 litara tople vode valja uzeti 50 g lizola, te tu otopinu sa cijevi od gumije i s lijevkom (vidi sliku 1.) uliti u spolovila. Cijev treba u maternicu oko 30 cm duboko turiti.

Nakon toga pregledao je i drugu kravu, koja je jutros pobacila. Bila je zdrava, još je dobro žderala, ali joj loža još nije izašla.

Veterinar je dao i tu kravu ištrcati. Za vrijeme tog posla počela je pobacivati treća ili bolje reći četvrta krava u redu, kako su stajale.

Otelila je tele, koje je već dulje vremena bilo mrtvo.

Sumnjivo je mahao veterinar glavom.

„Veliko se zlo u vašoj staji ugnjezdilo, te će dugo trajati dok se ga riješimo," reče ozbiljno. „To je zarazno pobacivanje, koje prouzrokuju kužni nevidi."

Ova nevesela vijest dirne Blaža neugodno.

„Što je to i otkuda dolazi ujedanput ta nesreća?" zapita uplašeno Blaž.

Veterinar odvrati:

„Nema tomu dugo, što ste novu staju sagradili. Baš se u novim stajama ovo zlo najradije pojavljuje."

„Toga ne mogu razumjeti," odgovori Blaž. „U čitavom selu nema tako čiste staje, kao što u mene. Moja kći sama drži ovdje najveći red i čistoću. Prema tome nema u staji ništa, što bi moglo krave zaraziti i pokvariti, da pobacuju. Ta nauka mi ne ide u glavu te nadmašuje moju seljačku pamet. Razumović mi je takogjer nešto slično pripovjedio, ali ga nijesam razumio."

„Ipak je tako," odvrati veterinar. „Vaše začugjenje mi je pojmljivo. Stvar se ima ovako: Prilično je sigurno, da se u svakoj staji, gdje blaga ima, nalazi bezbroj raznih malih gljivica, takozvanih nevida. Od tih nevida (Cocci, Baccilli) velika je većina neškodljiva i bezazlena. Nekoji su pak nevidi jako opasne naravi. Ima ih, koji se nasele u spolovila stelnih krava. Ovdje na sluznici maternice prouzrokuju upalu, a ta upala usmrti tele. Svi nevidi u staji dakako ne mogu prijeći na krave, te se ne mogu naseliti u spolovilima. U nečistoj se staji, punoj gnojnice nalazi, kako sam rekao, bezbroj vrsti nevida, škodljivih i neškodljivih, dapače i korisnih. Što imade više vrsti nevida, to je vjerojatnije, da neškodljivi i korisni nadvlagjuju i škodljive zatiru. U novim pak i čisto držanim stajama nema po svoj prilici toliko različitih nevida, pa je stoga lako moguće, da se škodljivi mirno razvijaju i plode, jer nema korisnih, koji bi ih uništavali."

„Borami, slaba utjeha!" odgovori žalosno Blaž. „Ako mi sve krave pobace, mogu marvogojstvo napustiti."

„Do toga ne smije da dogje," odgovori veterinar. „Pokušat ćemo sve, da te nesreće u staji nestane."

„Bit ću vam jako zahvalan," iskreno reče Blaž. „Ali se bojim, da će stvar teško ići."

Razumović je dočuo, da je veterinar kod Blaža, došao je zato tamo, te je sve nazočne prijazno pozdravio.

Veterinar se srdačno s pridošlicom izrukovao te je svoje predavanje nastavio:

„Zarazno pobacivanje nestat će, ako se utamane svi oni nevidi, koji sa stajskoga tla dolaze u spolovila krava. Dok nijesu prispjeli u maternicu, možemo ih uništiti. Čim su jednom u maternici, sigurni su, — pometnuće se više spriječiti ne da. Zdrave pak krave mogu se sigurno od okuženja sačuvati."

„Za marvogojstvo bio bi pravi blagoslov, kad bi imali takovo sredstvo," klikne uzhićen Razumović. „Čitao sam jednom u gospodarskim novinama, da je neki veterinar pronašao takovo sredstvo. Zar nije tako?"

„Posve pravo," odvrati veterinar. „Takovo je sredstvo pronagjeno te sastoji u tome, da se u okužnim stajama po dvaputa na nedjelju sve krave ištrcaju rastopinom s o d e i k a r b o l n e k i s e l i n e. Tom se rastopinom svi nevidi u stidnici unište ili bar oslabe. Ovo sredstvo ćemo i ovdje upotrebiti. Sa sobom imadem štrcaljku, koja drži $^1/_4$ litre. Takova puna štrcaljka je dostatna za svaku kravu. Blažu, donesite u čistoj posudi $2^1/_2$ litre vruće, te u drugoj posudi $2^1/_2$ litre hladne vode i 100 g sode. Karbolnu kiselinu imadem sam, koliko će trebati. Osim uštrcavanja upotrebljuju se i posebne bobuljice, koje se meću u stidnični prohod, gdje se uslijed topline umekšaju i rastope te djeluju kao i pomenute rastopine."

Blaž je brzo donio što je veterinar odredio.

Čim je bila rastopina gotova i dovoljno topla, dozove služinčad. Jedan je sluga uhvatio za nozdrve kravu, koja se imala

uštrcati, te joj malko glavu pridigao, a drugi je kravu pritiskao na hrptu tako da je zadnji kraj išao u vis, te je bilo time štrcanje u prohod olakočeno.

Razumović i Blaž vježbali se u uštrcavanju te su to na skoro i naučili. Kod sviju krava bilo je uštrcavanje za jedan sat svršeno.

VIII. Kužno pobacivanje krava prouzrokovano po biku.

„Sada tek dolazi teški posao“, počne veterinar, pokazujući na bika, koji je bio zle volje. Strani ljudi u staji, razgovor, hodanje po staji, to sve ga je uzrujavalo.

„Ne će ići,“ reče Blaž. „Bik baš nije zloćudan, ali će nam ipak zadati posla. Zar je svakako nužno, da i njega ištrcamo?“

„Bila bi velika pogrješka, kad toga ne bismo učinili“, odvrati veterinar. „Ne znamo naime, da li u opće nije bik uzrokom, da su krave u toj staji zaražene. Nije baš nužno, da kužživo dolazi sa zemlje u kravlja spolovila. Lako je moguće, da je bio okužen bik, pa je kod oplogjivanja okuživao krave. Zar su sve krave, koje su pobacile, oplogjene od toga bika?“

Blaž se malo razmisli, pa reče:

„Da, tako je. Sve tri krave, koje se sada nalaze u ovčijoj staji, oplodio je taj bik“.

„Otkuda imadete toga zloćudnoga bika?“ upita veterinar, koji se zbog neprestanoga njegova mukanja uznemirio.

„Bika imam od svog šurjaka iz Prozora“.

„Dakle iz Prozora“ opetuje otegnuto veterinar. „Na tamošnjem su vlastelinskom dobru krave 2 godine patile na zaraznom pobacivanju“.

„Odanle je moj bik!“ tumači Blaž. „Vlastelinski je upravitelj moj šurjak!“

„Onda se ne varam, ako rečem, da je taj bik razlogom sve nesreće u vašoj staji. Iskustvo uči, da baš bikovi tu pošast unose u nezaražene staje. Ako hoćemo tome zlu na put stati, moramo najprije da bika izliječimo, bilo mu pravo ili ne.“

„Ne će ići, bit će nesreće“, jaukne Blaž.

„Što bi se moglo dogoditi?“ odvrati smijući se veterinar. „Bika ćemo već ukrotiti. Donesite jakih konopa, pa ga čvrsto svežite za glavu“.

Sluge svežu bika dobro za glavu. Čim je htio veterinar da umetne cijev svoje štrcaljke u kapicu, počeo je bik amo i tamo skakati tako, da ga je skoro zgazio.

„Rekao sam, da ne će ići“, reče Blaž. „Taj bik nije dobroćudno tele, nego je divlja, jaka mrcina“.

„Već ćemo ga svladati, neka bude divlji, koliko mu drago“, odvrati veterinar. „Pribavite svrdao, kojim ćemo moći načiniti rupu kao forintu veliku“.

Blaž zanijemi.

„Ne ćete valjda za Boga bika vrtati?“ upita mucajući Blaž.

„Bika nipošto, nego ovu dasku ćemo probušiti, da možemo konop provući!“ odgovori sa smijehom veterinar, koji je u Blaževoj zabuni uživao. I Razumović se nasmijao.

Pribaviše svrdao te probušili oplatu. Na jaslama pričvrstili konop, koji su metnuli biku preko prsiju, trbuha i bedara, te su na to konop povukli kroz rupu. Kad se konop pritegao, pritisnuo se bik uza stijenu, pa nije više skakao.

Sada je mogao veterinar bez opasnosti uštrcavati. Kad su ištrcali sve blago, reče veterinar Blažu i Razumoviću: „Na novo se krave ne mogu zaraziti. Svi nevidi, koji bi još došli u spolovila, uništit će se, pa došli oni iz stajskog tla ili od bika. Ali ako su bile krave od tog bika kod oplogjivanja zaražene, onda dakako uštrcavanje ne će pomoći. Ako su se nevidi u maternici naselili, kuda uštrcana tekućina ne može da dopre, onda je sve štrcanje uzalud. Ako je bik uzrok pobacivanja, vjerojatno je, da će sve krave pobaciti, koje je on oplodio“.

„Bika ću prodati mesaru, kad ima tako opasna svojstva, makar na njem izgubio“, reče Blaž. „Krave ću rado ištrcavati, ali vezanje bika mora čovjeku da dodija. Već je težak, dugo ga i onako ne ću moći upotrebljavati“.

„To će biti najpametnije“, potvrdi veterinar. „Zar ima u staji bregjih krava, koje je strani koji bik oplogjivao?“

„Ovdje su tri stelne junice, koje su bile u mog bika“, odgovori Razumović. „Kod njih će se vidjeti, da li je zaista Blažev bik uzrok zaraznome pobacivanju“.

„Kad će se junice oteliti?“ upita veterinar.

„Prva bi se morala teliti za 8, druga za 12 i treća za 14 nedjelja“, reče Razumović tražeći po svojoj zapisnici podatke. „Ovdje sam pribilježio dane“.

„Nadajmo se, da ćemo bar kod ovih junica telad spasti“, odvrati veterinar. „Ako u roku od 10 nedjelja ni jedna ne pobaci, vjerojatno je, da je uštrcavanje utamanilo kuživo“.

„Kako to?“ upita susjed. „Zašto nakon 10 nedjelja?“

„Stvar je jednostavna“, odgovori veterinar. „Ustanovljeno je, da krave pobacuju 10 nedjelja nakon što su se okužile. Neki je profesor u Danskoj krave hotimce okužio time, što im je kuživo u plodila uštrcao. Sve su krave pobacile, nakon što je prošlo 10 nedjelja poslje uštrcavanja. Što nije još zaraženo, bit će uslijed uštrcavanja spašeno. Krave, koje su se pred nekoliko dana zarazile, te kod kojih su se već nevidi naselili ondje, kuda uštrcana tekućina ne može doprijeti, morat će pobaciti“.

Veterinar je imao pravo. Sve su krave pobacile, koje je Blažev bik oplogjivao. I prva junica ubregjana od Razumovićeva bika pobacila je takogjer nakon 6 nedjelja. Blaževa staja je bila izvor velike nesreće. Mlijeka je bilo sve to manje. Kod nijedne krave, koja je pobacila, nije loža redovito ispala. Nekoje su krave mnogo patile, kroz više nedjelja su se morale ištrcavati, oslabile su i omršavile.

Kadgod bi Blaž došao u staju, ražalostio bi se. Uštrcavanje se marljivo i točno obavljalo, ali uspjeha nije bilo. Blaž je naskoro s priličnim gubitkom bika prodao mesaru.

Usput se sreo mesar s gostioničarom Pavelićem. Ovome se bik svidio, pa ga je kupio. Još je iste večeri bik došao natrag u selo. Budućnost je pokazala, kako je ludo Pavelić pazario.

Prošlo je nekoliko nedjelja.

Sve Blaževe krave i jedna junica pobacile. Od sve marve ostale su samo 2 junice stelne.

Blaž je bio zle volje, kad je jednoga dana poveo Razumovića u staju.

„Uštrcavanje nije pomoglo“, primijeti gorko. „Šteta vremena i novca, potrošena za karbolnu kiselinu i sodu“.

„Ako je bio bik krivac, onda dakako nije moglo biti uštrcavanje uspješno“, odvrati Razumović. „Ovo je izrijekom i veterinar naglasio. Ja se megjutim ufam, da će se bar ove dvije junice pravodobno i redovito oteliti“.

Približio se stelnim životinjama, te ih opipavao. „Stelne jesu i teljenje samo nije daleko“, reče Razumović. „Znakova pometnuća ne opažam. Kod ovih dviju je bilo uštrcavanje korisno. Nemoj, da ne bi na dalje uštrcavao“.

„Tko zna, da li je zaista tome svemu bik kriv“, počne ogorčen Blaž. „Ja sada ništa više ne vjerujem. Bilo ma što, štete mi ne će nitko naknaditi. Nije se čulo, da je kod Pavelića i jedna krava pobacila. Žalim, što sam bika prodao. Pol sela mi se ruga, a najviše Pavelić“.

„Neka se rugaju“, odvrati Razumović. „Strpljivo ćemo pričekati. Vidjet će se, tko će se posljednji smijati. Prije svega se nadajmo, da će se junice pravodobno i pravilno oteliti“.

Nakon ovih riječi Razumović uljudno pozdravi Blaža te ode.

Opet je prošlo nekoliko nedjelja. Junice ne pobaciše.

Kod druge se junice dapače pokazali znakovi pravilnoga teljenja. Trbuh se objesio, okolina repa se uleknula, a vime je nabreklo. Jednog se jutra junica zdravo i sretno otelila.

„Čini se, kao da je sada nesreća ipak uklonjena“, reče Blaž svojoj ženi. „Pošalji po Razumovića, rado bih s njime govoriti“.

Blaževka pošalje dijete k susjedu, pa za kratko evo i njega.

„Imam, hvala Bogu, opet jednom zdravo i živo tele“, klikne sav veseo Blaž. „Uvjeren sam, da je uštrcavanje pomoglo“.

„To je i moje mnijenje“, odgovori Razumović. „Vidiš, kod Pavelića ne će biti dobro; čujem, da je jedna krava ovaj čas pobacila. Siguran sam, da je bik tome kriv, te držim, da će Pavelić sad već izgubiti volju za smijeh. Snašla ga je ista neprilika, kao što si ju i ti imao. Ti si se pak, Blažu, riješio zla, koje ti nanijelo toliku štetu“.

„Što da uradim sa svojih 12 krava, sve su do jedne pobacile“, upita Blaž, sasvim potišteno. „Doveo sam ih iz ovčije staje opet ovamo. Zdrave su kao prije. Ne dadu mnogo mlijeka, i ne će ni jedna da se tjera. Silne li štete, kad bih ih morao prodati i druge kupiti“.

Nakon pomnog motrenja životinja reče susjed: „Sve su se dobro oporavile, te im se ne pozna što je sve prošlo preko njih“.

„Što će mi lijepi izgled krava, kad ne će više da se tjeraju i da budu bregje," odvrati Blaž. „Kod prve je krave već prošlo $3^1/_2$ mjeseca, što je pobacila, a još nema znakova tjeranja."

„Tome se ne čudim," reče Razumović. „Prije proljeća nema govora o tjeranju. To pokazuje iskustvo. Svijećnica progje, eto naskoro proljeća. Strpljen, spasen. Kladim se, da će se u ožujku ili u travnju tjerati čitavo stado."

„E, kad bi mi se ova moja želja ispunila," veselo će Blaž.

„Ufajmo se, da će se ubregjati, čim dogju k biku. Istina najboljih nada ne možemo imati, kad je skoro u svih krava prilično dugo trajalo, dok je prestalo ono gadno curenje iz spolovila."

„To nije bila takova nesreća," reče susjed. „Stručnjaci dapače tvrde, da je u tom nečistom i gnjusnom izlučilu nekakova ljekovita snaga. A i iskustvo uči, da se rado ubregjaju one krave, kod kojih progje više vremena do novoga tjeranja."

„To bi bilo divno," odgovori Blaž sav sretan. „Prema tome će kod mojih krava upravo dobro ići; kod njih je dugo i gadno curilo."

„Dakako, temeljito se ištrcavalo, dok god nijesu ozdravile," pohvali Razumović Blaža. „Ima nade, da je sve kuživo, koje prouzrokuje pobacivanje, posvema uništeno i odstranjeno."

„Čuo sam jednoć, da krave, koje pobace jednom da drugiput ploda ne iznose," prigovori Blaž. „Morat ću ipak krave prodati. Ne bih htio, da pobacivanje počne iz nova."

„Samo se lijepo primiri!" reče Razumović. „Dogagja se dakako, da krave i po drugiput pobacuju, no ima ih ipak preko 70%, koje se redovito otele. A to tim sigurnije, što se dulje vremena nijesu tjerale. Nemoj očajavati, Blažu, svanut će ti sada bolji dani."

„Bože daj, kad bi tako bilo," uzdahne Blaž, „dosta sam štete pretrpio."

Za nekoliko se nedjelja i treća junica pravodobno otelila. Mjeseca su ožujka zaista prve Blaževe krave tražile bika, i odmah su se ubregjale. U travnju su se tjerale ostale.

U Pavelićevoj se pak staji svašta dogagjalo.

Nakon 10—15 nedjelja pobacila je svaka krava, koju je oplogjivao prijašnji Blažev bik. Sve se sada Paveliću rugalo, i to s punim pravom. Što sve nije radio prije od Blaža, kad je

lijepoga bika prodao jeftino mesaru, a kako bi bio sada veseo, da nije nikada vidio nesretne životinje. Došao i na nj red, da se morao baviti cijele mjesece s ištrcavanjem svojih krava.

Okuženi je bik po drugi put putovao mesaru, ali nije bilo više Pavelića, koji bi htio da ga spase i kraj toga svoju staju zarazi.

Blaževe su se krave sve osim jedne otelile pravilno. Jedna je krava dala nedonošče od $8^1/_2$ mjeseca, ali je tele usprkos tome ostalo živo te se posve lijepo razvilo.

„Opasno je metati novu marvu u staju, gdje je dulje vremena trajalo zarazno pobacivanje," reče jednog dana Razumović svom prijatelju Blažu. „Ako je ostalo išto kuživa u staji, novo kupovane krave sigurnije će se zaraziti nego prijašnje, koje su bolest već jednom preboljele."

IX. Puštanje krvi i prehlada prouzrokuju pobacivanje kod krava.

Progjoše mjeseci i eto jesen. Seljak je Šikić zle volje koračao prama kući svog prijatelja Razumovića, koga je sreo na vratima.

„Što je tebe ovamo donijelo, Šikiću?" upita Razumović. „Odviše si mi se namrgodio, ne će biti dobro."

„Nesreća, pa to!" primijeti uzdišući. „Ne da se više živjeti".

„Što se dogodilo?" upita ponovo Razumović. „Zar je možda bolesna kobila plemkinja ili ždrijebe?"

„To nije", reče Šikić. „Držim, da će u mene biti ista neprilika, kaošto je lanjske godine bila u Blaža. Jučer je naime pobacila jedna krava, a jutros druga".

„He, tu nema šale," odvrati ozbiljno susjed. „Bit će, da je razlog pobacivanja u tebe drukčiji, nego što je bio u Blaža. Morat ću se sam osvjedočiti. Po mome mnijenju ne mogu u tvojoj staji uspijevati nevidi, koji prouzrokuju pobacivanje, jer ih uništavaju druge vrsti nevidi, kojih u tebe ima sva sila. Tvoja je staja jedna od najstarijih, a i najnečistijih u cijelom mjestu."

„Što ću, jadan", odvrati Šikić. „Čestit popravak staje bi me stajao koliko i novogradnja, a toliko novaca nemam".

„No, novogradnju staje možeš lako odgoditi", uputi ga susjed. „Znamenitije je sada starati se za to, da krave opet redovito iznose telad. Stare staje nijesu uvijek nezdrave. Žurimo se, jer danas baš nemam vremena".

Obojica odu u Šikićevo dvorište.

U kutu je ležalo dvoje mrtvih telaca.

„Telad ima oko 6 mjeseci", počne Razumović. „Upravo se pojavljuju prve dlake na čelu iznad očiju, na vršku repa te iznad papaka".

„Tako je", odgovori Šikić. „Prije šest mjeseci je bila jedna krava kod bika, a 14 dana poslije druga".

Susjed počne motriti obje krave, najprije crljeno dikastu, koja je već pred 36 sati pobacila.

Nije se dalo na njoj ništa osobito opaziti, već jedino to, što loža još nije ispala.

Na to je Razumović stao promatrati drugu kravu. Čim je glavu okrenula, opazi, da na vratu krvari.

„Što si uradio od ove krave, prijatelju?" upita susjed. „Krvari. Valjda si joj krvi puštao!"

„Da, to sam učinio", odvrati Šikić. „Kad je „Dikica" prekjučer pobacila, smjesta sam slao po starog kovača, da pusti krvi drugoj kravi, ne bi li time spriječio pometnuće. Ništa nije pomoglo, noćas je ipak pobacila".

„Koliko je krvi iscurilo? Čini mi se, da ste vas dvojica počinila veliku glupost".

Šikić donese oko 5 litara veliku posudu te stane pripovijedati: „Ovaj je kablić bio skoro pun. Crna je krv curila, pa je kovač držao, da ne će biti štetno, ako zločesta krv izagje".

„Tko je vidio kravi toliku krv oduzimati," počne Razumović. „Nije nikakvo čudo, da je krava pobacila. Mlado je u utrobi propalo, jer nije imalo dovoljno majčine krvi. Kad bi se oduzelo $1/2$—1 litre, ne bi toliko škodilo, ali 4—5 litara, brate, to ti je neoprostiva ludorija. Puštanje krvi kod bregjih je krava u obće nesmisao, glupost. Puštanje pak krvi u tom opsegu upravo je škodljivo te mora prouzročiti pometnuće".

„Toga nijesam znao", odvrati Šikić u neprilici. „Stari me kovač uvjeravao, da će biti puštanje krvi kod ove krave korisno".

„Dakako, ti si mu vjerovao", odgovori sa smiješkom Razumović. „Eno ti sada koristi, pogledaj u kut, gdje leži mrtvo tele, kog ste smakli samo svojim bezumnim i preobilnim puštanjem krvi".

„Drugiput ne ću više steonoj kravi puštati premnogo krvi", reče Šikić. „Hvala lijepa na takvoj šteti".

„Rado bih znati, što je bilo sa tvojom prvom kravom, da je pobacila," upita susjed. „Zar još ide na pašu?"

„Jučer je pasla", odvrati Šikić. „Čekaj, pitat ću čobanina".

Poleti te dovede naskoro 15 godišnjeg čobanina.

„Što se onomadne dogodilo s kravom?" upita susjed. „Čini mi se, da ju je gonio bik, te je pala".

„Krava je valjda izvinula nogu, jer je hramala, kad sam je tjerao na pašu", odgovori čobanin. „Pasla nije te je legla na mokro tlo. Ležala je nekoliko sati. Bilo joj je hladno, sva je drhtala, kad se pridigla. Na povratku pak nije skoro ništa hramala. Prva je došla u staju. Čim sam je svezao, odmah je počela jesti sijeno. Više ne znam".

„Sad mi je sve jasno", počne susjed nakon kratkog razmišljanja. „Krava se na vlažnoj livadi nahladila. Više je sati ležala na mokrom i studenom tlu. To je dovoljno, da krava pobaci. Do toga dogje tada, kad stražnji dio tijela prozebe, kad krava ždere smrzlu krmu, pije ledenu vodu, leži na hladnom i mokrom tlu ili u smrzlom nastoru. Često pobacuju krave, kad se u zimi tjeraju sa sajmova te umorne legaju u snijeg. Napokon budi veseo, da je nahlada razlogom pobacivanja te pobacivanje nije prilijepljive naravi, kao što ono bilo lani u Blaža. Bolest će se ograničiti na ova dva slučaja, osim ako ne puhne starome kovaču opet štogod u glavu".

„No, što da sada uradim s ovim dvim kravama?" upita Šikić. „Nije ni od jedne još loža otišla".

„Najpametnije je, da odmah pogješ po veterinara", odvrati Razumović. „Dat će ti naputak, kako da krave ištrcavaš. Stvari ne smiješ zanemariti, ako ti je stalo do toga, da ti krave ozdrave te da imaš opet dovoljno mlijeka u kući. Nastoj, da makneš teleće strvine što prije iz staje, već leže dosta dugo ovdje. Svjetujem, da bredjih krava ne goniš na odaljene pašnjake, jer im daleki i umorni hod škodi, dok im je umjerena kretnja na paši probitačna".

„Dobro, ja ću u napredak svoja goveda držati u staji", odvrati Šikić. „Otkako je ono zadnji mraz pao, paše više nema, pa zašto da krave badava gonim na polje".

„To nije moje mnijenje", reći će susjed. „Ne radi se tuj o ono malo hrane na paši, nego u prvom redu o kretnji u svježem zraku. Iskustvo već odavna uči, da se krave to lakše tele, što se više giblju. Krave, koje uvijek stoje uz jasle, redovito se teško tele. Najprikladnija je sada paša po podne, kad mraza nestane. Pazi samo, da ti krave usput ne žderu smrzle repe ili što slično."

„Držat ću se tvoga savjeta", odgovori Šikić. „Svakiput, kadagod sam te poslušao, dobro sam prošao".

Razumović je upravo htio da pogje kući, kad eno dotrči Banićev sluga u staju te Razumovića zamoli, neka bi došao odmah gazdi, jer da je jedna krava već pobacila, a druga hoće da pobaci.

X. Pobacivanje od smrzle hrane, od hladne vode, od pada ili udarca.

Razumović žurno ode k Baniću.

„Čini mi se, da će mi biti kao što i Blažu!" reče Banić, čim mu je došao Razumović ususret. „Dvije su najljepše krave pobacile. Što da učinim?"

„Valja najprije doći u trag uzroku", reče Razumović. „Može biti, da si hranio smrzlom repom, mrkvom, krumpirom ili čime sličnim?"

„Nijesam", odvrati Banić. „Moje blago ima sijena, sječke, nešto mekinja i lanenoga tropa, ne dobiva ništa drugo".

„Može biti, da je prehladna voda, kojom blago pojiš?" upita dalje Razumović. „Odviše hladna voda može biti razlog pobacivanja".

„Goveda su se zaista pojila zadnjih dana u dvorištu. Bilo je prilično hladno, već se počelo smrzavati. Istina, ne znam kakva je voda bila u bunaru".

„Imaš moguće toplomjer?" upita Razumović.

Banić potvrdi i brzo donese mali toplomjer.

„Voda u bunaru imade rijetko kada manje od 9—10° C", rastumači susjed. „Takva voda ne može kravama naškoditi".

Na to ode u dvorište te izmjeri vodu u koritu.

„Voda iz bunara imade pri dolasku u korito 10°, a pri odlasku iz korita 9°", reče Razumović. „Hladna je, ali kad su životinje na nju navikle, ne može im škoditi. Mnogo bi gore bilo, kad bi stajala voda svu noć na ledenom zraku. U tom slučaju može voda lahko ohladnjeti na 1—3°, a i smrznuti. Pošto tvoje blago nije pilo tako ledene vode, moramo uzrok tražiti negdje drugdje".

Obojica odu opet u staju.

Budnim okom promatrao Razumović bika, koji je stajao u kutu.

„Ovdje vidim posve svježu ozlijedu", reče Razumović pokazujući na prst dugačku ogrebetinu ispod desnog kuka. „Bik se ogrebao ili ga je krava ubola".

„Zar se bik noćas razrijeŝio?" upita susjed slugu.

Poslije kratkog oklijevanja izjavi sluga, da je jutros našao bika u hodniku, na što ga je opet svezao.

„Sada mi je stvar jasna", reče Razumović. „Bik se noćas odriješio, dosagjivao je kravama, pa je i steone krave napastovao. Nije čudo, ako su pobacile. U buduće nastoj, da bik bude sigurno i čvrstim lancem svezan. Vazda je opasno, ako se bikovi odriješe. U ostalom snosi strpljivo kvar, svakako je bolje, da je bik uzrokom nesreće, nego li kuživo. Bika možeš privezati, kuživa nikako. Osim toga opažam, da je cementni pod u staji odviše gladak. Životinje se mogu lako okliznuti te se opasno ozlijediti".

U taj se čas jedna krava htjela pridići. Prije nego se postavila na noge, pokliznula se i ljosnula na pod.

„Zar je ova krava steona?" upita susjed. „Čestito je opala".

„Već mora da je nekoliko mjeseci bregja", odvrati Banić. „Točno ipak ne znam".

„Budi veseo", reče Razumović. „Kad bi krava bila u velikom stepenu steona, jamačno bi se bilo mlado ozlijedilo. Nadajmo se, da će taj put proći bez štete. Ova krava ima i užasne papke! Kako možeš ovako što trpjeti?" primijeti konačno susjed motreći drugu kravu, koja se skoro imala da oteli.

Banić se približio kravi, te je isto tako promatrao zaokrenute papke.

„Istina, papci nijesu osobito lijepi“, reći će Banić ravnodušno, „nije mi mnogo do toga. Krave ne ću poslati na izložbu. Dobra je muzara, to je glavno u stvari; da li ima lijepe ili gadne papke, za mene je deseta“.

„Tako!“ odvrati Razumović zategnuto. „To ti je svejedno. Što ne vidiš, da krava skoro ne može stajati? Takovi joj papci kod stajanja prouzrokuju boli. Nema prave sigurnosti nit kod dizanja nit kod lijeganja. Mora se na ovom glatkom taracu pokliznuti i opasti. Bit će čudo, ako ne pobaci. Svjetujem ti, da daš toj siromašnoj životinji što prije podrezati papke, da može opet stajati“.

„Čim bude vremena“, obeća Banić.

Razumović se oprostio te je Banića ponovno uvjeravao, da kod njegovih krava nema govora o kužnom pobacivanju.

Na povratku kući sretne Luku, siromašnog seljaka, koji je kroz selo na svojim kravama jedinicama vukao teško natovarena kola.

Životinje su se usopile i uznojile. Luka se kratko vrijeme odmarao.

„Čuješ li, Luko, zašto tako mrcvariš blago?“ dovikne Razumović svome znancu. „Bog će te!“

„E, da imam konje, kao što ti, ne bi hvatao krava“, odvrati grubo Luka. „Ne pojmim, zašto da bude mom blagu bolje nego li meni. Zar da ja i žena vučemo kola, a blago da stoji u staji?“

„Hvatanje krava pod jaram nije škodljivo, ako se čini razborito“, odvrati Razumović. „Ako pako jadno blago prekomjerno mučiš, naškodit ćeš sam sebi. Opažam, da je jedna krava steona, mogla bi zbog prevelikoga naprezanja pobaciti“.

„To dakako znam“, odvrati Luka potišten, jer ga po malo hvatao strah. „Šta ću, posao se obaviti mora, još malo vremena, pa eto zime. Druge tegleće marve nemam, a tko će mi što uraditi, ako ne ću sam. Lako sirotinji za savjete, takvi vas bogataše ne stoje mnogo, ali pita se pomoć. Hvala lijepa, Razumoviću s Bogom! Haj, haj, Dikice!

Digne kangijiu i potjera krave.

„Nije mi sada do konja, Luko“, dovikne mu susjed mirno. „Ja sam s poslom već prilično gotov, mogu ti dati svoje konje na jedan ili dva dana. Ostavi jadne krave kod kuće, po gotovu ovu, što je već visoko na vremenu. Sad tek vidim, kako ju rudo tuče neprestano po trbuhu. Bit će pravo čudo, ako ovako šta sretno progje. Ostavi dakle tu kravu kod kuće, posudit ću ti svoje konje, ne trebam nikakve vozarine. Ako budeš imao volju, vratit ćeš mi zimus milo za drago, kad iznajmim mlatilo na paru“.

Luka zaustavi motreći Razumovića, jer nije znao, da li je to istina ili šala. Susjed ga morao ponovo uvjeriti, da će mu biti u pomoć. Vesela lica prihvati ponudu.

Ali ova vožnja bila je za kravu sudbonosna. Nakon dva dana pobacila je te i teško oboljela. Trebala je više od pet nedjelja, dok je došla k sebi.

Luka se veselio, da mu nije propala.

Razumović je održao riječ. Najnužnije mu je poslove obavio, ali je za to uštedio jednog težaka, kad je mlatio mlatilom.

Banić je pak morao još svašta toga doživjeti. Na papke svoje krave odavna već nije mislio. Jadna se životinja sve teže dizala. Jednog je dana pala tako nesretno, da se tri dana nije mogla pridići. Morao je doći veterinar, koji je odredio dugotrajno liječenje. Četvrti dan, nakon što je pala, otelila je nedonošeno, ali još živo tele, koje je još istog dana poginulo.

Krava je nakon više nedjelja preboljela. Sada je tek Banić poručio po kovača, koji joj papke odrezao, da je opet mogla stajati.

„Da sam prije poslao po kovača i da sam dao odrezati papke, izbavio bih se bio od velike štete“, promrmlja Banić. „Napokon mi je pravo, mogao sam poslušati vrijednog Razumovića, dok je hora bila“.

XI. Prosugjivanje goveda mjerenjem.

„Sutra ću opet svoje blago mjeriti“ reče jedne nedjelje popodne Razumović svojim prijateljima skupljenim u gostioni kod Križa. „Ja redovito svake pol godine mjerim svoje blago te ga podjedno važem.“

„Kakva ti je korist od toga?“ upita Marasić. „Držim, da je to suvišan posao.“

„Kako se uzme“, odgovori Razumović smijući se. „Mjerenje može jamačno biti i od koristi, bar za mene, a znadete dobro svi, da svoje blago uvijek prodajem skupo.“

„To stoji“, reći će Blaž. „Susjed Razumović dobiva kod sviju nagragjivanja prve nagrade, a mi ništa. Držimo ipak, da imademo i mi lijepa i valjana goveda“.

„Svakako nemate ni vi lošega blaga, dragi susjedi!“ reče Razumović. „Ali mnogo toga još manjka. Prije nego što sam počeo baratati s mjerilom, često sam držao, da je ova ili ona životinja lijepa i bez pogrješke, dok mi nije taj pravedni štap za mjerenje otvorio očiju.

„Imat ćeš pravo“, odobravao Marasić. „Što držite, kad bismo mi sutra dopodne — mesopusni je ponedjeljak, a nitko nema baš posla — takogjer premjerili svoje blago? Pa da se uvjerimo, koliko smo u stočarstvu zaostali za Razumovićem!“

„Dobro, dobro, svi smo za to“, kliknu svi nazočni. „Sutra ćemo i mi mjeriti blago, bit će zabava upravo za mesopust. A kod koga ćemo početi?“

„Počet ćemo kod Blaža“, odluči Razumović. „Onda ćemo k Marasiću, poslije k Baniću, onda ćemo k Paveliću, a popodne k meni“.

„Na to pristajemo“, viknu veselo seljaci. „Tako neka bude“.

„Što je pravo zapravo mjerenje?“ upita za neko vrijeme Marasić. „U gospodarskim sam listovima o tom čitao i kod nagragjivanja sam vidio gospodu kako mjere. Razumio nijesam ništa, što se to radi, stoga se nijesam dalje za to ni brinuo“.

„To ću vam odmah protumačiti“, odvrati Razumović. „Sve skupa nije teško razumjeti. Svi znate, da se od lijepo gragjenoga goveda iziskuje lijep i ravan hrbat te u istoj visini lijep križ“.

„Dakako, to nam je poznato“, zaviče više njih. „Ali badava i mjerilo, ako nema takova hrpta i križa“.

„To stoji“, opet će Razumović. „Male razlike bud iznad ili ispod mjere još nijesu znatne pogrješke. Mjerilo pak označi posve točno, da li je pogrješka takva, da joj valja prigovoriti“.

„Sad razumijem“, reče Blaž. „Malo uleknut hrbat ili samo nešto previsok križ još nijesu osobite pogrješke, ako pak prekorače granicu, onda ih valja smatrati velikim pogrješkama. Štap za mjerenje ima zadaću, da tu granicu pokaže“.

„Tako je“, potvrdi susjed. „Ti si posve shvatio tajnu toga štapa. Mjerilo ne samo da ustanovi ravan hrbat, nego i razmjer izmegju visine životinje i širine prsiju te zdjelice i izmegju duljine prsiju te duljine tijela. Svi želimo, da nam je govedo dugačko i puno. Da li je životinja dosta dugačka ili da li je razmjerno s visinom prekratka, to sve mora štap za mjerenje odati. Oko je u svemu tomu odviše nepouzdano. Ako pak životinju premjerim te izmjerene duljine izjednačim, ne mogu se prevariti.

Kod valjano gragjenoga govečeta mora da je širina prsiju $^1/_3$ visine, koja se mjeri od tla do grebena. Očima ne možemo toga nikada točno ustanoviti, u tu svrhu trebam štap, odnosno posebnu spravu za mjerenje. Ako sve mjere odgovaraju pravom razmjeru, onda mogu s govečetom mirne duše na izložbu, jer sam siguran za nagradu. Kod nagragjivanja naime odlučuje mjerenje, koje sam ja već obavio kod kuće“.

„Sada razumijem, zašto ide toliko stočara razočaranih od nagragjivanja kući“, primijeti Blaž. „Svaki stočar drži, da je njegovo blago najbolje i najljepše, dakako, kad mu oko nije otkrilo mnogo tih mana“.

„Tako je“, reče Razumović. „Visina, duljina i širina nijesu bile megjusobno u pravom razmjeru“.

„Imadu li takvi od umnih i učenih stočara sastavljeni razmjeri izmegju duljina i širina kakvu praktičnu vrijednost?“ upita dosta nepouzdano Pavelić. „Ja držim, da širina i duljina nijesu od Bog zna kakve znamenitosti, nego je glavno u stvari i ostat će, da krava mnogo mlijeka daje“.

„Donekle imadeš pravo“, odvrati Razumović. „Ali od goveda iziskujemo još i drugih koristi. Stalo nam je do toga, da nam mesar prodanu životinju dobro plati“.

„Što mesara briga mjera“, umiješa se Banić. „Hoće da ima debelo i mesnato blago, a što manje kostiju“.

„U tom imaš opet pravo“, reče sa smiješkom Razumović. „Mesar voli baš takve životinje, koje imadu propisane mjere. Životinja, koja je što više usavršena s obzirom na pojedine mjere, imat će vazda ravan, širok križ, široke prsi i kratke noge. Takve životinje baš mesar traži. Zar vi zbilja držite, da mesar više voli blašče visokih nogu i uleknutoga hrpta, usko i sitno, kao što je Šikićeva krava, koju hvata pod jaram“.

Svi su se grohotom nasmijali.

„Sada vam je jasno, dragi prijatelji i komšije“, nastavi Razumović nakon što je smijeh prestao, „da štap za mjerenje nije tako suvišna sprava“.

„Nemam ništa protiv toga, da se blago mjeri prije nego se tjera k nagragjivanju“, reći će Marasić. „Kod blaga, koje

čovjek drži za sebe, mjerenje je posve suvišno. Svejedno je, da li za pogrješku znam ili ne. Još je bolje, ako mi mana nije poznata, onda bar ne gubim volje, a pomoći tako i onako nema".

„Posve pravo nije, što kažeš", odgovori Razumović. „Zaista se kod odrasle životinje ne da mnogo preinačiti, ali se dade raditi u tome, da podmladak bude lijepe i pravilne spoljašnosti".

„To bi bila prava čarolija", prekine ga Marasić. „Toga ne pojmim".

„Jednostavna stvar", odvrati sa smiješkom Razumović. „Isključit ću od rasploda sve one životinje, koje mi mjerilo označi kao nevaljane. Ako uzgajam blago pravilne mjere, bit će podmladak takav. Ja sva svoja goveda mjerim, kad navrše godinu dana. Štogogj ne odgovara mjeri, mora na mesnicu. Od osobite je znamenitosti mjerenje bikova. Prije svega mora bik biti pravilnih mjera. Ako nemam pravoga bika, sav je podmladak upropašćen"

„Držim, da smo sada sve dobro shvatili", ozbiljno će Blaž. „U početku sam smatrao sve mesopusnom šalom, no sada imam o tom drukčije nazore".

„Doći ću dakle sutra u jutro o 8 sati k tebi sa štapom za mjerenje, Blažu", završi Razumović.

Na to svi pristanu, plate račun i odu kući.

Drugog se jutra, bilo je to na mesopusni ponedjeljak — skupiše po dogovoru kod Blaža: Banić, Marasić i Pavelić. Došlo je i inače nekoliko radoznalaca. U utanačeno vrijeme eto i Razumovića s mjerom.

„Ponajprije je nužno, da imamo posve ravno mjesto", započne Razumović. „Najbolje će biti, da blago izvedemo onamo u šupu."

„U šupi ima dovoljno mjesta", potvrdi Blaž. „Dovesti ću odmah najljepšu kravu".

Ljudi odoše u šupu i eto naskoro krave.

Razumović je kravu smjestio tako, da su prednje noge stajale okomito, na to je uzeo štap za mjerenje, te ga naravnao tako, da je na nj pričvrstio krak, koji je sa štapom tvorio pravi kut.

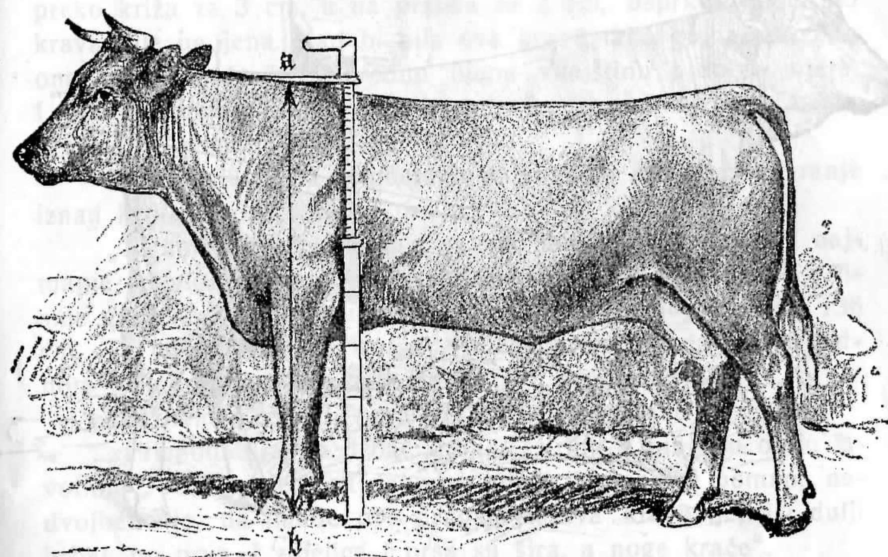
„Tako, sad je mjerilo gotovo", reče, „sad mogu izmjeriti visinu do grebena". Istegne štap, te ga poprečnim krakom nasloni uz greben *(vidi sliku 2)*.

Izmjerivši visinu grebena, (vidi a-b na slici 2) reče Blažu. „Molim te, pribilježi broj 132".

Na to je mjerilo smjestio na najnižem mjestu hrpta, izmjerio, te kliknuo: „Aj oj! 126. Ovdje o daljnjem mjerenju nema ni govora, 4 su centimetara ispod dopuštene mjere!"

„Kako to?" upita nešto srdito, a nešto zbunjeno Blaž.

„Ovdje na najvišem mjestu grebena ima 132 cm", tumači susjed. „Ako je hrbat valjan i savršen, smije biti samo 1 cm niži od grebena, recimo i 2 cm, a nipošto 6 cm, kao što je to u ovom slučaju. Već ovo dokazuje, da krava nije pravilnih blika, s toga ne ću, da je dalje mjerimo!"

Slika 2. Krava s pravilnim hrptom. a—b visina grebena.

„Odlazi, Blažu, sa svojom najljepšom kravom", stanu vikati susjedi. „Neka ti mesar kravu nagradi".

Blaž se ljutit vrati s kravom u štalu. Razumović ode za njim i reče, nakon što je pažljivo motrio blago: „Dovedi ovu kravu, čini mi se, da će biti praviljnije spoljašnosti".

„Ta je krava mršava", prigovori Blaž.

„Ništa zato", odvrati susjed, „do masti ne stoji".

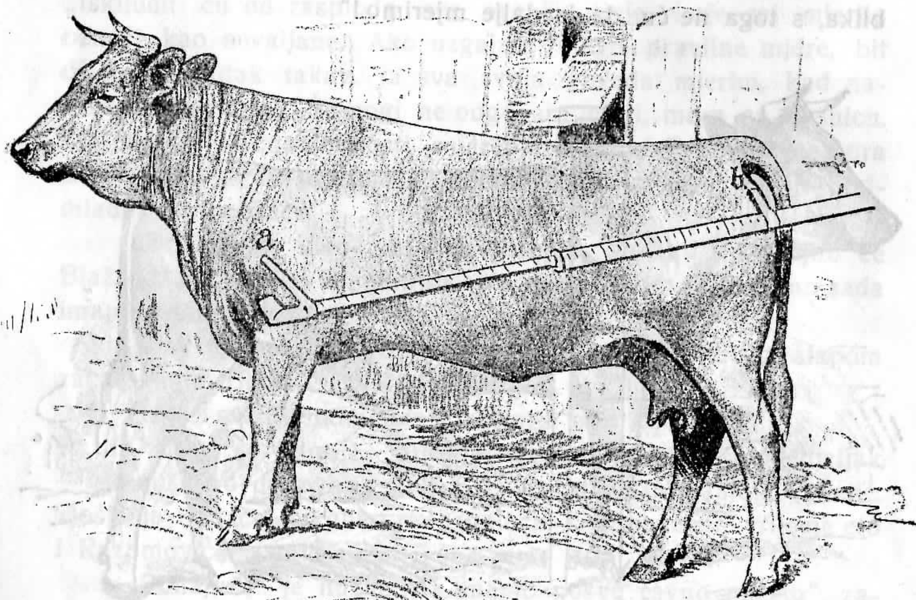
„Pa neka bude", promrmlja Blaž, „ali ne ću, da mi se po drugiput narugaju".

Kravu izvedu, a dobri prijatelji i susjedi dopuste sami sebi svakakve šaljive primjedbe.

Razumović počne s mjerenjem. Izmjeri najprije visinu grebena. Pogleda mjeru i kaže: „Visina grebena iznosi 136 cm". Na to izmjeri najniže mjesto na hrptu „135 cm", reče, „sada ide bolje".

Poslije toga je izmjerio križ na najnižem i na najvišem mjestu.

„138 i 139, to su izvrsne mjere. Krava je lijepoga tijela".

Slika 3. Mjerenje duljine u govečeta.

„Kako to?" upita Blaž.

Razumović protumači: „Najniže mjesto križa smije biti 4 cm, a najviše mjesto križa 10 cm. više nego visina grebena. A kod krave je hrbat pravilniji, nego što je najmanje propisano, jer je najniže mjesto križa samo 2 cm, a najviše mjesto pako samo 3 cm više nego najviša točka grebena. Na toj kravi imamo dakle osobito lijepo razvijen hrbat, kao što ga rijetko nagjemo. Čini mi se, da će i duljina životinje biti izvrsna".

Razumović je naravao štap te je počeo mjeriti duljinu *(vidi sliku 3)*. U tu svrhu je trebao na štapu dva kraka. Jedan je krak stavio spreda na lopatičnu, — a drugi straga na sjedničnu kvrgu. Pročitavši broj reče: „166 cm". Nakon računanja reći će: „3 cm preko najmanje mjere. Životinja je dakle dosta dugačka. Držim, da će ta krava odgovarati i glede širine".

S obim je kracima sada Razumović izmjerio širinu zdjelice a onda širinu prsiju iza pleća.

„Krava imade preko križa 47, a preko prsiju 46 cm širine", protumači Razumović. „Baš izvrsne mjere. U tom slučaju bi smjelo biti najmanje 44 cm, naime $^{1}/_{3}$ visine do grebena. Ovdje je pak najmanja mjera 44 cm puno nadvišena, naime preko križa za 3 cm, a na prsima za 2 cm, usprkos tome, što krava nije ugojena. Kad bi bila ova krava tako gojna, kao što ona prva, imala bi vanredno lijepu vanjštinu i dobre mjere. I dubljina prsiju mora odgovarati, jer se odmah opaža, da krava nije visokih nogu".

Razumović je na to postavio jedan krak štapa za mjerenje iznad hrpta, a drugi ispod prsiju.

„72 cm", klikne nakon izmjere. „4 cm više nego bi najmanje smjelo biti, jer dubljina prsiju mora biti najmanje $^{1}/_{2}$ visine grebena, u tom slučaju naime 68 cm, tj. polovina od 136 cm. Ta je dakle krava izvrsnog uzrasta. Deder, da ju još jednom isporedimo s kravom, što smo je prije mjerili".

Blaž dade dovesti prvu kravu, te je postavi uz drugu.

„Prispodabljajmo hrbat, duljinu, širinu i dubljinu obiju životinja", reče susjed. „Prispodabljujući ih dobro i pomno, nedvojbeno je, da imade ova druga, mršava krava ljepši i dulji hrbat, no prva. I zdjelica i prsa su šira, a noge kraće".

„Da, i to sada vidimo", kliknu seljaci. „Sva čast tvome mjerilu, susjede!"

„Baš ta krava mi se nije osobito svigjala", primjeti Blaž. „Uvijek je nekako mršava, naročito kad ima mlado mlijeko, inače je dobra muzara te ima krasnu telad".

„Telad ove krave drži za odgoj", svjetuje ga Razumović, „ne će ti biti žao. Divna je to krava plodnica".

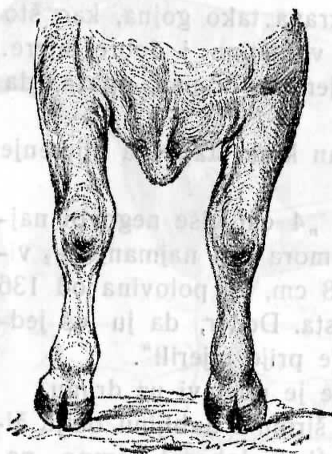
„Mjerenje samo nije mjerodavno", počne Pavelić. „Što će mi lijepi oblik, od njega mala korist".

„Bit će tako", odvrati Razumović. „Osim valjanih mjera, koje ustanovljujemo štapom, tražimo, da je glava lijepa, a ne

gruba, rogovi sitni, koža meka, fina, i pruživa, te se dade nabrati. Tanki nabori kože na vratu veoma su obljubljeni. Prednje noge moraju biti pravilne *(vidi sliku 4)*, a nipošto stisnute, ili uvite, *(vidi sliku 5)*, zadnje noge ne smiju da budu sabljaste ili da stoje prestrmo i okomito, što je osobito kod bikova pogrješka. Prije svega moramo da ištemo kod krava veliko, a ne mesnato vime, koje se prema trbuhu pruža, vime s jakim mliječnim i krvnim žilama i mliječnim rupicama. Sve ove znakove dobre muzare ima upravo krava, koju smo drugu mjerili".

„Prava, Božja istina", potvrde susjedi.

„Nije dakle mjerodavan sam štap," nastavi tumačenje Ra-

Slika 4. Noge pravilne.

Slika 5. Noge uvite.

zumović; „vrijedan stočar neka uzgaja blago lijepe spoljašnosti, takvo će mu blago biti korisno, tj. davat će mu mnogo mlijeka, bit će valjano za tegljenje, brzo će rasti, te će se rado debeliti. Tako sam ja do sada radio, i u napredak ne ću da od toga odustanem. Nijesam se još nikada kajao".

Izmjeriše poslije još više životinja, ali većina nije imala pravih mjera.

„Kod životinja, koje imadu krupne mane, dakako štap za mjerenje nema vrijednosti", opet protumači Razumović. „Čim na prvi pogled vidim, da krava ili vol ima jako uleknut hrbat, nije mi nuždan štap za mjerenje. Ako pak hoću da mi je

blago izjednačeno, kao što je to u mene, ne mogu biti nikako bez mjerila. Bilo bi svakako poželjno, kad bi naši maloposjednici više baratali sa štapom za mjerenje. Početnik, koji još nema sigurnosti u prosugjivanju blaga, neka se tek pravo služi mjerilom.

Nakon što je bila pošljednja životinja izmjerena, reče Pavelić: „Držim, da nije mesopusna šala, što smo danas premjerili svoje blago. Ja sam bar ovom zgodom naučio puno, a i vi drugi. Kod prve ću si zgode u tebe, Razumoviću, posuditi mjerilo. O koristi takvog mjerenja ja sam sada posve osvjedočen".

XII. Govegja staja.

Poslije podne, nakon što je bilo mjerenje svršeno, pozvao je Razumović svoje susjede, da pogledaju njegovu staju.

„To nam je veoma drago", reče Pavelić. „Naša je davna želja, da vidimo, kako je u tebe. Da imaš najljepše blago u čitavom mjestu, što više u čitavom kotaru, znademo svi, a i to da imaš uvijek sreću u staji, kako kod konja, tako kod krmadi i kod goveda".

„No, osobito ne ćete vidjeti ništa", odvrati smiješeći se Razumović, „ali vam mogu reći, da u svojoj staji pazim na najmanju sitnicu, na što većina vas ni ne misli. Štogod bi moglo škoditi, smjesta se ukloni".

Seljaci stupe u $3^1/_2$ metara visoku staju, već odavna gragjenu od opeke. Prostora, zraka i svjetlosti bilo je dovoljno u njoj. Gvozdeni prozori bijahu za zračenje. Pred svakim su vratima bila još posebna, druga vrata, i to ne na kopčanicama (pantima), nego na valjcima, koji su se micali na tračnicama. Uza staju se nalazilo prostrano mjesto za krmu.

„Na toj staji nema ništa vanredno", opazi Marasić. „Solidno je gragjena i na svod, kakvih posvuda ima".

„Bit će tako", odgovori Razumović. „Ali ću vas ipak na nekoje sitnice upozoriti. Prije svega opažate, da ima svaka životinja dosta prostora, ali opet ne toliko, da bi se mogla u stajalištu postaviti poprijeko. Staje nijesu dugačke, pa se zato ne mogu životinje mnogo naprijed i natrag pomicati. Take su čišće, jer ne prosipavaju okolo na okolo izmetina. Hodnik je u

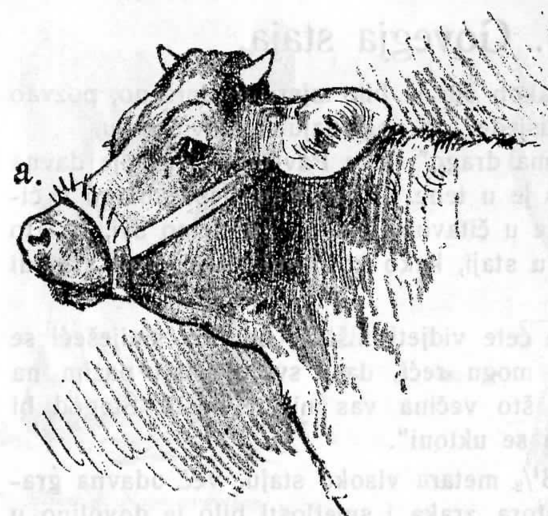
istoj visini sa stajom. Tako istina blago ne izgleda stasito, ali za to lakše hoda preko žlijeba, te se ne može oštetiti".

„Tako je", reče Blaž. „U mojoj staji je stajalište za 10 cm više od hodnika, pa se s toga oštetila prigodom silaženja već mnoga krava. Kad bi opet jednom staju gradio, sigurno bih to drukčije udesio, ali sada se to ne da tako lako popraviti. Više stajalište opet ima nešto za sebe, blago naime izgleda na njemu veće i stasitije, nego je u istinu, jer motrilac niže stoji".

„Ta prednost ima najviše smisla u stajama, gdje se blago tovi, nipošto pak ondje, gdje se gaji rasplodna stoka", odvrati Razumović. „Kod mene je dobro uregjeno, jer moje blago ide ljeti i zimi na zrak, pa je nužno, da hoda sigurno iz staje i natrag".

„Kakav je to pod? Od cementa nije?" upita Marasić. „Ja imam u staji tarac od cementa. Bio bih s njime prilično zadovoljan, samo je odviše sklizak".

„I ja sam imao prije u staji cementni tarac", odgovori Razumović. „Prije nekoliko godina izmijenio sam ga debelim drvenim daskama, koje leže samo djelomice na cementu. Drveno je tlo u zimi toplo, te nije sklisko. Kod mene se skoro nikada ne dogodi, da bi se koja krava okliznula".

Slika 6. Bodljiv remen, da se spriječi puljenje jezika.

„Staja nema skoro nikakova strmca", opazi Pavelić, nakon što je neko vrijeme motrio pod. „Zar je to dobro? Držim, bar da mora gnojnica brzo i lako otjecati!"

„Staja za krave ne treba velikog pada, jer krave svoje izmetine bacaju natrag", odvrati Razumović. „Za svu duljinu staje je dovoljan pad od 1—1½ cm. Na takvim se stajama kravama maternica rijetko kada izvali. Ako krava sa stražnjim dijelom tijela stoji niže, mora hranom natrpani drob pritiskivati maternicu i zametak u njoj sve više utiskivati u zdjelicu. Tako se materničino ušće pojavljuje u stidnici, a poslije se izvaljuje i sva maternica. Ovo se to radije dogagja, što se steone krave više hrane praznom hranom i napojem".

„To nam je jasno!" svi će seljaci.

„A gdje je taj tvoj glasoviti bik?" upita Banić. „Još ga nijesam vidio".

„Ondje gore stoji, sasvim na kraju, uz kravu, koja se ne će da tjera", odgovori Razumović. „Steonim kravama ne dam da stoje uz bika, nego ih smjestim napose skupa. Za vrijeme steonosti više su mirne, oprezne i snošljive".

„Zašto imade ova junica oko gubice bodljikavo remenje," upita najednom Pavelić. „Ovakovo što još nijesam vidio." *(Vidi sliku 6).*

„Ovaj remen priječi, da živinče ne maše jezikom i na usta ne usisava zrak," odvrati Razumović. „Nekoje životinje imadu zlu naviku, da pulje jezik napolje i bacaju ga po gubici. Tako hvataju zrak te ga gutaju, što je veoma škodljivo. Dok se ta zla navika još nije posve ukorijenila, može takav remen biti od pomoći. Maše li životinja jezikom ozlijedit će se na bodljikavom remenu i prestati jezik puljiti napolje i mahati oko gubice njime. Valja dakako biti na oprezu, da bodljike na remenu ne budu odviše šiljaste. Takav remen može svatko sam napraviti."

XIII. Hranjenje goveda za rasplod.

Megjutim je nadošlo vrijeme za hranjenje. Sluškinje su donijele sječku i srezanu repu, jedno s drugim dobro ispremiješano.

„Sječka je dobrano dugačka!" javi se začugjeno Pavelić. „Kladim se, da je 4—5 cm dugačka".

„Zar držiš, da je to zlo?" upita smijući se susjed. „Ja hotimice dajem sječku rezati tako dugu. Kratka, 1—1½ cm. dugačka sječka nije za goveda. Šta je sječka dulja, to je bolja te blagu više prudi".

„Kako to?" ponovo upita Pavelić. „Ne može naškoditi, ako se sječka kratko reže".

„Može škoditi", odvrati Razumović. „Što je sječka kraća, to se brže prožvače. Ako je krma sitna i fino rezana, ne preživa se sva. Sitniji dijelovi dolaze odmah u knjižar, da se ne

preživaju. Iz knjižara ne povraća se više hrana na preživanje. A sve, što nije dovoljno preživano, nije od koristi za tijelo, jer škrob ne dolazi u dodir sa slinom, koja se cijedi iz podušnice. U knjižaru se pak škrob ne može više pretvoriti u šećer, koji je rastopiv, te stoga lako prelazi u krv. Škrob, koji je glavni sastavni dio hrane, ostaje dakle većim dijelom neprobavljen. Osim toga lako prouzrokuje kratka i sitna sječka pogibeljan zatvor, jer ne ide u burak, i odavle na preživanje u usnu šupljinu, nego ide odmah u treći želudac, takozvani knjižar, u takvom slučaju onda kažemo: Goveče je u knjižaru zapečeno. To su razlozi, koji me nukaju, da sječku više dugačku režem".

Sluškinja je sada donijela nešto snažnije hrane, naime zdrobljenog ječma te ga primiješala sječki.

„Jaku hranu mi kravama dajemo u napoju", počne Šikić. „Zar je bolje davati zdrobljen ječam suh nego u napoju?"

„Daleko bolje!" uvjeravao Razumović. „Ako miješam jaku hranu sa sječkom, doći će sigurno velik dio toga sa sječkom u burak te odavle opet u gubicu na preživanje. Škrobno brašno od ječma dogje kod preživanja u dodir sa slinom, te se pretvara u šećer, što se nikad ne dogagja u dovoljnoj mjeri, ako jaka krma s napojem ide ravno u treći želudac, to jest u knjižar".

„Kako ti uopće hraniš steone krave?" upita Blaž.

„U ljeti dobivaju steone krave zelenu krmu, travu, djetelinu i smjesu, za hladnih, kišovitih dana katkad i nešto sijena, da ne dobiju proljev", odvrati Razumović. „Pod konac ljeta krave pasu. I tada dobivaju za kišovita vremena sijena. Na jesen se hrane repom, sječkom od $^3/_4$ sijena i $^1/_4$ slame, nešto zdrobljenim ječmom, a dade im se i malo zobi, dva do triput na nedjelju. Pomno pazim, da imadem za steone krave i telad na zalihi vazda dovoljno sijena najbolje kakvoće. Ne dam, da se steone krave hrane slabim sijenom. Pazim, da ima hrana obilno hranivih tvari u sebi. Prazna krma nije za bregje krave, valja im mnogo takve krme požderati, prije nego se nasite. Natrpan i raširen burak oduzimlje prostor bregjoj plodvi, tele u majčinom tijelu nema mjesta za razvitak. Stoga ne dajem steonim kravama praznog napoja, koji samo drobinu napuni, a nije kravi ni teletu ni od kakve vrijednosti. Prije svega pak gledam na to, da je hrana namijenjena steonim kravama nepokvarena,

napose da nije smrzla ili pljesnjiva. Kod bregjih je naime životinja zdravlje glavna stvar, a pokvarena krma može bez obzira na druge neprilike prouzročiti razne bolesti u želucu i crijevima. Takve su bolesti s groznicom za mlado u plodvi jako opasne. Osobito pazim, kad počinjem hraniti zelenom djetelinom. Najmanje po 14 dana spremam blago na djeteljinu te postepeno prelazim na veće količine".

„Kolikoput na dan ti svoje blago hraniš?" upita Blaž. „Mi tri put hranimo. Ne ćeš valjda ni ti u tome praviti iznimke".

„I ja tri put hranim", odgovori Razumović. „Ali je prilično jednako, da li se hrani dva ili triput. Glavno je u stvari da se ostaje točno kod uvedenog reda, jer svaka brza promjena nosi štetne posljedice".

„A kako ti pojiš blago?" upita još jednom Blaž. „Da li je probitačnije blago pojiti toplim napojem iliti vodom iz bunara?"

„Ako se kravama daje mnogo toplog napoja, imadu redovito kod jedne te iste hrane više mlijeka, ali ipak ne mogu i ne smiju biti dugo bez pitke vode", uputi Razumović. „Uslijed podavanja samog mlakog napoja postepeno malaksa želudac i crijeva, te se probava lako poremeti. Topao napoj prudi najviše bolesnim životinjama. Moje se blago svaki dan triput na polju na zdencu poji, gdje voda imade ljeti i zimi 10—11° C topline. Tom se zgodom blago prošeće, što je veoma nužno. Tjera se u odjelima na napojište, ponajprije idu steone krave onda nesteone a konačno junad".

„Zar se nikada ne desi nesreća?" upita Pavelić. „Uvjeren sam, da je korisno blago na pojilište goniti, ali se blago takvom zgodom natjeruje i bode, pa se lako dogodi nesreća".

„Kod mene se ovako što još nije dogodilo", odvrati susjed. „S blagom se od mladih nogu tako postupa, pa je na to naučno".

„A goniš li i po zlu vremenu, po kiši i snijegu blago na napojište?" opet zapita Pavelić. „Lako se može prehladiti, kad iz tople staje dogje na studen".

„To ne stoji", odgovori Razumović. „Blagu na škodi, ako je kratko vrijeme na zraku, pa makar padala ledena kiša ili snijeg. Dakako, ne smije stajati, nego se mora gibati. Uza to nije moje blago razmaženo, jer nije staja pretopla. Ja staju i

zimi zračim te je toplina u njoj malo kada preko 19—20° C. Kod zračenja dakako ne smije biti propuha. Dok gogj se životinja giblje, ne će joj vjetar ni propuh naškoditi ništa, opasno je samo, ako stoji ili leži".

„Danas smo opet čuli i vidjeli mnogo korisna", reče Banić. „Valja da to upamtimo te i mi svoje staje tako udesimo. Čudesa nijesu nikakva, što smo ovdje čuli i vidjeli, nego sve samo jednostavne, skoro same po sebi razumljive stvari, na koje upravo stoga manje pazimo, što su neznatne i svagdanje. Za danas ćemo se oprostiti. Evala ti, dragi Razumoviću."

Svi se seljaci srdačno oprostiše, te na Razumovićev poziv obećaše, da će rado naskoro opet doći.

XIV. Steonost prije vremena je štetna.

„Ne tjeraj, molim te, mladog bika na pašu", opomene jednog dana Razumović Marasića, „ne valja ti posao, a može ti biti od velike štete, što se na paši jedva godinu dana stare junice druže s 10 mjeseci starim bičićem."

„Dobro govoriš," odgovori Marasić. „Čim dogjem kući zabranit ću čobaninu, da bika goni na pašu."

Marasić ode kući. Kod kuće je imao pune ruke posla. Čobanin je takogjer bio odsutan, pa kako već u takvim zgodama biva: čovjek zaboravi ono, što odmah ne učini.

Čobanin je poslije podne opet kao i prije gonio blago na pašu, i to junice i bičiće, koji nijesu ni godinu dana navršili.

Za nekoliko se dana, kad je jedne večeri došlo blago kući, Marasić opomenuo Razumovićeva savjeta. Nakanio je čobanina pozvati na odgovornost te taj nered dokinuti.

„Zar si i danas bičića gonio na pašu?" upita čobanina.

„Istjerao sam sve kao obično," odgovori momak. „Nije mi nitko kazao, da bičiće ostavim kod kuće."

Marasić je još ispitivao, da li se na paši nije štogod dogodilo. Čobanin je priznao, da se veći bik natjeravao s jednom junicom, više nije znao ili nije htio da kaže.

„Razumiješ, od danas imadu bičići ostati kod kuće," zapovjedi zlovoljno Marasić.

Progjoše mjeseci. Marasić je već na to sve zaboravio.

Jednog dana dogje Razumović u Marasićevu staju. Dulje vremena promatrao goveda te konačno stao pred junicu, kojoj

je moralo biti oko $1^{1}/_{2}$ godine. Opipa je na lijevoj bočini te klikne:

„Marasiću, ova je junica steona, pa držim, da će se za koji mjesec oteliti. Mogu posve dobro napipati tele."

„Sigurno se ne varam", nastavi Razumović. „Nijesi me htio poslušati, kad sam te ono upozorio, da ne goniš bičića s junicama na pašu; da si me slušao, ova neprilika ne bi se dogodila. Prošle se godine sigurno ta junica oplodila na paši."

Marasić se počeše iza uha.

„Tada sam sasvim zaboravio čobaninu zabraniti, da goni bičiće na pašu," odvrati Marasić. „Nedjelju dana poslije toga sam mu istina kazao, ali je valjda već prekasno bilo."

Razumović: „Sada nema druge nego pričekati. Siromašno će se živinče teliti prije, nego bude imalo $1^{3}/_{4}$ godine."

Marasić: „Kolika će šteta biti, ako se krava inače i sretno oteli?"

Razumović: „Bez štetnih posljedica ne će biti, makar prošlo teljenje sretno. Steonost prije vremena jako smeta razvitku tijela, ostat će malena, dok god bude živa. Osim toga može i teljenje biti teško. Poznato je, da mladi bikovi imadu izvanredno veliku telad, pa se stoga krave teško tele."

Marasić: „Zar nema sredstva, da bi se spriječilo rastenje mladoga u majčinoj plodvi? Junica je široka u križu, i ako tele ne bude baš preveliko ...."

Razumović: „Mogu ti samo svjetovati, da junici daš što više kretnje. Proljeće je, moći ćeš naskoro goniti blago u pašu. Na tvojim slabim pašnjacima ne će naći mnogo hrane, pa će se morati samo od sebe više gibati."

Marasić: „Tako ću. Držim, da mi bolje nijesi mogao svjetovati."

Prošla je nedjelja i došlo je vrijeme teljenja. Vime je nabreklo, a okolina se repna uleknula. Jednog se jutra pokazaše prvi trudovi. Poslije nekoliko sati bijaše tiskanje jače, prošlo još nekoliko sati, badava, junica nije se mogla oteliti. Marasić pošalje po Razumovića, da bi došao vidjeti.

Naskoro stupi Razumović u staju.

„Imat ćemo posla s teškim teljenjem", dovikne Marasić Razumoviću. „Junica se već teli nekoliko sati, pa ne ide naprijed."

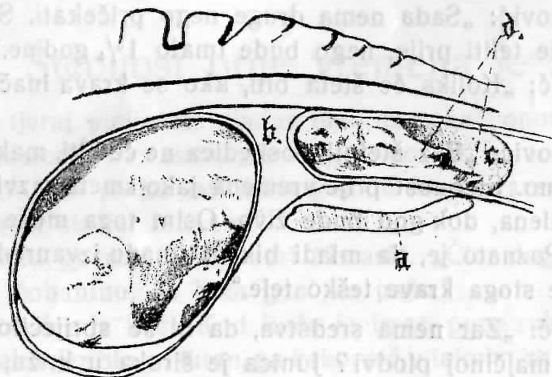
Razumović motrio siromašnu životinju, koja je pružena ležala na zemlji.

„Zar je mjehur već pukao?“ upita.

„To je baš ono, što ne će mjehur da se pokaže“, odgovori Marasić. „Po mome bi mnijenju morao već davno biti ovdje.“

„Ovo nije loše,“ tumačio Razumović. „Bolje je, da teljenje ide sporo i da mjehur pukne kasnije. Nadati se tako, da će se dovoljno raširiti porodni putovi.“

Za vrijeme toga razgovora ujedanput se pojavi modrikasto crljeni, tekućinom napunjeni mjehur, koji pukne kod slijedećih trudova. U taj se tren pomole u stidnici dva jaka, žuta papka.

Slika 7. Preveliko tele. a) Zdjelica. b) Usta u maternici. c) Mjehur. d) Teleća glava s nožicama.

„Čini se, da će tele biti veliko,“ reče susjed. „Sad je prilika, da vidim, da li leži tele pravilno.“

Razumović je pomnjivo oprao ruke sapunjačom, odrezao i očistio nokte i ruke namazao mašću, te je na to pretražio junicu.

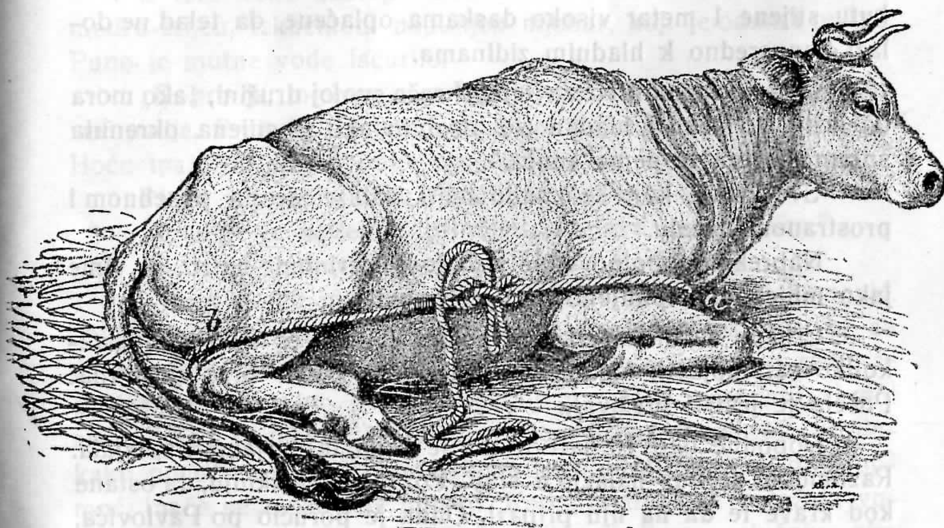
Nakon što je povukao ruku iz stidnice, reče Marasiću: „Tele je jako veliko, leži istina pravilno, ali sumnjam, da će moći kroz zdjelicu. Gubica je već u zdjelici, ali dalje nego do očiju ne mogu da glavu napipam. (*Vidi sliku 7.*) Zdjelica je kod ove mlade životinje preuska. Teško će se teliti. Pokušat ću još jednom, pa ću uzicom svezati donju čeljust te ću ju povući. Ako osjetim, da glava ne će rada u zdjelicu, ne ću dalje pačati, nego ti svjetujem, da pozoveš veterinara.“

Sa strahom je Marasić slušao te riječi, sve skupa nije mu bilo po volji.

Razumović je uzeo uzicu i namazavši je čistom svinjskom mašću uvukao je ruku te pokušao da uzicu metne teletu oko donje čeljusti. Ovo mu je brzo i bez poteškoće pošlo za rukom. Čvrsto je povukao, ali mu je uspjelo glavu samo do čela povući u zdjelicu. Za nekoliko se časova ostavio svakog daljnjeg naprezanja, te je uzicu opet odmotao.

„Pošlji po veterinara,“ svjetovao je Marasića. „Ne mogu ništa pomoći. Život je junice u najvećoj pogibli. Što prije dogje liječnička pomoć, to bolje.“

Veterinar je došao, tele je morao izrezati, junica je jedva ostala na životu. Dok se veterinar mučio oko junice, i junica

Slika 8. Krava ovezana konopcem, kad je valja podići.

je posve iznemogla i pala. Trebalo ju je pridići. A kako? Ovezali su je konopcom, kako prikazuje *sl. 8.*, i tako su je 4 momka lako podigli. Junicu su spasli.

A nakon godine dana, kad je opet bila pri svršetku steonosti, bila je mnogo manja od ostalih mlagjih junica.

Ostala je za čitavoga života neznatna kravica, ali je bila dobra muzara.

Marasić pak nije nikada više gonio bičića zajedno s junicama na pašu.

XV. Pravilna pomoć kod redovitoga teljenja i nastojanje oko telećega pupka.

Kod Razumovića više se krava imalo naskoro oteliti. Zbog toga nijesu ni Razumović niti njegova družina u brigama.

Razumović obagje istina češće staju, da vidi, da li je već nabreklo kod ove ili one krave vime i da li je naskoro očekivati teljenje.

Ne pripravlja se osobito na to. Kravama, kojima manjka nekoliko dana do teljenja, smanji ponešto obrok krme. U jednom kutu staje načini suho i meko ležište za telad. U tom su kutu stijene 1 metar visoko daskama oplaćene, da telad ne dolazi neposredno k hladnim zidinama.

„Jako je škodljivo za telad," reče svojoj družini, „ako mora da leži uz vlažan i hladan zid, osobito ako je stijena okrenuta spram sjevera te nema sunca."

Sve krave, koje se imadu teliti, nalaze se na posebnom i prostranom mjestu.

Nabreknuto bolno vime dao je glicerinom natrti, a vime jako mlijekom napunjeno dao je izmusti.

Crljeno se dikasta krava počela teliti. Već su se prije nekoliko sati pojavili lagani trudovi, ali se krava brzo primirila. Počela je jesti i preživati.

Dopodne oko 10 sati krava je legla te se jako napinjala. Razumović se baš nalazio u staji. Pozvao je sluškinju, da ostane kod krave te da na nju pripazi. Onda je poručio po Pavlovića, koji je prije nekoliko dana nasilnim izvlačenjem teleta iz krave stidnicu kravi razderao, pa ju poradi toga morao zatući, da mu sama ne pogine.

Kad je ovaj došao, reče Razumović: „Tako, sad ostani pol sata kod mene, pa ćeš vidjeti, što ja kod teljenja radim. Poznato ti je, da kod mene obično sve pogje sretno za rukom."

„Ti si posvuda i u svemu sretan," odvrati Pavlović, „to već odavno znade čitavo selo."

„Držim, da to nije sreća, nego posljedica dobroga postupanja s govedima", odvrati Razumović. „Kad bih se ja laćao naopako svega, kako vi to činite, ne bih ni ja imao sreće, pa bih morao klati svoje najbolje krave."

„Baš sam radoznao," reče Pavlović, „drago mi je, što si me pozvao."

Krava je opet legla. Od vremena se do vremena jako napinjala. Razumović nije ni najmanje u nju dirao.

„Glavno je u stvari sada, da životinje nitko ne smeta. Bila bi ludorija, da pregledavam kravu i tražim mjehur. Mirno ću i strpljivo pričekati, da mjehur sam dogje te da se noge pomole. Kad se noge pojave, razgledat ću, da li leži tele pravilno, t. j. da li je s glavom naprijed. U tom je slučaju donji dio papaka dolje okrenut, ako pak dolazi tele sa stražnjim dijelom naprijed, onda je donji dio papaka stražnjih nogu gore okrenut."

U tom trenu nastupe kod krave jaki trudovi. Pojavi se modro-crljen, tekućinom napunjen mjehur, koji je odmah pukao. Puno je mutne vode iscurilo.

„Dobro je, mjehur je pukao", reče Razumović, „i noge su već ovdje. Prednje su, jer je donja ploha papaka dolje okrenuta. Hoću ipak, da se još bolje osvjedočim."

Pipao je rukom uzduž nogu do koljena.

„Prednje je koljeno," primijeti „i glava već je blizu."

„Sada bi ipak valjalo povući" reče Pavlović.

„Toga ne ću ni za što učiniti," izjavi odlučno Razumović. „Nije me volja, da tu kravu uništim. Ovakova šta bila bi za mene preskupa zabava. Sad sam uvjeren, da je sve u redu, te da leži tele pravilno. Sve ću ostalo za sada prepustiti kravi samoj. Kad bi tele izašlo sa stražnjom stranom, morali bi dakako povući i pomoći, kod takova je položaja nužna brza pomoć, inače se može tele ugušiti. Kod pravilnog je položaja vučenje najčešće suvišno ili čak škodljivo. Jedino u slučaju, ako odviše dugo traje, dok se glava pomoli, dadem za vrijeme trudova po malo vući, ali time nikada ne naglim. Držim, da taj put ne će biti ni to nužno."

Eto taj hip teleće gubice. Čas nakon toga bijaše glava do očiju napolju. Ujedanput je nešto zapelo. Ma da se krava trudila, tele se nije maklo s mjesta.

„Sada se smije malko povući," reče Razumović. „Bit će tele prije na polju."

Uhvati za obje teleće noge te povuče, čim se krava opet trudila. Taj se put glava pomakla naprijed. Za nekoliko je časova prošla glava kroz stidnicu a naskoro i ostali trup. Teljenje je bilo gotovo.

„Kod prvoteljenja prouzrokuju uska spolovila često velike teškoće i usporuju teljenje", tumači Razumović. „Tada nam tek valja biti opreznima i mirnima. Kod ovakve se zapreke ne smije tek bez obzira i silom izvući, jer se može prokinuti materničino grlo ili stidnica. Ako su stidnica i maternični prohod preuski, nema druge, nego ih bez prestanka raširivati rukom, te ih pokušati teletu preko čela povući. Uza to je dobro, da se teletu čelo namaže uljem ili mašću."

Pavlović je pažljivo slušao, te mu je bilo sve više jasno, da je zbilja tako.

Razumović se pobrinuo za tele te je pošao po bočicu s lizolom.

U litru je mlake vode, koju je sluškinja donijela, pomiješao žličicu lizola. Krava je ležala, a u teleta još nije bio prekinut pupak.

Susjed je palcem i kažiprstom desne ruke uhvatio nekoliko centimetara ispod telećeg trbuha pupak te ga je čvrsto zgnječio. Lijevom je rukom na zgnječenom mjestu pupčani tračak otkinuo.

„Zar ne bi uputnije bilo, da za to upotrijebiš škare?" upita Pavlović. „Ovo bi bilo jednostavnije."

„Ali svakako i slabije," odvrati Razumović. „Regje nastane krvarenje, ako pupčani tračak tako otkinem, nego ako ga odrežem. Kod otkidanja valja paziti, da pupka ne trgneš iz trbušne šupljine. Ozlijede pupka unutar trbušne šupljine mogu često biti od neugodnih posljedica. Ovo se dogagja, kad se kod teškog teljenja ili kod vučenja konopima telad izvlači prebrzo. Pupčani se tračak pri tom prekine silom, te poslije na pupku nastaju opasne bolesti."

„Toga nijesam prije znao," prizna Pavlović. „Istina i meni je već nekoliko telaca uginulo od bolesti na pupku."

„Kroz pupak u opće mogu kod teladi ulaziti u tijelo razne opasne bolesti," reče tumačeći Razumović. „Ali se na to, žalibože, premalo pazi."

„Kako to?" upita Pavlović.

„U stajskom se tlu, u zraku, u nastoru itd. nalazi često posve malenih bilinskih bića, koja označujemo nevidima (mikrobima)", nastavi Razumović. „Ako ta bića dolaze u dodir sa svježim i sluzavim pupkom, prodiru u nj. Ako im je ovdje tlo pogodno za život i umnažanje, putuju dalje te konačno dolaze u krv. Ovdje prouzrokuju krvnu bolest, koja se zove zglobobolja sisavčadi, i koja se prepoznaje po tom, da bolesnicima oteku zglobovi. Poslije dulje boležljivosti telad od te bolesti pogiba, a ono malo, što ostane, ostaje kržljavo te ne valja za odgoj."

„Prije nekoliko godina su mi u jednoj godini uginula četiri telca i dvoje ždrjebadi," primijeti Pavlović. „Telad se nije mogla dizati, neprestano je ležala. Na pupku pako nijesam ništa bolna opažao."

„To je bila sigurno teleća zglobobolja," reče Razumović. „Na pupku dakako nije ništa vidjeti, taj se kasnije osuši. Jedino ako se ugnoji, onda se može poznati."

„Zar nema lijeka protiv te bolesti?" upita Pavlović. „Velika je šteta za stočara, ako mu podmladak ne uspijeva ili čak pogiba."

„Imade lijek," primijeti susjed. „Lanjske je godine Baniću poginulo nekoliko teladi zbog zglobobolje.. Preporučio sam mu, da se obrati na veterinara. Taj je odredio, da se pupak opere lizolovom otopinom te namaže kolodijem. Poslije takova se liječenja u staji Banićevoj nije više pojavila zglobobolja. Od tada i ja svojoj sisavčadi, čim dogje na svijet, operem tom otopinom pupak te ga namažem kolodijem. Ovo ću i sada učiniti."

Razumović uzme u ruku malu, čistu spužvicu, koju je imao pohranjenu u škatuljici. Umočio ju je u već prigotovljenu lizolovu otopinu, načinjenu od žličice lizola i litre mlake vode. Lagano i oprezno opere teleći pupak.

„Ako očistim pupak silom i bezobzirno, mogu više škoditi nego koristiti," protumači Razumović. „Nježna i sluzava se tvorina pupka može posve lako ozlijediti. Ako dogje do pukotina i ozlijeda, usele se u takve male ranice lako nevidi, t. j. otrovne gljivice, i to na mjestima, kamo ni ljekovita snaga otopine ne može doprijeti."

Tele, koje se diglo, dovedu na to k materi. Milo ga je oblizavala.

Skoro iza toga uhvate kravu jaki trudovi.

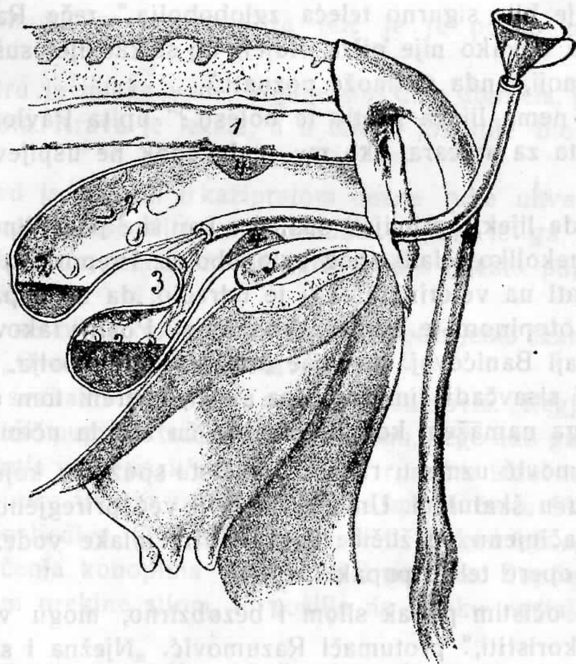
Čim je to Razumović opazio, potjerao je kravu, da se digne.

„Držao sam, da mora krava poslije teljenja mirno ležati," klikne Pavlović, čim je to vidio. „Takve krave valja da miruju."

„Ovo je dakako istina," odvrati susjed. „Mir im je nuždan. I ja pustim, da mi krave mirno leže, dok su same mirne. Ako se pak počnu napinjati, kao što ova krava, onda toga ne smijem da trpim, jer može lako doći do izvale maternice, što moram svakako da zapriječim. Izvala je neugodan dogagjaj, koji može i život u krave dovesti u opasnost."

„Sad mi je jasno," reče Pavlović, „i ja ću tako u buduće."

„Poslije teljenja nastupaju kod krava ponovno trudovi, da ispadne loža," tumačio je dalje Razumović. „Ne čini ništa, ako

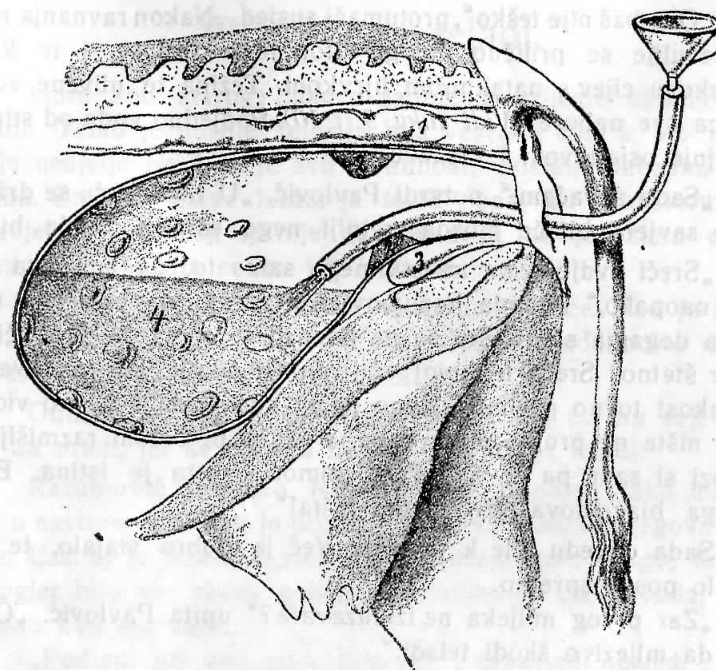
Slika 9. Maternica na dnu uvinuta. 1. Debelo crijevo. 2. Maternica. 3. Uvinuto dno. 4. Usta u maternice. 5. Mjehur.

loža pol sata ili sat kasnije ispadne. Istodobno s ložom izlazi i okrenuta maternica, pa eto nesreće, ako je stezanje prejako. Nije dakle pametno, ako se krave odmah nakon teljenja ostavljaju bez nadzora u nadi, da je sve sretno prošlo, pa da im treba ležanja i odmaranja. Dok krave stoje, nije pogibelj velika, ali ako poslije teljenja leže, nuždan je prva tri sata nadzor."

„Ja sam ipak već vidio, da se je kravi i kod stajanja izvalila maternica," reče Pavlović. „To se prošle godine dogodilo u krave moga komšije."

„Može biti," odvrati susjed. „Ako dogje do izvale, kad krava stoji, onda je sigurno, da je životinja ležala prije dulje vremena, jako se napinjala te se digla prekasno. Kod stajanja rijetko se kada zavrne maternica, a jako lako kad krava leži, osobito onda, kad je staja strma, što je u našim stajama s veće strane u običaju. Ja stoga vazda na to pazim, da se krave dižu što prije poslije teljenja."

„A što da uradim, ako se nesreća već desila, te se maternica izvalila?" upita još jednom Pavlović.

Slika 10. Maternica vodom izravnana i smještena kako treba. 1. Debelo crijevo. 2. Usta u maternice. 3. Mjehur. 4. Maternica.

„U tom slučaju valja izvaljene dijelove što prije umetnuti," odvrati susjed. „Prije svega treba životinju postaviti tako, da sa stražnjim dijelom tijela stoji visoko. U tu svrhu metne se otraga, pod kravu dosta gnoja i nastora ili se podmetnu snimljena vrata. Prije nego se povrati, moraš brižljivo pokidati ložu, ako ti to iole ide. Ako je maternica dulje vremena visjela na polju, mora se otopinom od stipse oprati. Leže li ili stoje krave otraga visoko, izvaljena se maternica lakše naravna te ragje ostaje u naravnom položaju."

„Kako se pak postupa onda, kad se izvala opetuje?" upita opet Pavlović.

„Prije svega je nužno", odvrati Razumović, „da se maternica dobro namjesti. Češće se maternica ne izravna, nego ostaje nabrana. Takvi nabori učine, da se krave napinju ponovo i eto po drugi put izvale."

„A kako bi se predusrelo tim naborima?" nepovjerljivo će Pavlović. „Kod jedne od mojih krava dogodilo se to nekoliko puta uzastopce."

„Ovo baš nije teško", protumači susjed. „Nakon ravnanja maternice ulije se prilično mnogo otopine od stipse, i to kroz kaučukovu cijev s nataknutim lijevkom. Težina te ulivene vode izravna sve nabore *(Vidi sliku 9. i 10).* Podjedno voda od stipse umanjuje osjetljivost i raskužuje."

„Sada shvaćam," potvrdi Pavlović. „U buduće ću se držati tvojih savjeta, bit ću možda sretniji nego sam do sada bio."

„Sreći ovdje nema mjesta nego samo to, da se ništa ne učini naopako," nadoda Razumović. „Najviše se nesreća i neprilika dogagja stoga, što se ne pazi ili se upravo nešto učini, što je štetno. Sreća u mojoj staji dolazi odatle, što na svaku malenkost točno pazim. Glavno je na stvari, da sve ovo vidiš, te da ništa ne progje mimo tebe, a da ne bi o tom razmišljao. Pomozi si sam, pa će ti i Bog pomoći, sveta je istina. Bez Božjega blagoslova opet nigdje ništa!"

Sada dovedu tele k vimenu. Već je dobro stajalo, te se vladalo posve spretno.

„Zar prvog mlijeka ne izmuzavate?" upita Pavlović. „Čuo sam, da mljezivo škodi teladi."

„Nije istina", odvrati Razumović. „Mljezivo je pače potrebno za telad, jer čisti. Crijeva mladoga teleta nijesu prazna. Napunjena su nekakve guste tvari, crijevne smole. Ako tele ne posisa prvoga mlijeka, koje čisti, lako oboli na zatvoru, te i ugine, jer crijevna smola ne ide od njega. Sada pak valja, da se pobrinemo toj kravi za okrepu".

Razumović zapovjedi sluškinji, da donese dobroga sijena, koje je krava stala jesti s velikim tekom.

„Svaka od mojih krava dobiva poslije teljenja pun kabao napoja", reče Pavlović. „To im ide silno u tek, te poslije dadu mnogo mlijeka".

„Moje krave obratno ne dobivaju mnogo napoja neposredno poslije teljenja, nego samo najboljega sijena, i to takogjer jako vole, o čemu se možeš sam osvjedočiti", odvrati smijući se Razumović. „Nipošto nije nužno, da se prva dva dana poslije teljenja hrane krave odviše, samo da dadu puno mlijeka. Prvih je dana umjereno hranjenje pametnije i zdravije. Kasnije je napoj već umjestan, i ja nastojim oko toga, da krave dobivaju dosta najbolje krme i da dobro muzu.

XVI. Njega teladi.

Gore kod starog Luke u zadnje je vrijeme uginulo više teladi. Telad je poslije teljenja bila vesela i čvrsta, ali nakon dvije nedjelje izgubila je svu živahnost, postala slabašna i turobna. Pružene glave ležala je telad ponajviše u nastoru. Dobila je proljev, koji se nije dao ustaviti, pa je nakon osamdnevnog bolovanja svako tele uginulo.

Luka je sve učinio, da se očuva te nesreće. Sad je teladi davao čaja od titrica, sad mlijeka i rakije, onda nešto drugo, ali sve badava, pomoglo nije ništa.

Odlučio je poslati po Razumovića. Taj će mu svjetovati što da uradi, jer se upravo opet otelilo dvoje teladi.

Razumović je došao. Našao je baš uginulo i jako mršavo tele u nastoru. Brižljivo je promatrao mrtvo telešce i njegovu okolinu. Uza nj je ležalo u vlažnom i škurom kutu drugo, koje je takogjer bilo već skoro gotovo. Sa zidina je curila voda, a tlo je bilo kao močvara.

„Podigni još ovo malo živo tele", zapovjedi susjed. „Rado bih ga bolje vidjeti i uvjeriti se, kako mu tuče srce".

Luka podigne na po mrtvo tele. S mukom postavi siromašnu životinju na noge. Imao što i vidjeti, tele je bilo posve blatno. Po legjima, rebrima i bedrima bilo je od gnojnice nečisto, pa je zato i zaudaralo.

„Teleta nije moguće ni štapom dirnuti", reče ljutito Razumović. „Puno je nečistoće, dobro da se nije utopilo u toj gnojnici".

„Ove godine ima malo nastora", opravdavao se Luka. „Moram da slamu štedim".

„Ovo ipak nije ležište za telad", nezadovoljno će Razumović. „Kod takvih prilika nije se čuditi, ako je telad bolesna te pogiba".

„Drugog prostora nemam", odvrati Luka. „Ne ću valjda teladi k sebi u sobu metati".

„Za prikladnije se ležište ipak možeš pobrinuti", odgovori susjed. „Sa par se dasaka dade jeftino načiniti suho ležište. Stijenu možeš 1 metar visoko oplatiti. Za to sve trebaš nekoliko starih dasaka i par čavala. Mlada se i osjetljiva telad mora nahladiti, ako leži trbuhom u gnojnici, a hrptom se naslanja na hladnu i vlažnu stijenu. Osim toga ima baš ovdje najviše propuha, ta, gle ondje otvor, koji nije zatrpan ni slamom ni čime drugim".

Tele se megjutim opet srušilo na svoje mokro ležište. Mlitavo je položilo glavu u mokru blatnu slamu. Gnjusna, rijetka tekućina lijevala se iz njega, blateći okolinu.

„Zar tele još siše?" upita Razumović.

Luka pozove sluškinju. Uhvatila je na pol mrtvo tele te ga tjerala pod kravu, gdje se srušilo. Pokušala je glavu primaknuti vimenu, ali joj nije uspjelo.

„Ne će više da siše", reče sluškinja. „Čini mi se, da ne će dugo živjeti".

„Zar ti teladi ne pojiš iz kablice?" upita susjed. „To je daleko prikladnije i korisnije".

„Ovo nam zadaje odviše truda," odvrati Luka. „Mi vežemo telad uz krave, gdje može sisati po volji".

„Ne čudim se ni najmanje, da ti telad boluje", reče susjed. „Ako je telad sama sebi prepuštena, siše više, nego može podnijeti i probaviti. Posljedica je toga, da mu obole crijeva, a odatle proljev i smrt. U tvojoj je staji dakako bolje, da telad siše, jer za pojenje niti imaš smisla, niti je u tebe reda i čistoće".

„Kad bih jednom vidio, kako se poji telad iz kablice, mogao bih i ja to kod sebe uvesti", tepao Luka. „Vidim, da tako dalje ne može ići. Drago bi mi bilo i bio bih ti zahvalan, da mi pokažeš, kako ti to radiš".

„Dogji danas po podne za vrijeme hranjenja k meni", reče susjed. „Malo ćemo se pobliže o tom svem razgovoriti. Svjetujem ti osim toga, da ležište za telad urediš, kao što sam ti rekao".

Nakon srdačnog pozdrava Razumović se oprosti s Lukom, koji je obećao, da će popodne doći.

Megjutim je tele poginulo. Nakon što je poginulu telad izvezao i zakopao, povrati se u štalu s letvama, daskama i orugjem. Dopodne je bio s poslom gotov. I otvor u zidini je brižno zatrpao. Sluškinja je donijela čiste slame. Ovo suho i toplo ležište veoma se svidjelo ostalim, još zdravim teocima.

Poslije podne je otišao do Razumovića, koji ga je susretljivo primio. Oba odoše u staju.

„Ponajprije ćemo pogledati mlada goveda", počne Razumović. „Poslije ćemo poći u kravsku staju, gdje i telad stoji".

Staja je za junad bila vrlo prostrana, tri metra visoka, a svjetlost je dolazila s dvije strane.

„Ova je staja lijepo zračna", reče začugjeno Luka. „Čovjek bi držao, da je u sobi, a ne u staji. Od kuda dolazi u staju taj čisti zrak?"

„Vidiš, ondje gore na stropu imadem kroz stijene izvedene drvene cijevi", tumačio Razumović. „Budući da je vanjski hladni zrak teži nego li topli u staji, pada polagano, te istiskuje topli i ugrijani, koji izlazi iz staje kroz cijevi na stropu. Ovdje dakle ne trebam, kad zračim, otvorati prozora, što je u zimi i za zloga i burnoga vremena vazda neprilično".

Luka je išao dalje. U jednom je kocu bilo smješteno četvero, oko 3 mjeseca stare teladi.

Hodnik je iza gnojničnog žlijeba bio popogjen. Stijene su bile daskama oplaćene.

Prostor, gdje je stajala telad, bio je otraga u zadnjoj trećini betoniran, a preko su bile metnute daske.

„Tvoja telad stoji na daskama, susjede!" klikne Luka. „Držao sam, da su tvoje staje samo cementom taracane."

„Cementni je pločnik pregladak i prehladan," odvrati Razumović. „Trošio bih odviše nastora, kad bih htio da bude blagu toplo. Krave se muzare mogu na ledenom pločniku nahladiti i dobiti upalu vimena, a junad i telad proljev ili još opasniju upalu potrbušnice. A kako se lako može blašče na glatkom tlu poklíznuti!"

„Ti telad vežeš?" upita začugjeno Luka. „Toga ne pojmim. U gospodarskim sam listovima uvijek čitao, kako je dobro, da se slobodno kreće telad u kocu."

„Volim ono, što je bolje," primijeti smiješeći se Razumović. „Istina Bog, mjesta ima dovoljno za trčanje, ali je tu i drugo nešto. Ako telad trči slobodno po kocu, zapadne u zle

navike, liže se megjusobno ili glogje jedno drugome dlaku. Iz takve se dlake načini u želucu ili u crijevima klupko, koje može biti od velike pogibli, ako se na užim mjestima crijeva zaustavi. Lizanje prouzrokuje i podrigavanje. Sve ovo hoću da spriječim."

„Ja sam pak mislio, da je gibanje za telad svakako nužno," primetne Luka. „Čim je telad na lancu, nema govora o kretnji."

„Bez gibanja dakako ne ide," nastavi Razumović. „Junad se bez toga ne odgaja. Ni jedan stočar ne će uspjeti, ako drži podmladak na lancu. Moja se telad puno kreće, svaki dan po nekoliko sati. Daleko naime više vrijedi kretnja na paši ili u trkalištu nego li u staji."

„Gdje tvoja telad pase?" pita Luka. „Ja je nijesam još nikada vidio na polju."

„Odmah iza kuće je mali humak i do njega šumica," reče Razumović. „Izmegju humka i šumice nalazi se na zaštićenom i sunčanom brežuljku trkalište. S ceste se ne vidi. Mjesto je jako prikladno, sunce ga vaš dan ogrijeva. Ako je pak teladi do hladovine, nije joj daleko do šumice. Šumica ju takogjer čuva od vjetra."

„Koliko je teladi, kad je goniš na pašu?" zapita opet Luka sve se više zanimajući za Razumovićevo gospodarstvo. „Mlado se blago može lako nahladiti na polju."

„Čim je telad odbijena, dolazi za lijepa vremena na pašu," odvrati Razumović. „Bolje je, da tele što prije otvrdne."

„U toj dobi ne može ko zna što pasti," pripomene Luka. „Ja sam se bar osvjedočio, da telad u toj dobi ne jede mnogo trave, a držim, da joj ne godi zelena trava. Zar nije tako, susjede?"

„Nešto će biti istine," odgovori susjed. „Ja nahranim obično telad u staji, onda ju tek pustim na pašu. Brzo počne čupati travu. Pošto nije gladna, ne može se ni prenažderati."

Za vrijeme toga razgovora došla je i sluškinja. Otvori vrata, odriješi telad, i ona veselo izleti napolje.

„Danas valjda ne ćeš teladi pustiti na zrak," reče i prepadne se Luka. „Baš je pravo travanjsko vrijeme, kao da će snijeg, burno je i kiša pada."

„Moja je telad tome privikla," primijeti Razumović. „Starija telad ide pače zimi i na snijeg, ako i ne dugo, pa joj ništa ne škodi. To ju učvršćuje i drži u dobrom zdravlju."

Začugjeno slušao Luka ove riječi, kojih nikako nije mogao da razumije.

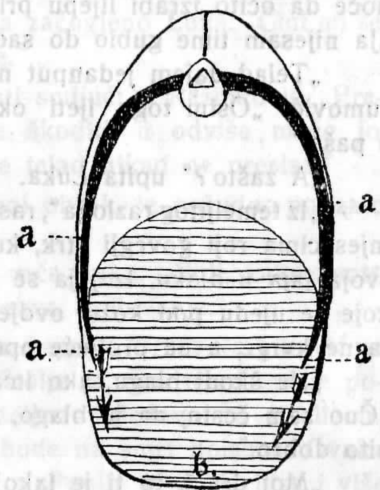
„A zašto si mi rekao, da zatrpam pomno onaj otvor u zidini, kad ledeni zrak ne škodi?" upita za neko vrijeme.

„Doklegod se giblje životinja po vani na zraku, ne škodi joj vjetar ni studen," reče Razumović. „Štetno je pak, kad udara na životinju u mirnom stanju samo s jedne strane hladan zrak. Ako joj na polju ne godi studen, sama se od sebe giblje, a to je najbolje sredstvo protiv prehlade. U staji dakako nije kretnja moguća."

Sluškinja donese naramak sijena te ga metne u niske jasle.

„Ovo sijeno prekrasno miriše, susjede, mora da je divna hrana!" klikne Luka ushićeno.

„Ovo je dobra krma, pravo imaš, Luka," potvrdi Razumović. „Stari i iskusni stočari vele: Najbolje sijeno teladi! I ja tako radim. Najbolju svoju livadu rano pokosim, prije nego trava ne odrveni. Pokošenu travu po mogućnosti i koliko vrijeme dopusti brižno posušim i pohranim na posebnom mjestu. Ovo je sijeno samo za telad. T e l a d d o b i v a o d n e p r i k l a d n o g s i j e n a u s p r k o s d o d a t k a k r e p k i h k r m i v a v e l i k i s p u š t e n t r b u h. Takav trbuh ne smije da ima telad, koja se razvija. Velik je trbuh zapreka dobru razvijanju i svogjenju rebara, jer težak i velik trbuh neprestano vuče rebra dolje. (*Vidi sliku 11.*). Ako hranim lošim sijenom, ne mogu se poželjno razvijati kosti, vezovi i mišičje. O uzornom odgajanju moći ćemo samo ondje govoriti, gdje ima dovoljno valjana sijena."

Slika 11. Spuštena, plosnata rebra. a) Rebra. b) Trbuh.

„S obzirom na to ja sam još daleko za tobom", odvrati iskreno Luka. „I ja ću odsada drugojačije, tvoj ću savjet slušati. Dosada sam hranio telad istim sijenom kao i ostala goveda, pa je stoga i bila trbušasta i plosnatih rebara. A što dobiva tvoja junad u prvoj godini osim sijena od krepkih krmiva, susjede?"

„Dobiva osim sijena na dan 1 kg. zdrobljene zobi i pšeničnih mekinja, i to više zobi nego mekinja," odgovori Razumović. „Zdrobljena zob pospješuje tvorbu krvi i razvitak mišića, a mekinje radi sadržaja fosforo-kiselog vapna tvorbu kostiju. Krepko krmivo dajem teladi suho sa sječkom, i toj smjesi pridodam nešto soli."

„Zar tvoja telad ne pije napoja?" upita Luka. „Ja mekinje dajem u napoju."

„Osim obranog mlijeka i vode moja telad ne dobiva nikakvih tekućina", nastavi Razumović. „Vodu pije triput na dan iz bunara na polju u dvorištu. I na paši ima zgodu da pije."

„Kako je s timarenjem u tebe?" upita opet Luka, koji hoće da očito izrabi lijepu priliku, da što više korisno nauči. „Ja nijesam time gubio do sada mnogo vremena."

„Telad dajem jedanput na dan čvrsto okefati", reče Razumović. „Osim toga ljeti okefam telad svaki put, kad dogje s paše."

„A zašto?" upita Luka.

„Iz temeljitog razloga", rastumači susjed. „U ljetnim se naime mjesecima roji govegji štrk, koji se spušta na junad te upljuje svoja jaja u dlaku. Iz jaja se za kratko vrijeme izlegu ličinke, koje se ujedu pod kožu, ovdje preko zime rastu te prouzrokuju razne kvrge, a na proljeće opet izlaze iz kože."

„Ne škodi blagu, ako imade takve kvrge", odvrati Luka. „Čuo sam često, da je blago, koje ima mnogo tih kvrga, osobito dobro."

„Moj dragi, to ti je tako", odgovori Razumović. „Govegji štrk voli ići na blago s finom kožom, a poznato je, da je goveče fine kože dobro i valjano. Od tuda dolazi, da narod drži čvorugavo blago dobrim. S valjanošću tih životinja nije štrk ni njegova grčica ni u kakvoj svezi. Neprilično je dapače, ako je ovako mlada životinja čvorugava. Kad grčice izlaze iz kože, može goveče jako oslabiti, jer probušivanje kože prouzrokuje boli, goveče se pati, izgubi tek, te zaostane u razvitku."

„Volim, da goveče nema ni jedne grčice, stoga mi nije žao truda junad okefati svakiput, kad dogje s paše. Ovim bo načinom odstranim malo ne sva štrkova jaja. Sada pak pogjimo u staju, gdje se nalazi posve mlada telad."

Pogju u kravsku štalu.

XVII. Pojenje i odbijanje teladi.

U staji je stajalo, i to u kutu oplaćenom daskama, troje telaca. Bilo im je obilno nastrto.

„Telad ima ovdje posve suho i toplo ležište," tumači susjed. „Tlo je drveno, a do zida telad ne dolazi. Propuha u kutu nema."

U to je došla sluškinja s kablicom, u kojoj je bila 1 litra upravo pomuzenoga mlijeka.

„To je popoldašnji obrok za tele," reče Razumović. „Teletu je šest dana te dobiva pet put na dan po 1 litru mlijeka. Druge će ga nedjelje dobiti 6 litara na četiri obroka."

„Zar to nije premalo?" upita začugjeno Luka. „Čini mi se, da dobiva moja telad mnogo više."

„Stoga je i poginula," odvrati smijući se Razumović. „Premalo mlijeka teladi sigurno ne će škoditi, a odviše može joj lako biti pogibeljno. Kod mene se telad nikad ne presisa."

Megjutim je tele posrkalo svoj obrok, te požudno polizalo i posljednju kap mlijeka.

„Tele je zaista još gladno," reče Luka. „Vidi, kako motri željno praznu kablicu. Nemaš nikakva smilovanja."

„Dakako, ti bi tele do mrtva napojio," reče Razumović sa smiješkom na licu. „Ja to ne ću. Bolje je, ako telad ostaje poslije pojenja malo gladna te se željno ogledava za kablicom, nego da se od pune odvrača, te bude na smrt bolesna. Ovako mlado tele ne pozna nikakve mjere. Popilo bi dvije litre i više na jednoć, dok može da probavi tek jednu ili najviše jednu i po litre. Moja telad mora da ima poslije pojenja još uvijek dobar tek, i to joj čini dobro. Opazim li, da tele nije koji put slatko sve popilo ili da je u kablici štogod ostalo, dadem odmah obrok smanjiti."

„Ovo mi se zaista čini pametno," odobravao sada Luka.

„Veoma je važno, da se telad ne presisa," nastavi Razumović. „Ako se telad hrani prvih nedjelja odviše dobro, dade se jako teško odbiti. Telad naime prijegje s preobilnog uživanja na oskudno hranjenje. Taj je prijelaz veoma škodljiv za zdravlje i za razvijanje životinje. Poremete im se probavila, te pate od proljeva, čim moraju da se hrane sijenom, mekinjama i čim drugim mjesto materinjim mlijekom. Ako je pak telad od prvoga

dana naučna na manje mlijeka, počne već u drugoj nedjelji po malo jesti sijeno i preživati. Tako se telad rano nauči na sijeno, pa odbijanje ne zadaje nikakvih neprilika. Samo se po sebi razumije, da valja teladi davati najbolju vrst sijena."

„Zašto upotrebljavaš drveno, a ne kositreno posugje?" upita Luka. „Ja držim, da je drveno posugje od manje vrijednosti, jer se ne da čistiti."

„Imaš pravo," potvrdi Razumović, „drveno se posudje teže čisti. Ja dadem drveno posugje dvaput na dan dobro zapariti, izribati i čisto isprati, onda je čisto kao kositreno. Drvene pak kablice volim s toga, što se u njima ne ohladi mlijeko tako brzo kao u kositrenim. Čistoća je dakako prvi uvjet. Ako u kablici zaostanu ostaci mlijeka te se ukisele, mogu klice, koje prouzrokuju kiseljenje, doći s mlijekom u teleći želudac i u crijeva, odatle kiselo vrenje i od toga pogibeljne želudačne i crijevne bolesti. Ovo i je baš slaba strana pojenja. Pojenje teladi je od velike koristi, ali samo u onim gospodarstvima, gdje ima smisla za čistoću, točnost i red. Gdje toga nema, ondje je bolje da se priveže tele za kravu."

„I ja ću u napredak telad iz kablice pojiti," reče za neko vrijeme Luka. „Točno ću paziti na čistoću i red, a dnevno ću uštediti mnogo mlijeka. Moja je telad katkad popila jedan put više mlijeka, nego joj je od koristi bilo, a što sam za nju dobio? Ništa više nego 4 K za oguljene kože poginulih životinja. Ne, to mi se više ne smije dogoditi, odsele bit ću bolji gospodar."

„I to je jako znamenito, da se krave čisto izmuzu," primijeti susjed. „Temeljitim se izmuzivanjem do posljednje kapi od prvog dana dalje upravo bitno umnoži količina mlijeka. Poznato je, da mliječne žlijezde baš za vrijeme muzenja izragjuju najviše mlijeka. Muzenje podražuje žlijezde te ih pobugjuje na jače izlučivanje. Čovječa ruka dakako posve drukčije podražuje žlijezde nego li tele, koje nezgrapno hvata i tvrdoglavo vuče samo nekoje sise. U tom postoji dakle velika prednost pojenja."

„Kako dugo dobiva tvoja telad mlijeko?" upita opet Luka.

„Ovo se ne da sasvim točno opredijeliti", odvrati Razumović. „Poslije osme nedjelje dobiva moja telad već po nešto mekinja i zdrobljene zobi, a podjedno joj se po malo zakraćuje mlijeko. Bičićima, koji se moraju brže razvijati nego junice, valja dulje vremena davati mlijeko, i to 12 nedjelja i više. U predjelima, gdje se stočari bave samo odgajanjem bikova, koji

se prodavaju uz skupe cijene, dobivaju bikovi čak do 9 mjeseci mnogo neobranoga mlijeka. Nipošto ne valja teladi, koja je opredieljena za rasplod, prije osme nedjelje išto zakraćivati mlijeka."

„Kako ti odbijaš telad?" upita opet Luka. „Kod čitavoga tvoga postupka ne zadaje ti sigurno ovo nikakvih poteškoća!"

„Dakako," odvrati Razumović. „Kod mene pravo za pravo odbijanja nema, jer telad nije privikla na sisanje krava. Tele ne zna za svoju mater; od prvog se dana hrani iz kablice. Kad nadogje vrijeme, da se mlijeko zakraćuje te nadoknagjuje drugim krmivima, onda se daje surutka i uza to u početku ponešto pšeničnih mekinja i zdrobljene zobi. Najbolje sijeno pak može tada već od druge nedjelje dalje po volji jesti. Dade joj se kod svakoga hranjenja šaka sijena; što ne pojede, baci se kravama."

„Ja sam vazda držao, da je škodljivo, ako se tele rano priuči na sijeno", dometne Luka.

Razumović mu reče baš protivno.

„Radim iz iskustva. Životinje su željne sijena. Ako im se sijeno ne da, počnu njuškati po zamrljanom nastoru, te tako žderu razne nevaljale biline, koje im mogu naškoditi. Da tome predusretnem, dadem im radije finoga sijena, za koje znadem, da je dobro, meko i lako probavno."

„Taj se čas otelilo", reče sluškinja, tjerajući u pregradak za telad lijepo i jako žensko tele.

„Tarite ga dobro", zapovjedi Razumović. „Ali pazite, da ne ozlijedite pupka."

Sluškinje položiše tele u nastor, te ga počele slamom trti po tijelu i po nogama. Živahna i čvrsta životinja pokušala je češće da se podigne na noge.

Luka i Razumović gledali dulje vremena.

Za neko vrijeme dovedu tele k materi, da posiše mljezivo.

„Ja uvijek pustim, da krava sama obliže tele," reče Luka. „Ti pak opet drukčije postupaš te dadeš tele trti. Kako bi to bilo korisno?"

„Korisno je u toliko, što se time telad brzo ugrije, a nije tako, kad krava tele liže", odvrati Razumović. „Ovo teladi jako godi. Pa i za noge je probitačno, da se suho otaru, jer se pojača dotok krvi. Vidi samo, kako se tele okretno giblje, premda je tek 3/4 sata na svijetu."

„A što uradiš, kad se oteli telad prividno mrtva?" upita još na koncu Luka. „Zar i tada dadeš trti telad?"

„U tom slučaju odredim, da se gubica i nozdrve očiste od sluzi," odgovori Razumović. „Onda takogjer dadem, da se tele živo otare i osuši. Ako sve to ne pomaže, polijem prividno mrtvo tele po glavi studenom vodom. Ovo obično pomaže. Čim tele pokaže života, dadem ga opet do suha otrti."

„Danas sam, hvala Bogu, opet mnogo toga naučio", uvjeravao je susjeda Luka srdačno se praštajući s njim. „Tvoj će nauk pasti na plodno tlo."

XVIII. Na pupku bolesna i kilava telad.

Marasić je imao dvoje lijepe teladi simentalske pasmine, koja je isprva divno uspijevala.

Nakon 14 dana izgubio je junčić svaki tek.

Ponajviše je ležao natrag pružene glave u nastoru.

S teškom se mukom dizao.

„Propasti će nam tele," jadikovala je jednoga dana Marasićka. „Ja ne znam pomoći."

„I ja ne znam, što je jadnoj životinji," reče Marasić. — „Nema proljeva, zglobovi nijesu nabrekli, ipak mu je tako zlo, da mora naskoro uginuti. Pitat ću svakako još Razumovića za savjet, moguće da će on što znati."

„Učini to," reče gazdarica. „Razumović nam je dao već toliko put valjan savjet, možda će nas i taj put dobro uputiti. Bar će nam reći, da li se isplati poslati po veterinara."

„Najbolje je, da pogjem odmah do njega, te ga zamolim, e bi došao ovamo," odgovori Marasić. „Naći ću ga, jer sam ga vidio taj čas, kako je išao s polja prema kući."

Brzo ostavi staju, te se za nekoliko časova povrati sa susjedom.

„Ovdje je tele, koje nam zadaje toliko skrbi," započne Marasićka, čim je susjed stupio u staju, pokazujući na izmršavjelo i bolesno živinče u nastoru.

„Tome više nema života," reče Razumović mašući glavom. „Ipak hoću da jadno živinče malo točnije pregledam. Donesi snop slame, da mogu kleknuti, jer tele ne će moći stajati, makar ga i podigli."

Marasić donese snop slame, te ga metne tik uz bolesno tele. Sada ga je mogao Razumović lako i udobno pregledavati.

„Srce tuče posve slabo", reče. „Osjeća se jako malo. I ovdje... ovdje se vuče od pupka kao kobasica debela oteklina duboko u trbuh. Čini mi se, da je jedan dio pupka upaljen i otvrdnut. Stvar je opasna, jako opasna. Kad bi bila oteklina iz vana, dalo bi se nešta učiniti, jer bi bilo nade, da će se načiniti gnojna kvrga, koja bi se otvorila i poslije zacijeljela. I okolina pupka je natekla. Marasiću, bojim se, da će tele uginuti, ako naskoro ne pružiš pomoći."

„Zar da pošljem po veterinara?" upita Marasić. „Tele je od krave fine pasmine."

„To bih ti preporučio," odvrati Razumović. „Možda će pomoći operacijom na pupku."

Razumović se oprostio, a Marasić se odvezao u grad po veterinara.

Prema večeri dogjoše obojica.

Veterinar pregledao tele.

„Ovdje više nema pomoći," reče. „Već je sva krv otrovana, došlo je do okuženja krvi kroz pupak. Pupak je sasvim nabrekao i otvrdnuo. O operaciji nema govora. Kad bi i pošla za rukom, ne bi bilo od koristi, da se ta oteklina izreže, budući da su klice bolesti već prešle u krv."

Za osam je dana trebalo opet veterinara. Oboljelo drugo tele. Nije izgubilo istina posve teka, ali je Marasić opazio na pupku kao orah veliku, vruću i bolnu oteklinu.

„Taj put valjda ne će tako ispasti kao posljednji put," reče Marasić svojoj ženi, opazivši tu oteklinu na pupku. „Poslat ću ipak po Razumovića."

Poslao odmah slugu do Razumovića, naskoro se obojica vrate.

„Držim, da imamo posla s čirom, koji će se za koji dan otvoriti," protumačio susjed. „Dozret će prije, ako na nj priviješ vrećicu kuhanoga što je više moguće tologa lanenoga sjemena."

„To ću učiniti," reče Marasić, „makar me i truda stajalo. Hoće li čir sam puknuti ili ću ga morati da probodem?"

„Najbolje je, da pošlješ po veterinara, čim kvrga umekša. Na mali trošak za veterinara ne valja gledati kod znatne vrijednosti ovoga divnoga teleta."

„Ne bi može biti škodilo, ako pričekam, da se čir sam otvori," reče Marasić, koji je bio velik štediša.

„Toga ti ne bih svjetovao", odvrati Razumović. „Što se prije proreže dozrio čir, to je bolje. Ako se predugo čeka, uništi se znatan dio kože, a time se zavlači cijeljenje. Dogagja se i to, da gnoj izabere opasniji put te prodre u trbušnu šupljinu, onda je tele bezuvjetno izgubljeno."

„A jok, ne ću tako, odgovori Marasić. „Odmah šaljem opet po veterinara."

Razumović pretraži još jednom čir.

„Do sutra možeš još pričekati", reče mu. „Danas marljivo privijaj obloge od kuhanoga lanenoga sjemena, a sutra će biti moguće čir zrio, sigurno se do sutra sam od sebe ne će otvoriti."

Marasić je bio s time sporazuman.

Marljivo je privijao obloge. Čim je jedan oblog ohladnio, odmah su metnuli drugi topli.

Drugi je dan bio čir znatno mekši.

Marasić ne htjedne da oklijeva, nego se odveze u grad te se vrati o podne s veterinarom.

„Čir se sada dovoljno umekšao", reče veterinar. „Prorezat ću ga."

Odmah polože tele na stol, a veterinar proreže čir. Pol je zdjelice gnoja iscurilo.

„Naskoro će biti bolje", uvjeravao veterinar. „Gnoj je izcurio, te napetost jenjava. Groznice će isto tako naskoro nestati. Ištrcajte dva put na dan ranu s $^{1}/_{2}$ postotnom lizolovom vodom. U 8 dana će zacijeliti."

Veterinar uruči Marasiću malu štrcaljku i nužni lizol.

Marasić je sve točno radio. Već je drugi dan tele bolje pilo i bilo veselije. Nakon 8 dana sasvim je ozdravilo.

Prije nego li je veterinar ostavio mjesto, umolio ga Orešković, neka bi došao i u njegovu štalu.

„I ja imadem na pupku bolesno tele, morat ćemo rezati", reče Orešković. „Tele je još zdravo i veselo, ne ću dulje da zavlačim."

Veterinar je brzo pretražio tele, te se nasmjehnuo.

„Zar još nije zrio?" upita Orešković. „Držim, da je oteklina dovoljno meka."

„Bila bi ludorija, kad bi taj pupak prorezao," odvrati veterinar. „Jadna bi životinja uginula. Ovo, što vi držite čirom, nije čir, nego kila."

„Kila!" klikne začugjen Orešković. „Mislio sam zaista, da je to gnojna kvrga."

„Pogledajte, ja mogu čitavu oteklinu utisnuti u trbušnu šupljinu," nastavi veterinar svoju pouku. „Kod utiskivanja točno razabirem okrugli otvor na trbušnoj koži, a oteklina niti je vruća, niti osjetljiva."

„Što da počnem s tom kilom?" upita Orešković. „Žao mi je ovoga lijepoga teleta."

„Najjednostavnije je, da teletu metnemo ovoj, t. j. da ga opašemo," odvrati veterinar. „Kile će onda naskoro nestati."

„Gdje ću doći do takova pojasa?" upita Orešković. „Ovako šta nijesam još nikada vidio, te si toga ne mogu ni predstaviti, kako izgleda."

Veterinar je napravio na komad papira mali nacrt.

„Tako, sad razumijem," reče Orešković, razgledavši risariju. „Takvu mi spravu za opasivanje lako sastavi sedlar."

„Valja na to paziti, da sprava dobro prilegne," nastavi veterinar. „Pojas se ne smije da miče ni naprijed, ni natrag; inače sve skupa ne vrijedi ništa".

„Sve ću što pravilnije udesiti," uvjeravao Orešković, „samo da već jednom iščezne ta dosadna oteklina."

Još je istoga dana naručio u sedlara pojas prema risariji. Po uputi veterinarovoj sedlar je ono mjesto na pojasu, gdje se nalazila kila, podstavio okruglim komadom kože, u promjeru od kojih 8—10 cm. Ako se pojas dobro nategao, ušla je kila u trbušnu šupljinu. Preko dana bi češće došao Orešković, te bi popravio pojas, ako bi se pomakao ili popustio. Tele je ostalo opasano kojih 5 nedjelja. Kad su ga otpasali, nestalo je kile. Mjesto, kroz koje je crijevo ispalo, suzilo se na prst debljine. I taj je otvor za mjesec dana zarastao.

XIX. Proljev u teladi.

Blaž posjetio Razumovića. Razgovarao mnogo toga, a najviše o gospodarskim stvarima. Megjutim stupi u staju, da razmotri krasna Razumovićeva goveda.

Najednom opazi Razumović tele, koje mu se nije svidjelo. „Ovo je tele dobilo proljev" dovikne dosta oštro sluškinji. „Otkada je tele bolesno?"

Uplašena dotrči bliže sluškinja uvjeravajući, da nije opazila nikakve bolesti. Tele je bilo vazda veselo, te je rado pilo. Još prije dva sata popilo je sve mlijeko.

Susjed sada pretražio tele, opipao uši, gubicu i druga mjesta na koži, da se uvjeri, kakva je toplina, i kako je razdijeljena.

„Groznice još nema," reče nakon pretrage. „To je dobro. Najprije moram ipak istražiti uzrok, da ga uklonim. Donesi posudu, iz koje se tele poji!" zapovjedi sluškinji.

Sluškinja donese kablicu, koju je Razumović točno pregledao.

„Posuda je posve čista," reče. „Uzrok bolesti dakle nije nečistoća."

Na to je razgrnuo nastor, na kom je ležalo tele.

„Nije ni ležište krivo", reče razmišljajući. „Slama je suha i obilno je ima. Tele se nikako nije moglo nahladiti."

U taj čas opazi, kako blizu jedna krava hoće da skoči na drugu.

„Aha, sada mi je jasno," reče smijući se Razumović. „Bit će uzrok bolesti to, što se tjera krava, od koje tele dobiva mlijeko. Proljev je prema tome bezazlen, te će sam od sebe proći."

„Nikako ne pojmim, da te može malenkost, kao što je jedan proljev, tako uzrujati," reče začugjeno Blaž. „Poznam te više godina i znam, da si razborit čovjek, koga ne može zbuniti svaka mala stvar."

„Proljev u teladi držiš, Blažu, da je malenkost," odvrati ozbiljno Razumović. „To je upravo kod vas u selu pogrješno, što smatrate proljev sitnicom. Proljev je u teladi često jako pogibeljan, ja nikako ne želim, da mi moja dragocjena telad uslijed proljeva pogiba ili u razvitku zaostaje. Moja služinčad dobro zna, da sam u tom vrlo oštar. Kod tog će teleta bolesti same od sebe nestati, ne treba ništa drugo, nego mu davati nešto manje mlijeka."

Blaž se na to oprosti i ode kući. Ali nije prošlo ni pet dana, eto ga opet kod Razumovića radi proljeva u teladi.

Kad se vratio s Razumovićem, odvede ga Blaž do koca, gdje se nalazilo troje telaca te reče: „Pogledaj ovu telad pa mi reci, što da uradim. Već nekoliko dana ima sve troje proljev. U početku nijesam puno mario za to, a sad mi se čini bolest sumnjivom".

Razumović je pošao unutra, da bolje vidi telad. Jedno je već bilo posve mršavo, ležalo je nepomično i umorno u nastoru. Izmetine su bile sive i neobično smrdljive.

„Ovo je tele gotovo", reče Razumović, „nema mu spasenja".

„To je i moje mnijenje", odvrati Blaž. „A što bi moglo biti uzrokom bolesti?"

„Možda je tele popilo odviše mlijeka u jedanput ili je bilo mlijeko prehladno," odvrati Razumović. „Može biti, da je bila posuda za pojenje nečista ili kisela. Cešće su uzrokom sitnice. Ako se na nje ne pazi, te se pravodobno ne odstrane, od zlih su posljedica, kao što u ovom slučaju. Lako je takogjer moguće, da se tele prehladilo".

Razumović je rastavio štapom nastor, te je vidio, da telad leži na hladnom pločniku.

„Ako telad leži na mrzlom i vlažnom taracu, mora dakako dobiti proljev", reče Razumović. „U tom je slučaju tako. Spasio bi bio možda tele, da si mu dao odmah, kako je oboljelo, prikladnije ležište. Sada je, držim, sve uzalud".

„Što ću s ovim drugim teletom?" upita opet Blaž. „Ovo je tek jutros dobilo proljev, još je posve veselo te rado pije."

„Prije svega podaj mu samo polovicu mlijeka što si mu davao dosada, te pošto već jede sijeno, ne daj mu ga posve ništa," svjetovao Razumović. „Osim toga se pobrini za toplo i suho ležište. Svakako daj tele čvrsto istrti i trbuh mu omotati gunjem."

Blaž još upita, da li bi teletu podao i kakav lijek.

„Podaj teletu 25 kapi opijeve tinkture sa čašom čaja od titrica," odvrati susjed. „Kojiput na dan daj mu i po jedno sirovo jaje. To će biti dovoljno, ako podjedno odstraniš uzrok."

„Ovdje je još i treće tele, koje se otelilo noćas, te je s proljevom već došlo na svijet", pripovjedi Blaž. „Tu bar nema ni jednoga od onih uzroka, koje si navagjao!"

„Moglo bi biti jako pogibeljno, ako bi tele proljev donijelo sobom na svijet", reče Razumović. „U tom bi slučaju imali

posla s grižom, koja se pojavljuje u svezi s kužnim pobacivanjem. To ti je opaka bolest!"

„Zar da i ovom teletu dajem jaja i opijevu tinkturu?" pita Blaž.

„U tom slučaju ne bi to ništa pomoglo", odgovori susjed. „Ja o toj bolesti znam samo toliko, da pogiba od nje skoro sva oboljela telad. Svjetujem te, da odmah ideš u grad po veterinara te ga zamoliš za lijek od griže. Ja ti, brate, drukčije pomoći ne znam.

Blaž ga posluša i otigje u grad.

Opisavši Blaž veterinaru točno stanje mladoga teleta, dao mu je smegji prašak (tanoform). Od tog lijeka imao je davati teletu svako jutro i svaku večer po pol žličice u pol zdjelice mlijeka. Veterinar je osim toga svjetovao, da dade svakom teletu odmah poslije teljenja kroz 12 sati dva put po pol žličice toga praška, i to na mlijeku.

„Kod griže je naime tele već u utrobi okuženo," tumačio veterinar. „Ako se teladi ne pruži odmah lijek, koji uništi kuživo, mora telad, koja se bolesna oteli, poginuti."

Blaž se držao točno veterinarovih uputa i nije mu bilo žao, jer mu nije više ni jedno tele poginulo od proljeva ni od griže.

XX. Kako da postupaš s junicama u drugoj godini.

Razumović naslonivši se na ogradu svog pašnjaka zadovoljno je gledao svoje jedno i dvogodišnje žuto-šarena goveda, kako su požudno pasla.

Blaž došavši s polja stane uza nj.

„Lijepoga li blaga," počne motreći mlade životinje. „Divan je to podmladak, a i od dobre pasmine! Sve životinje bez razlike imadu lijepe glave, izvrstan hrbat i čvrste te pravilno razvijene noge. Mogao bi ih slikati. Samo se nečemu čudim, susjede."

„A što bi to moglo biti? zapita Razumović.

„Znam da imaš dovoljno krme," odvrati Blaž, „ne pojmim stoga da ti je blago dosta mršavo. Zašto bolje ne hraniš, pa da ti se junice lijepo zaoble. U tom te, ja susjede, ipak nadmašujem. Dogji samo k meni pa da vidiš gojnog debelog blaga! Borami ja krme ne štedim, blago ždere, koliko hoće."

Razumović se nasmiješio, pa onda porugljivo progovorio: „Tako! Tvoje su junice pune i okrugle! Zar ih kaniš prodati mesaru? Držim, da bi bile upravo za nj prikladne!"

„Ne daj Bože!" klikne razjareno Blaž. „Grjehota bi bila, da lijepe junice prodam mesaru. Valjat će mi za rasplod."

„Sumnjam, da ćeš uspjeti," odgovori Razumović. „Koliko je meni poznato, morale bi se već nekoje oteliti, a vigjam ih još uvijek, kako idu s ostalim mladim govedima na pašu."

„Zašto ne bih uspio?" upita još više uzrujan Blaž. „Moje su junice zdrave te imadu izvrstan tek. Rado bih znati, zašto ne bi valjale za rasplod!"

„Predebele su", naglasi Razumović. „Zar ti možda držiš, da ja svom blagu zavigjam te mu iz škrtosti zakraćujem hranu? Nipošto, Blažu! Ja junice u drugoj godini hranim stoga oskudno, što je u to doba debljanje za rasplodne junice štetno. U drugoj godini treba junice posve slabo hraniti, da se spriječi preobilna naslaga loja. Moje junice ne dobivaju čitavoga ljeta, dok god ne počne u jesen hranjenje u staji, ništa drugo, osim što nagju na paši, te uza to koji put kroz tjedan nešto soli. Jedino za kišovitih dana dadem im malo sijena, kad kući dogju, da time stanem na put proljevu."

„To je zaista jeftina hrana," primijeti Blaž. „A napoj od mekinja, brašna ili tropa jamačno im ne manjka?"

„Toga nikada ne činim", odvrati Razumović. „Voda sa bunara i paša posve im je dovoljna, da se prehrane. Trava nije osobito bujna, jer nije pomiješana djetelinom, blago je kraj toga zdravo i dobro razvijenih kostiju. Nadam se, da će biti od ovih junica lijepe krave. Starije ću junice za koju nedjelju pripustiti, opazio sam, da su se nekoje posve očito tjerale. Jesu i tvoje tovljene junice takogjer već tražile bika?" upita konačno Razumović.

„Još nijesam opazio", odvrati Blaž. „Ne bih želio, da se već sa $1^1/_2$ godine tjeraju. Hoću da imam krupne krave, stoga ne ću da preranom steonošću sprječavam njihov razvitak."

„U tom imaš istina pravo", primijeti Razumović. „Ako hoćeš imati krave velike, onda ne smiješ pustiti, da se prerano ubregjaju. Steonost prije vremena smeta i zaustavlja rastenje. Ali ako to želiš, ne smiješ tako hraniti, kao što si do sada. Bojim se, da se tvoje junice više ne će tjerati!"

„I to još," odgovori zlovoljno Blaž, koji je zbog Razumovićeva tumačenja gubio pomalo pouzdanje u sebe. „Svoje krasne junice da prodam mesaru? To bi bio posao! I što bi dobio za njih? Ni toliko, koliko me krma stoji."

„Dobro govoriš, Blažu," prekine ga susjed. „Ako ne budeš imao koristi, tko ti je kriv? Nitko drugi nego sam. Koliko put sam već pripovijedao, da nije probitačno u drugoj godini hraniti junice kao krmad za tovljenje. Od dvogodišnje se junice ne iziskuje nikakav rad, za koji bi bilo nužno obilno hranjenje. U prvoj godini mora da se razvija i raste, tada postigne skoro polovicu svoje težine, stoga neka se prve godine hrani obilno, i to krepkom krmom. U drugoj je godini razvijanje neznatnije, pa neka se junice lagano pripremaju na svoj posao kao rasplodne životinje. Moje se junice nikada rano ne tjeraju, jer ih slabo hranim te nastojim, da se mnogo kreću. Stoga sam osvjedočen, da će se tjerati i ubregjati, kad nadogje za to vrijeme."

Blaž nije mogao da iskusnom susjedu protuslovi. O istinitosti njegovih riječi nije bio posve uvjeren. Nijemo je išao uza susjeda, koji je krenuo prema kući. Došavši pred kuću, oprostio se s Razumovićem kratko i dosta hladno.

Od tog je vremena prošlo nekoliko mjeseci.

Blaž nije vjerovao mnogo riječima svog susjeda i prijatelja te s obzirom na hranjenje i držanje junica nije odredio nikakove promjene. Uslijed toga bilo je blago sve to deblje i okruglije, ali i zrelije za klaonicu. Tjerala se nije ni jedna junica.

Prije nekoliko mjeseci opazila je istina sluškinja znakove tjeranja, ali pošto su brzo iščezli, nije toga prijavila gospodaru.

„Sad zaista vjerujem, da ima susjed Razumović pravo," mrmljao Blaž, gledajući svoje $2^1/_2$ godine stare, mašću zalivene junice. „Ni jedna se ne miče; ako će tako dalje, morat ću ih dati mesaru, a tko će mi nadoknaditi trud i silnu krmu!"

„Već nekoliko mjeseci izbjegavam Razumovića, jer mi je njegovo učeno upućivanje dodijalo," reče sam sebi. „Napokon ipak ima pravo. Razuman je čovjek, to mu se mora priznati, a i izvrstan stočar. Volio bih, da mi je sada ovdje, nego ne znam što. Sigurno bi mi dao opet valjan savjet, i ja bih bio riješen neprilike."

Razmišljao neko vrijeme, a onda nastavio svoj govor:

„Dakako ja moram opet početi. Nepozvan Razumović ne će doći. Bit će najbolje, da ga zamolim, neka bi opet došao. Nužda zakon mijenja!"

Odlučno pogje u dvorište te zapovjedi slugi da ode Razumoviću sa zamolbom, neka bi se svratio k njemu na mali razgovor.

I Razumoviću se pričinjalo, kao da ga izbjegava Blaž u posljednje vrijeme. Nasmjehnuo se stoga, kad je došao sluga. Već je odavna vidio, da će doći do toga. Rado se odazvao pozivu.

„Ovo su dakle tvoje junice za rasplod," počne Razumović podrugljivo, nakon što mu se Blaž izjadao. „Priznajem rado: za izložbu tovljenih goveda valjale bi vanredno; ti bi, Blažu, odnio prvu nagradu."

Jadni Blaž šutio te ljutito gledao svoje debelo blago.

„Ti se vrlo lijepo razumiješ u tovljenje, ali nipošto u gojenje", nastavi Razumović. „Pokušaj radije toviti krmad, držim, da ćeš imati više sreće."

„Vidim, da sam radio naopako," odgovori potišteno Blaž. „Mislim ipak, da će se još dati pomoći, junice su mlade i posve zdrave".

„To će se vidjeti," odvrati Razumović. „Sada je žalibože jesen, još je daleko proljeće. Jedva ćemo dočekati, da bi se junice tjerale prije proljeća, a neprestano stajanje u staji takogjer ne može biti za našu stvar od koristi.

Promislivši malo nastavi:

„Prije svega je nužno, da nestane s rebara tih junica naslagani loj. Slaba hrana i puno kretnje najbolje je za to. Srećom imaš za junice jesensku pašu. Neka čitav dan pasu, a kod kuće im podaj malo sijena slabije vrsti. Za 4 nedjelje ne će ni jedna junica biti više debela."

„Poslušat ću te," uvjeravao je Blaž. „A sijena slabije vrsti imam na pretek."

„Ovdje stoji mlad, za rasplod sposoban bik," nastavi Razumović. „Ovoga metni u staju megju junice, a možeš ga s njima slati i na pašu. Iskusni stočari preporučuju, da se pokuša junice i musti. Mlijeka istina ne će biti, ali se time podražuje životinja tako, da jajinjaci počnu opet djelovati".

„Osim toga preporučujem ti, da daješ junicama dvaput na dan svakoj po jednu šaku konopljenog sjemena pomiješanoga sa žlicom soli i kumina te žlicom zdrobljenih borovica. Ako

ne bi htjele junice toga uzeti s hranom, valja im to u vodi razmutiti i uliti, da progutnu."

„To ću još danas učiniti. Nije mi žao nikakova truda."

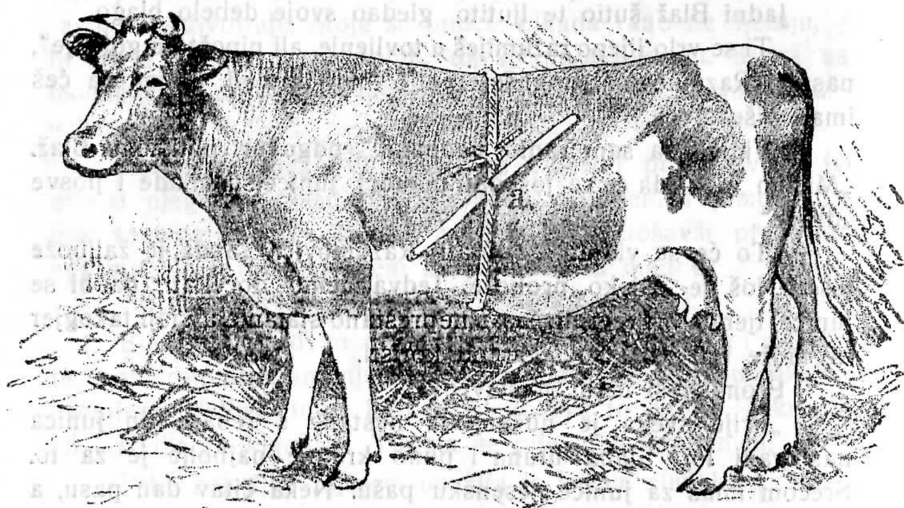
„Za sada će biti ta uputa dovoljna," reče Razumović.

Za vrijeme razgovora dognao sluga u staju kravu, koju je taj čas u dvorištu oplodio bik. Na mjestu privezana počela se silno napinjati.

Uplašen dotrčao k njoj Blaž.

„Što da uradim?" pitao sav očajan. „Ako napinjanje ne prestane, pokvarit će se, a to mi je najvaljanija krava u staji!"

„Sad ćemo to ukloniti", odvrati mirno Razumović. „Kravu ćemo oko prsiju stegnuti. Donesi konop i kolčić."

Slika 12. Krava konopom stegnuta oko prsiju.

Blaž brzo pribavi, što je Razumović tražio.

Razumović je konop životinji omotao oko prsiju, te ga svezao čvrsto. Na to je provukao kolčić te ga zavrtio. Krava se uplašila, te je odmah uleknula hrbat. *(vidi sliku 12).*

Naskoro se uzrujana krava sasvim primirila.

„Ajde, to je brzo pomoglo," reče veselo Blaž. „To ću u napredak zapamtiti."

Blaž se točno držao Razumovićevih uputa. Slao je junice s bikom na pašu i radio sve, kako je Razumović svjetovao. Na svoju najveću radost opazio je, da su se dvije junice počele već

nakon 3 nedjelje tjerati, te su se zaista i zabregjale. Kod treće je pak junice bilo sve uzalud.

„Ova je junica već $2^1/_2$ godine navršila, jer je već četiri zuba promijenila, pa još nije steona", jadikovao Blaž.

Razumović otvorivši junici gubicu reče:

„Istina je. Junica ima već četiri stalna zuba. Dosta je stara za tjeranje, pače i prestara."

„Što ću sada s njome? upita Razumovića. „Nema druge, nego da je dadem u mesnicu. Nije debela kao što prije nekoliko nedjelja, mesar mi ne će mnogo za nju dati."

„Pokušat ćemo još nešto," reče Razumović. „Prisilit ćemo je, da se tjera."

„Nemam ništa protiv toga, samo kad bi pomoglo," odvrati Blaž.

„Pazi samo, što ću ti reći," počne Razumović. „Ako vidiš, da se tjera koja krava, uzmi joj nešto sluzi te njome namaži stidnicu ove junice. Goni je pod bika, da skoči na nju. Za tri do četiri nedjelje junica će se tjerati i ostati bregja. Šteta bi bila, da se tako lijepa životinja zakolje."

„Ova se krava upravo tjera," reče Blaž. „Ja ću danas poslušati tvoj savjet. A što da uradim s tom starom kravom? Već ima 10 godina, pa držim, da će biti uputnije, da je više ne pripustim, nego da je prodam mesaru. Bit će mi teško s njom se rastati, jer je izvrsna muzara, a teli krasnu i zdravu telad."

„Onda ju zadrži još dalje za rasplod" uputi ga Razumović. „Ne valja isključiti od rasploda dobre krave plotkinje, ako je zdrava, ako ne kašlje i ako daje mnogo mlijeka. Valjana stara krava često vrijedi za rasplod više nego dvije mlade. Dakako nešta je drugo, kad stara krava sveudilj kašlje, te postoji bojazan, da je sušičava."

„Ova krava još uopće nije nikada kašljala", reče Blaž; „dosada je bila vazda zdrava."

Razumović uzeo stari rubac te začepio njime kravi za neko vrijeme obje nozdrve. Odstranivši rubac, nije krava zakašljala ni jedamput. Na to je Razumović kravi utisnuo hrbat, krava je i to trpjela mirno te nije zakašljala.

Koža je takogjer bila meka, fina i gipka.

„Ova je krava zdravija i za rasplod sposobnija nego mnogo mladih krava i junica", reče konačno poslije duljega pretraživanja Razumović. „Drži je za rasplod, dok god je zdrava i

čvrsta, ne ćeš žaliti. Dobit ćeš za nju iste novce, prodao je danas ili za tri godine."

„Zahvalan sam ti, pa ću te poslušati," reče Blaž. „Molim te, reci mi još, što ću s ovom kravom ovdje, šuplja je iza legja, te daje malo mlijeka. I njezina kći, $1^1/_2$ godišnja junica, isto je tako uleknuta."

Razumović je promatrao kravu.

„Ova je krava strašno uleknuta," reče Razumović. „Ukloni je, ova mana rado prelazi na podmladak."

„To zaista vidim kod njezine kćeri," potišteno će Blaž. „Ajde da ju pogledamo."

Obojica odoše te je stanu motriti.

„Izrezana majka", tvrdio Razumović. „Prema zubima imade $1^1/_2$ godine. Za mesnicu i za ništa drugo. Prodaj ih što prije, da ti ne pokvare pasmine."

Razumovićeve je savjete Blaž poslušao savjesno te mu nije bilo žao.

Treću je junicu dao Blaž po susjedovoj uputi pod moraš zaskočiti.

Nakon tri nedjelje tjerala se, oplodila se i ostala steona na veliku radost Blaževu. Za 42 nedjelje se otelila, a imala je tada već $3^1/_2$ godine.

Ovo je sve bila Blažu dobra škola. Nije više svojih junica tovio u drugoj godini. Zlo iskustvo i Razumovićeve riječi temeljito su ga poučile i obratile.

XXI. Govegje pasmine.

„Lako Razumoviću. Danas je opet pobrao prve nagrade na izložbi. Razumije se on s tom gospodom", jadio se Šikić vraćajući se s nekoliko svojih susjeda s izložbe.

„Šuti, šuti, Šikiću, samo zavist govori iz tebe. Žao ti je, što se na tvoju čadulju niko u izložbi ni ogledao nije."

„Pa da, da mi je žao. Da sam ja Razumović, vidjeli biste. Ali ja sam Šikić. Šta ćemo? Komu Bog, tomu i svi sveci! — Rekao mi je: Šikiću, ne vodi svoje čadulje! Ne ćeš ništa dobiti. Nagragjuje se samo stoka čiste krvi i od vlastitoga prigoja. A u tvoje čadulje ni jedno ni drugo. Mislio sam: Zavidan je. —

Kad bih barem znao; šta ta gospoda hoće. Par dukata ne bi ni meni škodilo."

„Počekajmo malo ovdje na mostu. Držim, da će i Razumović naskoro s izložbe. Neka nam priča, šta se na njegovoj stoči gospodi toliko svigja."

Nijesu čekali dugo. S veseljem je na licu hitio Razumović.

„Alaj mu srce igra u grudima! Ali čekaj, ne ćemo mirovati, dok te ne stignemo".

„To bih ja i želio", prihvati izdaleka Razumović, koji je dobro čuo posljednje riječi. „Ta koliko sam vam puta rekao: Nema boljega kraja za stočarstvo, nego li je naše. Tu treba gajiti stoku prvoga reda. Prvenstvo ide danas u svijetu pasminu simentalsku. Gdje je dakle moguće, neka se gaji ta pasmina. A u nas to, hvala Bogu, posve lijepo ide."

„Tvoje je blago pasmine simentalske. To mi znamo. I mi smo mislili za svoje nekoje komade, da su te pasmine. Ali su nam se danas narugali na izložbi, da smo doveli buše u simentalskoj koži. Reci nam dakle točno, po čemu ćemo poznati pravo simentalsko blago."

„S i m e n t a l s k o je blago najkrupnije planinsko govedo širokoga čela i kratkih rogova. Dlake je bijele s crveno-žutim pjegama. No dlaka može biti i samo jedne boje, bilo žućkaste, bilo bijele. Glava i noge najviše su bijele. Rogovi i papci žućkasto su bijeli. Podvratnik (podvoljak, plahtica, pečica) je lijepo nabran i velik. Tijelo je oblo, hrbat ravan, rep visoko nasagjen a noge kratke i čvrste."

„To je blago izvrsno za tegljenje, za tov i za mlijeko. Zato mislim, da bi trebalo na više mjesta po našoj domovini načiniti, kao što je načinio jedan moj prijatelj, dok je još bio veterinar u sv. Ivanu Žabno."

„A što je to bilo", javi se više seljaka radoznalo."

„Ako se još dobro sjećam, bilo je ovako: Srce ga je boljelo, kad je gledao, kako se ljudi njegova kotara, kao što u drugim stvarima, tako ni u stočarstvu ne dadu ni za korak naprijed. Bikovi kao mački, pa šta ćeš tu govoriti o kakovu napredku. Imovna je općina bogata, ali da nabavi par bikova bolje pasmine, o tom oci ni čuti. Šta ćeš? On isposluje sebi kod vlade dopuštenje, da smije kastrirati (škopiti) bikove, koji po njegovu mišljenju nijesu za rasplod. Uzme oružnike, pa zareda po kotaru, te stane povaljivati i kastrirati bikove sve redom. Znao je,

da će u ljudima uzavreti krv. Tako je i bilo. Sve je skočilo na noge. Ljudi podigli bunu. Ali veterinara čuvaju oružnici. Brzojavili u Zagreb. Došla naredba brzojavno, da ima prestati. Ali on otvori pismo i reče, da se naredba pismena može da potre samo drugom pismenom naredbom, a nipošto brzojavom, pa nastavi svoj posao odlučno dalje. Pohitali ljudi u Zagreb pa donijeli i pismenu naredbu. Naredba pozivlje veterinara, da prestane kastrirati bikove. — Gotov sam, hvala Bogu — 36 sam ih očistio, — reče veterinar brišući znoj s užarenih lica.

— Uništio nas je. Šta ćemo sada? Gdje ćemo pripuštati svoju stoku? Ubiti ga valja. Neka se samo odnesu žandari, pjevat će se druga. — Tako se govorilo. Ali veterinar otide i za nekoliko dana dovede u kotar 6 divnih simentalaca. Narod se primirio. Prije nekoliko godina bi ga razderali, a danas ga blagosiljaju. A nemaju li i za što? Ta Sv. Ivan Žabno na glasu je s najljepše simentalske stoke po svoj Hrvatskoj. Kako se lijepo smije seoski gospodar, kad mu se tisuću kruna a i poldruga odbroji na dlan samo za jednoga bičića. Sad više ne treba sile. Sad se ljudi sami natječu, ko će koga u lijepoj stoci nadbiti."

„Tako bi trebalo i kod nas. Mi ne ćemo inače nego na silu. To je valjda još ostalo od starih vremena, kad je batina na derežu sve opravljala", reče jedan iz družbe.

„Nadam se, da će ići i bez toga. Naš se čovjek ponosi lijepom stokom, pa rad i sve žrtvuje, da do nje dogje. Samo još treba mnogu i mnogu tvrdu glavu umekšati, dok sve bude kako treba. Ta gledajte i sami: Lijepi volovi nikad vam nijesu preskupi. Njih njegujete kao zjenicu u očima. Što je najbolje dobiju oni. Za krave vam je deseta. Kakva godijer kluka dobra vam je. Gdje ćete tu onda imati pomlatka valjanoga uopće, a kamo li za izložbu. Ne čudim se onda, da morate sa stidom slušati, gdje vam se podrugljivo dobacuje, da ste doveli na izložbu buše u simentalskoj koži."

„Razumović ima pravo, javi se Šikić." „Od ničega ništa. Kakvo drvo takav rod. Ali ko će izmoći novaca za simentalske junice? Što si zaboravio, kako si za njih stotine brojio?"

„Gdje ima dobre volje, sve se dade. Ja ću vam sam, ako Bog dade, naskoro razviti plan, kako bi se dalo što prije do lijepoga blaga i do lijepe koristi od njega. A dotle radite, kako se najpametnije dade. Ja mislim ovako: Svojih domaćih kravica

ne puštajte pod simentalske bikove. To je po mojem mišljenju preveliki skok. Ako već hoćete da križanjem dogjete do plemenitije stoke, onda puštajte domaće kravice pod bikove pincgavske, a junice od njih pod simentalce. To je sigurniji put. A zašto?

Evo zašto! Pincgavsko je blago takogjer planinsko govedo širokoga čela i kratkih rogova, ali je manje od simentalskoga. Dlake je poprijeko crvene, a preko hrpta i po trbuhu bijele. Osim toga ima ozgo na nogama takogjer bijele pjege ili, kako naši ljudi kažu, gaćice. Gubica je ovoj pasmini bijela, a rog joj i papak crn. Tijelo je životinji u prednjem dijelu redovito mnogo slabije nego li u stražnjem; vrat joj ima lijepi podvratnik, a rep joj je visoko nasagjen. Po svoj spoljašnosti svako odmah lako raspozna, da životinja te pasmine nije tako plemenita, kao što blago pasmine simentalske. Ali je zato i mnogo tvrgja, raznim bolestima manje pristupačna, a uza to zadovoljna i s lošijim stanom i sa slabijom hranom. Simentalsko blago traži brižne njege i reda. Gdje se to nagje, krasno napreduje i bogati gospodara. Ali ko nije voljan dati blagu svojemu što ga ide, bolje će učiniti, da se kani stoke simentalske, pa da ostane kod gincgavaca, ili još bolje, da muči i nadalje domaće naše marvinče, koje se svemu zlu od davnine naviklo."

„Ja mislim, da bi ovo posljednje bilo najbolje," javi se iz prikrajka stari Joja. „Otkako su nam počeli iz tugjine dovoditi ovamo svakakvu tobože plemenitu stoku, nestalo je u nas onih starih dobrih kravica, koje su bile s malim zadovoljne, a hranile su siromaka težaka izvrsnim mlijekom i zimi i ljeti. Ove današnje visoke i suhe forme, da se Bog smiluje, jedna pojede na obrok, što bi slaba mrha potegla, pa mlijeka tako reći ni za lijek. Koja ti fajda hraniti plemenito blago, kad mjesto mlijeka, sira, masla, gibanice i štruklova vidiš o podne na stolu krumpir s mandurom, u večer bez mandura, a drugi dan obratno, i tako dan za danom? Ja imam svoje dvije male starinske kravice, i kod toga ostajem. Dokle je jedna stelna, druga muze, i tako redom. Ne bih ih dao za sve simentalke ovoga svijeta.

„E dragi moj Joja, ti bi se ipak malo premislio," prihvati Razumović, „ali moram reći, da Joja ima u mnogome pravo. Kad se kupuje blago, gleda se samo na lijepu spoljašnost, a malo se mari za rod. Po mom bi sudu ovo imalo biti prvo. Ja

se barem držim oštro toga. Blaga za rasplod ne kupujem nikada na sajmu. Ja istina gajim i sam bikove. Ali ih ne pripuštam svojim junicama, da se ne pare u rodu, pa da mi pasmina u vrijednosti ne pada. Nego kad mi treba bik za moje blago, otidem na gospodarstvo, gdje se točno bilježi za svako marvinče, kakva mu je mati i kakav otac, to će reći, gdje se blago za rasplod ostavlja od najboljih muzara i od bikova, kojima su matere, babe i prababe bile izvrsne dojilice. Tu platim istina dva i tri puta više za robu negoli na sajmu, ali barem znam šta sam kupio. I nije mi žao. Od izvrsnoga blaga izvrsna mi je mlad, pa i ja prodajem, kako sam kupio. Da se na to pazilo kod uvažanja plemenite stoke iz tugjine, ne bi sad bilo opravdane tužbe, kako ju je iznio Joja.

„Osim toga Joja ima još u nečemu pravo. Blago valja ili čestito hraniti ili ga ne valja držati. Njegove su kravice kao ribice. On na njima načini sve lakše poslove oko svojega gospodarstva, a kako ih dobro hrani, ima još i vazda od njih mlijeka, koliko mu za kuću treba. To mi se čini mnogo bolje nego, kako s veće strane vi drugi činite. Držite po dva volića i po jednu kravu. Sve troje hranite slabo, pa ni od čega ništa. Volići po svu zimu ne rade ništa, a kravica šta će musti od gole kukuruznice? Ne bi li tu bolje bilo držati dvije dobre krave, pa ih hraniti čestito? Bilo bi mlijeka, a i posao bi se s njima opravio. Manjim gospodarima živo bih stavio na srce, neka drže po dvije jake i dobre pincgavke, neka ih dobro hrane, pa će i posao na vrijeme obaviti i mlijeka će u kući imati. Što više, poznam gospodara, koji ima lijep imetak, drži dvanaest krava, sve na njima radi, a mlijeko vozi u grad, pa krasno izlazi. Računajte malo i sami: Srednja krava uz dobru hranu daje 2000 litara mlijeka na godinu. Ako se računa samo po 10 novč. litra, to iznosi na godinu 200 for. ili 400 K. Dvije takve krave dat će kroz godinu 800 K. i još dvoje teladi vrijedno najmanje 100 K. To je zajedno 900 K. Pitam ja sad vas, ko nas je ikada u jednoj godini na jednom paru volova prihranio 900 K? Toliko će dati tek junci trogodišnjaci. I kad si ih prodao, onda si tek bez njih, a krave dadu u jednoj godini, koliko junci za tri godine, i ostaju ti u staji, kao što su i prije bile. Osim toga možeš ih upotrebljavati umjereno i za vožnju. To im ne samo ne će ništa škoditi, nego će naprotiv biti zdravije, sigurnije će se bregjati i lakše teliti."

„Borami, Razumoviću, ta ti valja. Da se dobre krave na gospodarstvu najviše isplaćaju, to i slijepac mora vidjeti," reći će jedan iz družbe. „Ali kad već govoriš, reci nam još i ovo: Ti si računao kravu na 2000 litara mlijeka u godini, a ja sam čuo, da ima i takovih krava, koje mogu dati i 4000. Je li to moguće?"

„Tä kako ne? Šikićeva čadulja!" našali se družba. Šikić zaškrine zubima, ali prije nego je izmrsio, što mu je na jezik naletjelo, nastavi Razumović.

„Blago simentalsko i pincgavsko nazivlje se stokom planinskom, jer mu je domovina u Alpskim planinama. A blago za koje pitaš, stoka je dolinska, te živi po nizinama holandskim i frizijskim. Krave h o l a n d s k e i i s t o č n o f r i z i j s k e crne su s bijelim pjegama. Razlika je s obzirom na boju megju njima u tom, što holandska stoka ima noge vazda bijele, a istočno frizijska crne s bijelim pjegama. To je blago veliko, ali nježno. Glavica mu je mala i uska, vrat tanak i podrezan, to će reći bez podvratnika ili plahtice, koža mekana i tanka, a dlaka svijetla. Krave tih pasmina prve su mljekarice na svijetu, mogu dati i po 4000 litara mlijeka na godinu, ali im mlijeko nije ni izdaleka tako dobro i masno kao što je mlijeko od krava planinskih pasmina. Osim toga te pasmine nijesu za tegljenje. Nema potom ništa bolje nego da ostanemo kod planinske stoke, što se već manje više kod nas udomila. Samo treba da ne izdajemo novaca za budi što, nego da ištemo i ostavljamo za rasplod mlad od najboljih muzara."

„Tako je, živio Razumović, a kakav imaš ono plan? zapita ga družba.

„Okasno je već", završi Razumović, „sjutra je nedjelja, dogjite po večernjici k propelu na Šikavu, pa ću vam sve razložiti. A sad laku noć!"

„Laku noć, Razumoviću, laku noć!" Č.

XXII. Stočarska udruga.

Drugi dan eno gospodara s Razumovićem na Šikavi. To je gospoštinska zapuštena zemlja. Ima je, da je oči pregledati ne mogu. S veće je strane obrasla šikarom. Nešto divljači, što

obore puške, kad se gospoda spreme na lov, sav je dobitak s te velike poljane.

„Kako ova zemlja leži ovdje pusta“, započne Razumović, „a mogla bi nositi tisuće“.

„A ko će je raditi, kad ni svoga obraditi ne može?“

„Namislio sam, da zasnujemo udrugu, pa da uzmemo ovo od gospoštine pod zakup“.

„Udrugu?“ šapne Joja. Zadruge smo raskopali, a udruge ćemo graditi. Pravo je imao onaj stari odvjetnik. Vozio sam ga još kao momak na raspis naše numore. Žalostan sam bio, pa sam ga zapitao: — A gospodine dragi, a šta ćete vi raditi onda, kad nas sve raskopate? — Sinko — odvrati on — onda ćemo vas opet slagati. — Evo, zar nije imao pravo? Nema bez zajedini ništa. Grom je udario u nas, kad su nam zadruge razmetali. A kuga nas je stala trijebiti, kad nam je grijeh već u zametku stao trošiti djecu. Gle, okresani smo kao gole vrbe. Ako se naskoro ne otrijeznimo, pa ako uza svu nevolju još ni sloge ne bude, tugjin će nam sjesti za bogati stô, a mi ćemo pod sjedinama u zapećku suzama zalijevati staru koru hljeba. Avaj, tužna li naroda!“

Seljaci umučali, oborili glave i zagledali se u zemlju. Jojine su ih riječi ujele za srce.

Neugodnu šutnju prekine naskoro Razumović, pa će reći: „Nema sumnje, da Joja ima pravo. Zato na posao, dok nije prekasno! Evo kako mislim: Gospoština će nam dati ovu poljanu pod zakup. Mi ćemo ove zime zasukati rukave, pa je okrčiti, iskopati grabe, močvarna mjesta isušiti, načiniti studenac, sklepati pojatu itd., pa ćemo tu urediti pašnjak za čistu simentalsku stoku“.

„Pašnjak imamo općinski. Šta nam treba pašnjak?“ javi se Šikić.

„Na općinskom pašnjaku pasu goveda, konji, svinje i svakovrsna perad. Osim toga previše je svega toga, što se na općinski pašnjak goni. Stoka na općinskom pašnjaku slabo živi. Zato bolji gospodari ni ne gone svoje stoke na taj pašnjak, nego ili imadu svoje pašnjake ili stoku u staji hrane. A na koncu, dragi Šikiću, ovo ne bi bio pašnjak za tvoju ni za moju stoku nego za stoku udruge, koju sam naumio zasnovati, za stoku čiste krvi simentalske“.

„To je opet nešto za tebe, Blaža, Banića, Marasića, vas bogataše, ali šta će jadni Šikić!“

„Ne galami, Šikiću, kad ne bi bilo i za nas, ne bi nas Razumović ovamo zvao. Radije nam neka razloži, kako on to misli!“

„Tako je, tako je,“ odvrate ostali.

„Mislim,“ nastavi Razumović, „da ima ovdje dosta zemlje, koja bi se odmah dala prirediti za dobar pašnjak. Istina, jedan je dio puste pjeskulje. Ali i ta bi se dala s vremenom popraviti. Vidio sam na mnogo mjesta po drugim naprednim zemljama, gdje su ovakove zemlje popravili akacijom. Zasadili su na rijetko akaciju i pustili je u vis. Od lišća i drugih otpadaka njenih stvorila se u par godina crnica, i udarila najljepša paša. I tako nekoć puste poljane daju dvostruku korist: izvrsnu pašu i prve vrste kolje, koje se siječe sa stabala akacijinih. Nakon više godina posijeku se i stabla, pa evo drva za gragju i za ogrjev, a osim toga iz korijenja akacijina tjeraju odmah nove mladice, od kojih će za par godina bez ikakve brige biti nova stabla. Tako ćemo evo i mi načiniti s onom pjeskuljom.“

„A dakako, kad najljepše uredimo, onda će nam gospoština uregjene zemlje uzeti,“ primetne Šikić.

„Nadam se, da ćemo s udrugom uspjeti, pa kad dogje do prodaje gospoštinskih zemalja, do čega će, kako čujem, naskoro doći, onda će udruga taj pašnjak kupiti. Za sad moramo raditi, kako se da,“ odvrati Razumović.

„A odakle blago?“ zapita opet Šikić.

„Ima ga nešto u nas. Što je bez mane, uzet će udruga, a nešto ćemo nabaviti, na koliko nam kasa doseže.“

„A kako do novaca?“

„Svako će nas dati, koliko uzima. Jedan će prinijeti 100 K, drugi 500, treći 1000, kako već izmože. Ako li dade koji komad stoke, procijenit će se, koliko vrijedi, pa će se uzeti kao da je dao u gotovu. A prema tome, koliko ko dade, dijelit će se na koncu svake godine i dobit.

„A šta ću ja, koji nemam ni simentalskoga repa u staji, a borami ni carskih glava u džepu?“ upita opet Šikić.

„Dragi moj Šikiću, u tebe su zdrave ruke, pa ćeš krčiti, i što zaradiš, uzet će ti se kao dio u udruzi.“

„I meni i meni“, javi ih se više iza Šikića.

„Svakome, u kogagodijer ima dobre volje“.

„Sve bi mi bilo jasno, samo mi reci, za čim će ići ta naša udruga?" upita Banić.

„Prva je svrha udruzi, da dogjemo do izvrsnoga i zdravoga blaga, drugo da za prodaju spremimo materijal, koji se najbolje plaća, i treće da mlijeko što bolje unovčujemo.

„Da pašnjak bude što ima biti, razdijelit ćemo ga na više česti. Nekoliko dana pasti će se na jednoj česti, onda na drugoj i tako redom. Svaki će se dan pokupiti balega, svoziti na kupove i pokriti zemljom. Sve bilje škodljivo, koje se pokaže na pašnjaku, iskopat će se, čim izbije, i snosit će se na kupove, da sagnije. Na zimu će se tim pašnjak gjubriti, pa će tako od godine do godine postajati bolji. Gledat ćemo, da stoke ne bude previše ali ni premalo, da bude paše dosta, ali da bude i uvijek kratka, kako dobra paša treba da bude.

„Na dobrom pašnjaku na oči će nam rasti plemenita mlad, pa što ne upotrebimo za sebe, bit će gotov groš. Znate kakva je jagma za lijepu i dobru stoku!

„Uz gajenje mladi od najboljih muzara gledat ćemo da i mlijeko što bolje unovčimo. U blizini nema istina grada, kamo bismo mogli sami voziti friško mlijeko, što se dakako najbolje isplaćuje. Ali će se ipak dati nešto učiniti. Poznat sam s jednim trgovcem u B. S njim sam već govorio. On je spreman uzimati maslo (putar), koliko ga god udruga proizvede. I na taj se način dade lijep novac izvaditi iz mlijeka. Nabavit ćemo prema tome separator (spravu za vagjenje skorupa iz friškoga mlijeka), pa ćemo priregjivati maslo i slati ga tome trgovcu. A obranim mlijekom, koliko se ne upotrebi u kućanstvu, hranit ćemo krmad. Svako u selu moći će udrugi prodavati svoje mlijeko. Tako se istina ne će unovčivati mlijeko, kao onda, kad se friško može prodati, ali će se ipak svaki dan vidjeti novčić u kući, koji se inače ne vidi, dok se marše ne istjera iz staje."

Tako su seljaci još dugo vijećali s Razumovićem, pregledavali poljanu i oduševljavali se za udrugu. A kad je sunce zašlo i oglasilo se večernje zvono, našli su se svi kod raspela na raskršću, poskidali kape i stali prizivati blagoslov s neba na djelo, što su ga zasnovali, šapćući tiho „Zdravo, Marijo!"

Č.

SADRŽAJ.